

158843

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ BİLİM DALI

**KAYITBAY ZAMANINDA (1468-1496)
MEMLÜK-OSMANLI İLİŞKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

UĞUR YILMAZ

Danışman: PROF.DR. İSMAİL YİĞİT

İstanbul, 2005

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ.....	IV
KISALTMALAR.....	1
GİRİŞ	
I. KAYNAKLAR ve ARAŞTIRMALAR.....	2
A) Kaynaklar.....	2
1. Memlûk Kaynakları.....	2
2. Osmanlı Kaynakları.....	4
B) Araştırmalar.....	5
II. KAYITBAY ÖNCESİ MEMLÜKLER TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ.....	6
A) Kayıtbay Dönemine Kısa Bir Bakış.....	12
III. KAYITBAY'A KADAR MEMLÜK-OSMANLI İLİŞKİLER.....	14

BİRİNCİ BÖLÜM

İKİ TARAF ARASINDA SAVAŞ ÖNCESİ İLİŞKİLER

I. BEYLİKLER ÜZERİNDEKİ NÜFUZ MÜCADELESİ.....	22
A) Dulkadiroğulları Üzerinde Hakimiyet Mücadelesi.....	22

1. Hoşkadem'in Şahbudak'ı Bey Olarak Ataması.....	22
2. Fatih'in Şahsuvar'ı Bey Olarak Tayini.....	25
3. Kayıtbay'ın Yeşbek'i Şahsuvar Üzerine Yollaması.....	29
a. Kayıtbay'ın Fatih'e Elçi Göndermesi.....	31
b. Şahsuvar Bey'in Barış Talebinde Bulunması.....	33
4. Dulkadiroğulları'na Şahbudak Bey'in Atanması.....	35
B) Ramazanoğulları Beyliği Üzerinde Hakimiyet Mücadelesi.....	37
C) Karamanoğulları Beyliği Üzerinde Hakimiyet Mücadelesi.....	39
D) Akkoyunlu Devleti'ne Karşı Dayanışma.....	44
II. DİĞER SEBEBLER DOLAYISIYLA YAŞANAN SIKINTILAR.....	46
A) Diplomatik Geleneğe uymayan Davranışlar.....	46
1. Hoşkadem'in Fatih'i Öldürmesi için Fedâi Göndermesi.....	47
B) Ekonomik Sebepler.....	48
C) Fatih Sultan Mehmed'in Memlûkler Üzerine Sefere Çıkması.....	49
D) Cem Sultan Meselesi.....	50

İKİNCİ BÖLÜM

İKİ TARAF ARASINDAKİ SAVAŞLAR VE YAPILAN BARIŞ

I. MEMLÛK İLE DULKADİROĞULLARI-OSMANLI İTTİFAKI ARASINDA MEYDANA GELEN SAVAŞLAR.....	56
A) İki Devlet Arasında İlk Savaş.....	56
B) Memlûk Sultanı'nın Osmanlı'dan Barış Talebi.....	57
II. MEMLÛK-OSMANLI SAVAŞLARI.....	60

A) Savaşın Başlaması.....	60
B) Alaüddevle'nin Kayıtbay'dan Barış Teklifi.....	62
C) Memlûk'lere Bağlı Beyler ile Osmanlı Devleti Arasında Savaş.....	63
1. Kayıtbay'ın Barış Girişimi.....	64
D) Ağa Çayırı Savaşı.....	65
1. Adana'nın Geri Alınması.....	68
E) Osmanlı Kuvvetlerinin Halep Yakınlarındaki Kaleleri Almaları.....	69
F) Davud Paşa'nın Barış Girişimi.....	70
G) Kayıtbay'ın Papa ile İttifak Kurmaya Çalışması.....	70
H) Osmanlı-Şahbudak İttifakı ile Memlûk-Alaüddevle İttifakı.....	71
III) BARIŞ.....	76
A) Barışın Şartları.....	77
SONUÇ.....	80
BİBLİYOGRAFYA.....	82
EK.....	91

ÖNSÖZ

Memlûk Devleti, İslâm dünyasını derinden sarsan Moğal İstilasını durdurmalarıyla büyük bir şöhrete sahip oldular. Aynı zamanda Kahire Abbasi hilafetini ihyası ile otoritelerine dini bir meşruiyet kazandırdılar. Bu devlet Mısır, Şam, Halep ve Hicaz gibi dönemin en önemli şehirlerine hakim olarak İslâm Tarihi boyunca kurulan en büyük devletlerden biri oldular. Buna rağmen bu dönemle ilgili çalışmalar azdır. Yapılmış çalışmalarda genelde ansiklopedik olduğundan spesifik konulara pek değinilmemiştir. Bu eksikliğin olması bizi bu çalışmayı yapmaya sevketmiştir.

Bu çalışmamızda iki büyük Müslüman devlet olan, Memlûk Devleti ve Osmanlı Devleti arasındaki siyasi ilişkileri tesbit etmeyi amaçladık.

“Kayıtbay Döneminde (1468-1496) Memlûk-Osmanlı İlişkileri” adlı çalışmamız, giriş kısmı ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında yaralandığımız kaynaklarla ilgili bilgi verildikten sonra el-Melikü'l-Eşref Setfeddin Kayıtbay'a (873-901/1468-1496) kadar kısaca Memlûk Devleti'nin tarihinden ve Memlûk-Osmanlı ilişkilerinden bahsettik.

Birinci bölüm, iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda Dulkadiroğulları-Memlûk, Karamanoğulları-Memlûk, Ramazanoğulları-Memlûk ve Akkoyunlu Devleti dolayısıyla Osmanlı Devleti ile kurulan ilişkilere değinilmiştir. İkinci kısımda diplomatik ilişkiler, ekonomik sebepler ve Cem Sultan meselelerine değinilmiştir.

“Memlûk-Osmanlı Arasındaki Savaşlar” başlığını taşıyan ikinci bölümde meydana gelen savaşları ayrıntılı olarak anlatmaya çalıştık. Ayrıca gerçekleşen Barışı ve şartlarını anlattık.

Tezimizde İmlâ ve kısaltmalarda *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* esas alınmıştır.

Konunun tesbitinde ve tezin hazırlanması safhasında büyük bir özveri ile çalışmamı takip edip, tecrübe ve birikimleriyle yönlendiren değerli danışman hocam Prof. Dr. İsmail Yiğit’e şükranlarımı sunmayı öncelikli bir görev bilirim. Fikir ve tavsiyelerine başvurduğumda yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Ziya Kazıcı’ya müteşekkirim. Bugüne kadar sarfettiği maddî-manevi emeğini ödeyemeyeceğim halama da teşekkür etmeyi bir vazife addediyorum. Bu günlerimi göremeyen anne ve babama da Allah’tan Rahmet diliyorum. Çalışmam esnasında manevi desteğini eksik etmeyen eşime de müteşekkirim. Ayrıca kütüphane hizmetlerinden yararlandığım Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi ve TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) Kütüphanesi çalışanlarına şükranlarımı sunarım.

Uğur YILMAZ

Pendik, 15 Eylül 2005

KISALTMALAR

age.	adı geçen eser
agm.	adı geçen makale
a.mlf	aynı müellif
b.	bin
bk.	bakınız
böl.	bölümü
b.y.	basım yeri yok
c.	cilt
çev.	çeviren
DİA	Diyanet İslâm Ansiklopedisi
İA	İslâm Ansiklopedisi
İ.Ü.E.F.T.D.	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi
h.	hicri
haz.	Hazırlayan
m.	miladi
M.E.B.	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
M.Ü.İ.F.D.	Marmara Üniversitesi İlahiyat fakültesi Dergisi
nr.	numara
nşr.	neşreden
ö.	ölüm
s.	sayfa
sdl.	sadeleştiren
TTK	Türk Tarih Kurumu
thk.	Tahkik
tash.	Tashih eden
t.y.	tarihi yok
vb.	ve benzer

GİRİŞ

I. KAYNAKLAR ve ARAŞTIRMALAR

Burcî Memlûkler döneminin en önemli sultanlarından el-Melikü'l-Eşref Seyfeddin Kayıtbay zamanında (873-901/1468-1496) Memlûk-Osmanlı ilişkilerini incelediğimiz çalışmamızda, başlıca kaynaklarımızı muâsır Memlûk ve Osmanlı tarihçilerinin eserleri ve arşiv belgeleri oluşturmaktadır.

A) Kaynaklar

1. Memlûk Kaynakları

Tezimizin giriş kısmında Kayıtbay'ın kısaca hayatından bahsederken İbn Tagrıberdî'nin (ö. 874/1469) *Mevâridü'l-letafe*¹ ve Sehâvî'nin (ö. 902/1497) *ed-Dav'ül Lâmi*,² isimli eserlerinden önemli ölçüde istifade ettik. Bu konuda Abdülbasit el-Malâtî'nin (ö. 920/ 1514) ³ Mısır'da hüküm süren idarecilerin biyografilerini konu

¹ İbn Tagrıberdî, Ebü'l Mehâsin Cemaleddin Yusuf (ö. 874/1469), *Mevâridü'l-letafe fî men veliye's-saltana ve'l-hilâfe* (nşr. Nebil Muhammed Abdülaziz Ahmed), I-III, Kahire 1997.

² Sehâvî, Ebü'l Hayr Şemseddin Muhammed b. Abdurrahman (ö. 902/1497), *ed-Dav'ül-Lâmî*, I-IV, Beyrut, ty.

³ Abdülbasit b. Halil b. Şahin el-Malati, (ö. 920/1514), *Nüzhetü'l-esâtin fî men veliye Mısır mi's-selâtin* (nşr. Muhammed Kemaleddin İzeddin Ali), Kahire 1407/1987.

alan eserinden ve daha sonra yaşayan tarihçilerden el-Gazzi (ö. 1061/1651)'nin *el-Kevâkib* 'inden⁴ istifade ettik. Gazzi'nin eserinde her olayın tam tarihini vermesi bize önemli bir kolaylık sağladı.

En çok istifade ettiğimiz kaynaklardan biri İbn Ecâ (ö. 881/1477) tarafından kaleme alınan ve *Tarih-i Yaşbek* diye de mâruf günlük olmuştur. Kayıtbay'ın Devâdâr Yeşbek'i Dulkadiroğulları üzerine tertiplelediği sefere katılan İbn Ecâ, bu günlüğünü tutmuştur. Ahmed Dehmân bu esere bazı ilavelerde bulunarak *el-'ırâk beyne'l-Memâlik ve'l-Osmâniyyine'l-Etrâk ma'a Rihleti'l-emir Yaşbek min Mehdî ed-Devâdâr*⁵ ismiyle yayınlamıştır. İbn Eca'nın günlüğü yanında Dehmân'ın diğer muâsır kaynaklara dayanarak oluşturmaya çalıştığı eklerinden de önemli ölçüde yararlandık.

Kayıtbay'ın muâsırı İbn İyas (ö. 930/1524)'ın *Bedâ'i'u'z-zühûr*⁶ isimli eserinden de çok istifade ettik. Tezimizin hazırlanmasında en çok istifade ettiğimiz bu eserde verilen bilgileri İbnü'l-Hımsî'nin ve İbn Tolun'un verdikleri bilgilerle mukayese etmeye çalıştık.

İbnü'l-Hımsî (ö. 934/1527)'nin son dönem Memlûk tarihi açısından son derece önemli olan *Havâdisü'z-zaman*⁷ eserinin bazı yıllarının eksik olması bu eserden istediğimiz şekilde istifademizi azaltmıştır.

İbn Tolûn (ö. 953/1546) *Müfâkehetü'l-hillân*⁸ adlı eserinde 884-953/1479-1546 arasında yaşanan olayları Kahire merkezli olarak ele almıştır. Önceki iki müelliften farkı olarak Kahire'de yaşanan her olayı gün vererek anlatmıştır.

⁴ Necmüddin el-Gazzi, Muhammed b. Muhammed (ö. 1061/1651), *el-Kevâkib fî a'yâni'l-mietî'l-âşira* (nşr. Cebraîl Süleyman Cebbur), I-III, Beyrut 1979, 2. Baskı.

⁵ İbn Ecâ, Muhammed b. Mahmud b. Halil el-Halebi (ö. 881/1477), *el-'ırâk beyne'l-Memâlik ve'l-Osmâniyyine'l-Etrâk ma'a rihleti'l-emîr Yaşbek min Mehdî ed-Devâdâr* (nşr. Muhammed Ahmed Dehmân), Dimaşk 1406/1986.

⁶ İbn İyas, Ebü'l-Berekât Muhammed b. Ahmed (ö. 930/1524), *Bedâ'iu'z-zühûr fî Vakâ'i'd Dühûr* (nşr. Muhammet Mustafa), I-IV, Kahire 1402/1982.

⁷ İbnü'l Hımsî, Şehabeddin Ahmed b. Muhammed b. Ömer (ö. 934/1527), *Havâdisü'z-zaman ve vefâyeti's-şüyuh ve'l ekrân* (nşr. Ömer Abdüsselam Tedmuri), I-III, Beyrut 1419/1999.

⁸ İbn Tolun, Ebü'l-fazl Şemseddin Muhammed b. Ali b. Ahmed Salihî (ö. 953/1546), *Müfâkehetü'l-hillân fî Havadi'z-zaman* (nşr. Halil el-Mansur), Beyrut: Darü'l-Küttübü'l-İlmiyye, 1418/1998.

2. Osmanlı Kaynakları

İstifade ettiğimiz Osmanlı Tarihi kaynaklarının başında Âşık Paşazâde (ö. 908/1502)'nin, *Tevârih-i Âl-i Osman*'i⁹ gelmektedir. Bu eserden daha çok Fatih dönemiyle ilgili mevzûlarda yararlandık.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan 930/1523 yılına kadar olan kısmı özet ve manzûm şekilde anlatan Hadidî (ö. 940/1533)'nin, *Tevârih-i Âl-i Osman*¹⁰ adlı eserinden istifade ettik.

Eserini II. Bayezid'in teşvikiyle yazmaya başlayan İbn Kemal (ö. 940/1534)'in *Tevârih-i Âl-i Osman*'i¹¹ da II. Bayezid dönemi için en çok yararlandığımız kaynaklardanır.

Osmanlı Tarihi kaynakları içinde en çok kullandığımız eserlerden bir diğeri Hoca Sadettin Efendî (ö. 1008/1599)'nin *Tâcü't-Tevârih*'i dir.¹² Sadettin Efendî, bilhassa savaşlar hakkında diğer tarihçilere göre daha geniş bir bilgi verir.

Daha sonra yaşayan tarihçilerden Karamânî (ö. 1019/1610)'nin¹³ *Ahbâru'd-düvel*'i, Solakzâde (ö. 1069/1658)'nin *Solakzâde Tarihi*¹⁴ ve Müneccimbaşı (ö. 1113/1702)'nin¹⁵ *Sahâifü'l-Ahbâr* isimli eserlerinden de istifade ettik.

Ayrıca Memlûk-Karamanoğulları-Osmanlı ilişkileri hususunda Şikarî'nin¹⁶ *Karamanoğulları Tarihi*'nden de yararlandık.

Son olarak Topkapı Sarayı Müzesinde yaptığımız tezimizle ilgili arşiv çalışmasında II. Bayezid'in, Davud Paşa'ya Karagöz Mehmet Paşa hakkında gönderdiği

⁹ Âşıkpaşazâde, Ahmed b. Yahya (ö. 908/1502), *Osmanoğulları'nın Tarihi* (nşr. Kemal Yavuz-M. A. Yekta Saraç), İstanbul 2003.

¹⁰ Hadidî, Çelebi (ö. 940/1533), *Tevârihi Âli Osman: 1299-1523* (nşr. Necdet Öztürk), İstanbul 1991.

¹¹ İbn Kemal, Ahmed Şemseddin Kemalpaşazâde (ö. 940/1534), *Tevârih-i Âli Osman: VII. Defter* (Haz. Şerafettin Turan), Ankara 1957. *Tevârih-i Âli Osman: VIII. Defter* (nşr. Ahmet Uğur), Ankara 1997.

¹² Hoca Sadettin, Muhammed b. Hasan (ö. 1008/1599), *Tâcü't-tevârih* (nşr. İsmet Parmaksızoglu), I-IV, Ankara 1992.

¹³ Karamânî, Ahmed b. Yusuf (ö. 1019/1610), *Ahbâru'd-düvel ve âsâru'l-üvel fi't-tarih* (nşr. Ahmed Hatit ve Fehmi Sa'd), I-II, Beyrut 1992.

¹⁴ Solakzâde, Mehmed Hemdemî Çelebi (ö. 1069/1658), *Solakzâde Tarihi*, İstanbul 1879.

¹⁵ Müneccimbaşı, Ahmed b. Lütfullah (ö. 1113/1702), *Sahâifü'l-Ahbâr*, I-III, İstanbul 1868.

¹⁶ Şikarî, *Karamanoğulları Tarihi* (yay. M. Mesud Koman), Konya 1946.

ferman,¹⁷ Davud Paşa tarafından Divan-ı Hümayûna gönderilen takrir¹⁸ ve ârizalara ulaştık ve bunları tezimizde kullandık.

B) Araştırmalar

Konumuzla alakalı olarak pek çok araştırma yapılmıştır. Ancak Türkiye’de Memlûk Tarihi’ni çalışanlar birkaç ismi geçmemektedir. Biz burada çalışmamızda kullandığımız birkaç eseri zikretmekle yetineceğiz.

Tezimizde faydalandığımız araştırmaların başında Muhammed Ahmed Dehmân’ın İbn Ecâ’nın günlüğü ile birlikte *el- ‘Irâk beyne’l-Memâlik ve’l-osmâniyyîn’l-Etrâk ma’a rihleti’l-Emir Yaşbek min Mehdi ed-Devâdâr*¹⁹ adıyla yayınlanan eserindeki ilaveler gelmektedir. Dehmân bu çalışmasında Memlûkler ile Osmanlı Devleti arasındaki mücadeleyi bir bütün olarak incelemiş ve daha çok iki devletin arasının açılmasına sebep olan Dulkadıroğulları ilişkilerini kaleme almıştır.

İstifade ettiğimiz araştırmalardan biri de Ahmed Fuad Mütevellî’nin, Osmanlı Devleti’nin Mısır ve Şam’ı fethini anlattığı eseridir.²⁰ Biz bu eserin Osmanlı Devleti’nin fetihlerden önceki durumunun ele alındığı kısmından yararlandık.

Halep civarında meydana gelen savaşlar hususunda Ragıp et-Tabbâh’ın²¹ Halep tarihini incelediği eserinden faydalandık.

Türkçe araştırmalardan özellikle M. C. Şehabettin Tekindağ’ın²² kıymetli makalelerinden istifade ettik. Özellikle iki devlet arasında meydana gelen savaşları anlattığı “II. Bayezid Döneminde Çukur-Ova’da Nüfuz Mücadelesi” isimli makalesi tezimiz açısından ı ışık tutucu olmuştur.

¹⁷ Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, E. 5592 (891/1486)

¹⁸ Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, E. 11356 (892/1487)

¹⁹ M. Ahmed Dehmân, *el- ‘Irâk beyne’l-Memâlik ve’l-Osmâniyyine’l Etrâk ma’a rihleti’l-emir Yaşbek min Mehdi ed-Devâdâr*, Dımaşk 1986.

²⁰ Ahmed Fuad Mütevellî, *el-Fethü’l Osmâni li’ş-Şam ve Mısır ve Mükaddemâtühü*, Kahire 1995.

²¹ Muhammed Râgıp et-Tabbâh el-Halebî, *İ’lâmü’n-nübelâ Tarihu Halebi’ş Şahbâ*, Halep h. 1408.

²² M. C. Şehabettin Tekindağ, “II. Bayezid Döneminde Çukur-Ova’da Nüfuz Mücadelesi”, *Belleten*, XXXI/123, (1967), s. 345-380.

Ayrıca Kâzım Yaşar Koprıman'ın²³, “Osmanlı-Memlûk Münasebetleri” başlığını taşıyan makalesinden Refet Yinanç'ın²⁴ *Dulkadır Beyliği* isimli kitabından önemli ölçüde yararlandık.

Genel Memlûk tarihi ve Memlûk Devleti'nin diğer devletlerle ilişkileri konularında İsmail Yiğit'in²⁵ eserinden istifade ettik. Terimlerin açıklanmasında ise genel olarak M. Ahmed Dehmân'ın²⁶ *Mü'cemü'l Elfâzi't-Tarihıyye fî asri'l Memlûkî* ve Mehmet Zeki Pakalın'nın²⁷ *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*'nü kullandık.

İA, *DİA* ve *Türkler*'de yayınlanan mevzumuzla alakalı çeşitli maddelerden de istifade etmeye çalıştık.

II. KAYITBAY ÖNCESİ MEMLÜKLER TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ

Eyyûbî hükümdarı el-Melikü's-Salih Necmeddin Eyyûb'un Kafkaslardan getirip yetiştirmiş olduğu Türk asıllı memlûklere²⁸ Nil Nehri üzerinde bulunan bir adadaki kırsallarda yerleştirilmeleri dolayısıyla el-Memâmik'ül-Bahriyye denilmiştir. Bu memlûkler zamanla Eyyûbî devletinin vazgeçilmez bir unsuru haline gelmişti.²⁹ Eyyûbî ordusundaki bu Bahrî Memlûk birlikleri bir yandan devlet kademesinde yükselirken diğer yandan büyük askeri başarılar da kazanıyorlardı. Mesela 647/1349'da haçlılarla yapılan Mansura savaşında Baybars idaresindeki bu birliklerin gösterdikleri büyük kahramanlıklar onların şöhretini dahada arttırmıştı. Bu arada Mansura savaşı öncesi vefat eden Necmeddin'in yerine geçen oğlu Turan Şah (647-648/1250), büyük başarılar elde eden Bahrî Memlûk birliklerini ve onlarla birlikte hareket eden Türk asıllı üvey annesi Şecerüddürr'ü babasının hazinesini saklamakla itham ederek onlara ağır

²³ Kâzım Yaşar Koprıman, “Osmanlı-Memlûk Münasebetleri”, *Türkler*, IX, s. 470-480.

²⁴ Refet Yinanç, *Dulkadır Beyliği*, Ankara 1989.

²⁵ İsmail Yiğit, *İslâm Tarihi*, Memlûkler böl. VII. Cilt.

²⁶ M. Ahmed Dehmân, *Mü'cemü'l Elfâzi't-Tarihıyye fî asri'l Memlûkî*, Dımaşk 1990.

²⁷ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I-III, İstanbul 1993.

²⁸ Memlûk ordusu, köle (=memlûk) olarak alınmış, Türk, Kürt, Rum, Rus ve Çerkes asıllı askerlerden teşekkül ediyordu. Yiğit, *İslâm Tarihi*, VII, 208; K. Yaşar Koprıman, *Memlûkler, Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, İstanbul 1992, VI, s. 434.

²⁹ Yiğit, “Memlûkler”, *DİA*, XXIX, s. 90; M. Sobernheim, “Memlûkler”, *İA*, VII, s. 689.

hakaretlerde bulundu. Hakaretleri kaldıramayan Bahrî Memlûkler'in lideri Baybars el-Bundukdârî ve arkadaşları bir suikastle onu ortadan kaldırdılar ve Necmeddin Eyyûb'un Türk asıllı eşi Şecerüddür'ü tahta çıkardılar. Bazı tarihçilere göre Turan Şah'ın ölümüyle Mısır'da Eyyûbîler yıkılmış ve yerine Bahrî Memlûkler kurulmuş oldu. Çünkü bu tarihçiler, Şecerüddür'ü Türk asıllı olması dolayısıyla Memlûklerin ilk sultanı olarak görmüşlerdir.³⁰

Ancak Suriye emirleri meşru hakları saydıkları Mısır sultanlığını onun elinden almak için harekete geçtiler. Ayrıca İslâm âleminde bir kadının idareci olması yüzünden ortaya çıkan tepkiler neticesinde Şecerüddür kendisine, atabeg³¹ tayin edilen İzzeddin Aybek et-Türkmânî ile evlenerek onun adına tahttan feragat etti. Tarihçilerin ekseriyeti el-Melik el-Mûiz ünvanını alan İzzeddin Aybek (648-655/1250-1257)'i ilk Memlûk Sultanı olarak kabul etmişlerdir. Dolayısıyla onun tahta çıkışı ile (1 Rebîulâhîr 648/3 Temmuz 1250) Memlûk Devleti resmen kurulmuş Bahrî Memlûkler dönemi başlamıştır.

İzzeddin Aybek, tahtlarını gasbettiği iddiasıyla üzerine gelen Suriye Eyyûbî emirlerini razı edebilmek için Eyyûbî'lerden altı yaşındaki Eşref Musa'yı tahta çıkardı. Moğol tehlikesinin yaklaşması üzerine tekrar tahta geçti. Suriye Eyyûbî emirleriyle Abbâsi'yede 649/1251 tarihinde yaptığı savaşı kazandı. Bu sırada Abbasi halifesinin araya girmesiyle antlaşma yapıldı. Bu antlaşma Eyyûbî emirlerinin Memlûk Devleti'ni resmen tanımaları dolayısıyla büyük bir önem taşır. Bu arada başka bir kadınla evliliğe niyetlenmesi kıskanç olan eşi Şecerüddür tarafından boğulmasına sebep oldu (Rebîulevvel 655/Nisan 1257).

Bunun üzerine Kutuz idaresindeki memlûkler, İzzeddin Aybek'in eski karısından olan Nureddin Ali (655-657/1257-1259)'yi el-Melikü'l-Mansur lakabıyla tahta çıkardılar. Bütün yetkileri saltanat nâibi olarak Kutuz eline almıştı. Bağdat'ı işgal edip (658-1258) Bağdat Abbasi Hilafetini ortadan kaldıran Moğollar Suriye'ye doğru ilerliyordu. Bu kadar kritik dönemde muktedir birisinin sultan olması gerektiğini

³⁰ Fatih Yahya Ayaz, *Bahrî Memlûkler Döneminde Haremeyn Hizmetleri* (Yüksek Lisans tezi Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.), s. 9

³¹ Atabeg: Saltanat naibliğinden sonra devletin en yüksek ve nüfuzlu makamıdır. Aynı zamanda orduların başkumandanıdır. Çoşkun Alp tekin, "Atabeg", *DİA*, IV, 14.

belirten Kutuz, ümerâ ile yapılan toplantıda oy birliğiyle el-Melikü'l-Muzaffer ünvanıyla sultan (657-658/1259-1260) seçildi. Diğer taraftan Moğol kuvvetleri Fırat Nehri'ni geçerek birçok yeri işgal etmişlerdi. Suriye Eyyûbi hükümdarı da Dımaşk'a kaçmıştı. Kutuz ise Hülâgû'nun teslim olma tekliflerini reddederek ordusunun başında Aynicâlût mevkiine kadar geldi. Burada Moğollara karşı tarihin akışını değiştiren Aynicâlût meydan muharebesini (658/1260) kazandı. Bu galibiyet hem Moğollar'ın yenilebileceğini göstermiş, hem de yeni kurulmuş olan Memlûkler'in Suriye'nin büyük bir kısmına hakim olmasını sağlamıştır.

Ancak bu zafere damgasını vuran Sultan Kutuz kendisini karşılamak için süslenen başşehrine ulaşamadı. Bu savaş öncesi Halep nâibliği için Kutuz'dan söz alan ancak bu göreve atanmayan Baybars, ve arkadaşları dönüş yolunda onu bir av esnasında öldürdüler (16 Zilkade 658/23 Ekim 1260). Kutuz'un öldürülmesinden sonra, el-Melikü'z-Zâhir lakabı ile tahta Rukneddin Baybars el-Bundûkdâri (658-676/1260-1277) oturdu. Memlûkler'in gerçek kurucusu sayılan Baybars ile yeni bir dönem başladı. Saltanatına dinî bir meşrûiyet sağlamak için Abbasi halifelerinden Zahir (622-623/1225-1226)'in oğlu Ahmed (659-660/1261)'i Kahire'ye çağırarak halife ilan etti. Haremeyn'nin güvenliğini sağlayarak, Kızıldeniz'i hakimiyeti altına aldı. Çok önemli idari düzenlemeler yaptı. Onyediyıl süren saltanatı sırasında Haçlılar'a ve İlhanlılar'a karşı başarılı mücadelelerde bulundu. Dizanteri hastalığından vefat etti (28 Muharrem 676/30 Haziran 1277).

Baybars'ın halefi olarak tahta oturan oğlu Bereke Han (676-678/1277-1280) önemli bir icraat yapamadı. İsyan eden emirlere dayanamayıp tahtı terk etti. Bereke'yi tahttan indiren isyancılar Kalavun'u tahta geçirmek istedilerse de, o bunu kabul etmedi. Baybars'ın yedi yaşındaki oğlu Bedreddin Sulamış (678/1280) el-Melikü'l-Âdil lakabıyla tahta çıkarıldı. Kendisini ona atabeg tayin ettiren Kalavun, idareyi ele alarak tahtı ele geçirmek için gereken hazırlıkları yaptı. Önce Baybars'ın memlûklerini uzaklaştırdı. Salihyye memlûklerinin desteğini alarak Sulamış'ı azledip sultanlığını ilan etti.

el-Melikü'l-Mansûr ünvanıyla tahta çıkan Kalavun (678-689/1280-1290), Baybars'ın oğullarının isyanlarını bastırdı. Baybars gibi hem Haçlılar'a karşı hem de

İlhanlılar'a karşı mücadele etti. 680/1281 yılında İlhanlı ordusunu Humus'ta mağlub ederek ciddi bir zafer kazandı.

Kalavun'nun kalıcı icraatlarından, biri de memlûkler arasından seçip Kalatü'l-cebel'deki kale burçlarına yerleştirerek özel bir önem verdiği askeri birliktir. Burçlara nisbeten Burcî ismini alan bu memlûkler, ileride saltanatı ellerine geçirerek Burcîler dönemini başlatmışlardır. Ayrıca Kalavun, ekonomiyi düzeltmek için de komşu hükümdarlarla ticaret antlaşmaları imzalamış devletin arazi işlerini düzene sokmuş, askeri sistemi ıslah etmeye çalışmıştı. Yine pek çok mimarî eser yaptırmıştı. Bunların en meşhuru Mansûriyye hastanesidir.

Kalavun'dan sonra idare beş nesil onun evladında kalmıştır. Yerine geçen oğlu el-Melikü'l-Eşref Halil (689-693/1290-1293) babasının düzenlemeye hazırlandığı fakat ömrü vefâ etmediği Akka seferini düzenleyerek Suriye sahillerini, Haçlılar'dan temizlemesine rağmen iktidarda başarılı olamamış ve emirlerin düşmanlığını kazanmış ve bir suikast sonucu öldürülmüştür. Ondan sonra 9 yaşındaki Nâsirüddin Muhammed b. Kalavun tahta çıkarıldı (693-694/1293-1295). Birinci saltanatında emirlerin vesayeti altında kaldı. Onu tahttan indiren el-Melikü'l-Âdil Zeynüddin Ketboğa (694-696/1295-1296), kendisine saltanat yollunda yardımcı olan Hüsameddin Laçin'in suikast hazırlığı içinde olduğunu duyunca tahtını bırakıp kaçtı. Bunun üzerine sultan ilan edilen el-Melikü'l-Mansur Hüsâmeddin Lâçin (696-698/1296-1299) bir suikast sonucu öldürülünce Nâsirüddin Muhammed ikinci kez tahta çıktı (698-708/1299-1309). İkinci saltanatında Mercü's-suffer'de (702/1303) Moğollar'a karşı büyük bir zafer kazandı. Ancak emirlerin tahakkümünden bunalınca hacca gitmek bahanesiyle Kahire'den ayrıldı ve saltanatı terk ettiğini bildiren mektup yazarak geri dönmedi.

Bundan sonra el-Melikü'l-Muzaffer lakabıyla tahta çıkan Baybars el-Çaşnigîr (708-709/1309) gelişmelerin aleyhine dönmesi sebebiyle bir yılı doldurmadan saltanatı bırakmak zorunda kaldı ve aynı sene içinde öldürüldü. Üçüncü defa tahta oturan el-Melikü'n-Nâsir Nâsreddin Muhammed (709-741/1309-1341) bütün yetkileri elinde topladı. Otoriter bir idare sergileyerek ülkede mevcut siyasi krizi sona erdirip istikrarı sağladı.

Onun ardından yerini dolduramayan oğulları ve torunlarının dönemi başladı. Yerine geçen Seyfeddin Ebûbekir (741-742/1341) tahtını ancak altı ay koruyabildi. Yerine kardeşi el-Melikü'l-Eşref Alâeddin Küçük (742/1341) tahta çıktı. Henüz sekiz yaşında olan Alâeddin beş ay; üçüncü oğlu Şihabeddin Ahmed (742-743/1342) de üç buçuk ay sultanlık unvanını taşıyabildi. Dördüncü oğlu el-Melikü'l-Salih İmadüddin İsmail (743-746/1342-1345) üç yıl süren saltanatı boyunca bir şey yapamayıp kendini eğlenceye vererek komutanların elinde oyuncak oldu.

Onun yerine el-Melikü'n-Nâsır Muhammed'in beşinci oğlu el-Melikü'l-Kâmil Seyfeddin I. Şaban (746-747/1345-1346) tahta çıktı. Ancak liyakatsizliği ve mala düşkünlüğü ve ülkede uyguladığı yeni vergi sistemi yüzünden çıkan isyan neticesinde öldürüldü. el-Melikü'l-Nâsır'ın on beş yaşındaki altıncı oğlu el-Melikü'l-Muzaffer Zeyneddin el-Haccî (747-748/1346-1347) sert mizacı ve eğlenceye düşkünlüğü sebebiyle kardeşlerinin akıbetinden kurtulamayarak katledildi ve yerine kardeşi Hasan, el-Melikü'n-Nâsır lakabıyla onbir yaşındayken tahta oturdu (748-752/1347-1351). Geniş bir coğrafyada etkili olan veba salgını onun birinci sultanlık döneminin en önemli olaylarından. İdareyi yavaş yavaş eline almaya çalışırken tahttan indirildi.

Hasan'ın yerine geçirilen ondört yaşındaki el-Melikü's-Salih Selahaddin (752-755/1351-1354) de emirlerin gölgesi altında kaldı. Çıkan bir isyan sonucu tahttan indirilip yerine tekrar Hasan çıkarıldı (755-762/1354-1361). Hasan, ikinci saltanatı döneminde önemli icraatlar yaptı ve kardeşleri arasında babasının başarısını sağlamaya çalışan tek sultan oldu. Babasının memlûklerini tasfiye ederek kendi memlûk birliklerini kurdu. Ancak bu uygulamanın kurbanı oldu. Bir isyan neticesinde katledildi.

Hasan'ın yerine tahta çıkarılan yeğeni el-Melikü'l-Mansûr Selahaddin Muhammed b. Zeyneddin I. Haccî (762-764/1361-1363) ile el-Melikü'n-Nâsır Muhammed'in torunlarının dönemi (762-784/1361-1382) başlamış oldu. O da emirlerin tahakkümünden kurtulamayarak tahttan uzaklaştırıldı.

Tahta çıktığında on yaşında olan halefi el-Melikü'l-Eşref Zeyneddin II. Şaban (764-778/1363-1376), ancak kendisini tahakküm altında tutan emirlerin ölümüyle idareye hakim olabildi. Bu dönemde oldukça önemli hadiseler meydana geldi.

İskenderiye Haçlı istilasına uğradı. Kıbrıs Kralı'nın komutasındaki Haçlı ordusu şehirde büyük bir katliam gerçekleştirdi. Bununla birlikte Kılıkya Ermeni Krallığı'na son vererek bölgenin idaresini doğrudan merkeze bağladı.

Sultanın otoriter tavrından sıkılan emirler onun hac için Kahire'den ayrılmasını fırsat bilerek öldüğünü yaydılar ve Kal'atü'l-cebel'de henüz yedi yaşında olan oğlu Alâeddin Ali (778-783/1376-1381)'yi tahta çıkardılar. Kısa süre sonra el-Melikü'l-Eşref Zeyneddin II. Şaban'ı yakalayarak katlettiler. Alâeddin Ali döneminde güçlü emirler arasında yaşanan mücadelenin galibi Burcî Memlûkler'in lideri Berkuk atbetü'l-asâkirlik makamını ele geçirdikten sonra Türk asıllı emirleri tasfiye etti. Ardından tahta el koymak istedi. Ancak muhalefetle karşılaşınca Alâeddin Ali'nin kardeşi, onbir yaşındaki el-Melikü's-Sâlih Zeyneddin II. Haccî (783-784/1381-1382)'yi tahta çıkardı. Bir süre sonra onun yaşının küçüklüğünü bahane ederek Ramazan 784/Kasım 1382'de tahta oturdu. Böylece Bahrî Memlûkler dönemi bitmiş ve Burcî Memlûkler (784-923/1382-1517) dönemi başlamış oldu.

Burcî Memlûkler'in ilk sultanı olan Berkuk (784-801/1382-1399) saltanatı döneminde, uzun bir süre Türk asıllı emirlerin isyanlarıyla uğraştı. Sonunda ülkesinde istikrarı sağladı. Timur tehlikesine karşı Osmanlı Devleti ile ittifak kurdu.

Berkuk'un yerine geçen oğlu Ferec (801-808/1399-1405)'in ilk saltanatı sırasında Suriye, Timur tarafından işgal edildi. Emirler arasındaki rekabetten sıkılarak tahttan feragat eden Ferec kardeşi el-Melikü'l-Mansûr Abdülazîz (808/1405)'in 69 gün sürecek saltanatından sonra tekrar (808-815/1405-1412) tahta çıkarıldı. İkinci saltanatında devamlı iç isyanlarla mücadele etmek zorunda kaldı. Onun bir isyan neticesinde öldürülmesinin ardından Memlûk Devleti'nde ilk ve son olarak hilafetle saltanat bir kişide birleşti. Halife Mûs'tain Billah (815/1415) aynı zamanda sultan ilan edildi. Ancak sultanlığın sadece unvanını taşımakla yetinmek zorunda kaldı. Altı ay sonra unvanı da alınarak idareyi elinde tutan Şeyh Müeyyed el-Mahmudî (815-824/1412-1421) arkadaşları tarafından sultan ilan edildi. Şeyh Suriye ve Mısır'da çıkan isyanları bastırdı. Karamanoğulları'nı itaat altına alarak Güney Doğu Anadolu'daki isyana kalkışan Türkmen Beyleri'ne fırsat vermedi. Ardından iki yaşındaki oğlu Ahmed, el-Muzaffer (824/1421) lakabıyla yedi ay sultanlık yaptı.

Tahta oturan Tatar (824/1421) üç ay içinde ölmesi üzerine yerine küçük yaştaki oğlu Sâlih Muhammed tahta çıkarıldı. Onun tahtı el-Melikü'l-Eşref Seyfeddin Barsbay (824-841/1422-1438) tarafından gasbedildi. Kıbrıs'ı 829/1426'da fethetmeyi başaran Barsbay, ülkenin bozulan ekonomisini düzeltmedi. Yerine geçen oğlu Yusuf, adını taşıdığı tahtta üç ay kalabildi.

El-Melikü'z-Zâhir Seyfeddin Çakmak (842-857/1438-1453) ülkede istikrarı sağlamayı başardı. Ayrıca Saint-Jean şövalyelerine karşı başarılı mücadele verdi. Komşu müslüman devletlerle iyi geçindi. Onun yerine tahta geçen oğlu Osman (857/1453), ancak bir buçuk ay görevde kalabildi. Daha sonra yetmiş üç yaşındaki Seyfeddin İnal (Aynal) el-Melikü'l-Eşref (857-865/1453-1461) tahta geçirildi. Saltanatının başlarında Osmanlı Devletiyle ilişkiler oldukça iyi idi. Ancak bu ilişkiler saltanatının sonlarına doğru bozulmaya başladı. Onun yerine geçen oğlu Ahmed sadece dört ay tahtta kalabildi (865/1461).

Ahmed'in yerine tahta çıkan Arnavut asıllı Hoşkadem el-Melikü'z-Zahir (865-872/1461-1467) kendisine karşı girişilen isyanları bastırdı. Saltanatı süresince Mısır ve Suriye'yi sulh içinde yaşatmayı başardı. Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'la iyi ilişkiler kurdu. Ancak Osmanlı Devleti ile ilişkiler daha da kötüleşti. Hoşkadem'in vefatı üzerine Memlük Saltanatı dört ay gibi kısa sürede dört el değiştirdi. Emîr Yelbay ve Temürboğa ikişer ay kaldıktan sonra Hayır Bey sadece bir gece oturabildi.

A) Kayıtbay Dönemine Kısa Bir Bakış

el-Melikü'z-Zâhir Yelbay'dan sonra tahta çıkan el-Melikü'z-Zâhir Temürboğa tahta çıkmasına yardımcı olan Kayıtbay'ı Atabeg yapmıştı.³² Tahttan indirilen Yelbay'ın isyanını bastıran Kayıtbay, arkadaşlarının ısrarı üzerine orduda fazla taraftarı bulunmayan Temürboğa'nın yerine onun da rızasını alarak³³ "el-Eşref" lakabıyla tahta oturdu (7 Recep 872/1 Şubat 1468).³⁴

³² İbn Tagriberdi, II, 185-186.

³³ Yiğit, "Kayıtbay", *DİA*, XXV, 80.

³⁴ Abdülbasit el-Malâfi, 143.

Burcî Memlûkler'in en büyük sultanı sayılan ve otuz yıla yakın (29 sene 4 ay 21 gün)³⁵ tahtta oturan Kayıtbay'ı uğraştıran en önemli mesele, daha sonra geniş şekilde ele alacağımız Memlûk-Osmanlı ilişkileri oldu. Onun zamanında iki devlet arasında beş yılı aşkın süre devam eden savaşlar neticesinde, iki taraf birbirine karşı kesin bir galibiyet elde edemedi. Neticede 15 yıllık barış imzalandı (896/1491). Bu savaşlar yüzünden ordunun techizatı için halktan ağır vergiler alındı. Ülke ekonomisi önemli bir kriz dönemine girdi. Bu durum Memlûk Devleti'nin sonunu hazırlayan etkenlerden biri oldu.

Kayıtbay, Osmanlı Devleti ile yapılan barışın ardından Endülüste'ki son İslam Devleti olan Nasrîler'in (Benî Ahmer) haçlıların yaptığı zulümlere karşı yardım talepleri üzerine, onlara herhangi bir askeri yardım yapamadı. İspanya Kralı Ferdinand'a ve Papa'ya mektuplar göndererek bu zulümlere son vermedikleri takdirde Memlûk topraklarında yaşayan hristiyanları cezalandıracağına ve hristiyanların Suriye ve Filistin'e girmelerini yasaklayacağına dair neticesiz tehditler savurmaktan başka bir şey yapamadı.³⁶

Seyfeddin Kayıtbay döneminin en önemli olaylarından biri de Recep 897/Mayıs 1492 tarihinde başlayan veba salgınıdır. Bu salgın birçok insanın ölmesine sebep oldu. Haleb, Hama, Trablus ve Kahire'de etkili olan veba salgınından kurtulmak için Kahire'de Buharî hatimleri yapıldı. Sultan Kayıtbay'ın oğlu ve eşi de aralarında olmak üzere bu salgında binlerce kişi ölmüştür.³⁷

Kayıtbay, âdil, cesur, ileri görüşlü, ilim ve ilim adamlarına değer veren, ibadete düşkün, fakirleri seven, ve cömert bir sultan olarak tavsif edilmektedir.³⁸ Ayrıca o, ülkede büyük bir imar faaliyeti başlatmıştır. Ülkedeki yaşanan maddi sıkıntılara rağmen Mısır, Hicaz ve Suriye'de pek çok cami, mederese, tekke, köprü ve kale inşa ettirmiş, yangında zarar gören Mescid-i Nebevî'yi yenilemiş, Mekke ve Medine'de Harem'e bakan birer medrese yaptırmıştı.³⁹ Bunlar arasında günümüze ulaşan türbesinin de

³⁵ Abdülbasit Malâfî, 146.

³⁶ Yiğit, *İslâm Tarihi*, VII, 123. a.mlf, "Kayıtbay", *DİA*, XXV, 81.

³⁷ İbnü'l Hımsî, I, 331-332.; İbn İyas, III, 286.

³⁸ eş-Şevkânî, II, 56.

³⁹ Sehavî, VI, 209-210; Yiğit, "Kayıtbay", *DİA*, XXV, 81.

içinde bulunduğu kendi adıyla mâruf külliye İslâm mimârisinin en güzel şaheserleri arasında sayılır.⁴⁰

Seyfeddin Kayıtbay, seyahati seven bir hükümdardı. Muâsırı İbnü'l-Cey'ân, Kahire'den başlayıp Gazze'yi takip ederek Dicle ve Fırat'ı boyunca seyahat ederek oradan Kahire'ye dönüşünü anlatan bir seyahatnâme kaleme almıştır.⁴¹ Bu seyahati esnasında hac görevini de yerine getiren Kayıtbay⁴², Burcî Memlûkler'in hac görevini ifâ eden tek hükümdarı olma özelliğini de kazanmıştır.

Sultan Kayıtbay, saltanatı kendisine verilen bir görev olarak telakki etmiş diğer sultanların aksine tahttan indirilen sultanlara iyi davranmıştır.⁴³ Bundan dolayı da askerler tarafından çok sevilmiştir. Ayrıca eski sultanların yakınlarına ve isyan eden emirlere de iyi davranmasıyla tanınmaktadır.

Seksen yaşını geçmiş olan Kayıtbay, 26 Zilkade 901/6 Ağustos 1496'da vefat etti. Halife, ümera ve dört mezhep başkadıları, ölümünden bir gün önce ölüm hastalığına tutulduğu gerçeğiyle onun da rızasıyla oğlu Muhammed'i sultan ilan etmişlerdi.⁴⁴

III. KAYITBAY'A KADAR MEMLÜK-OSMANLI İLİŞKİLER

Osmanlı Devleti kurulduğundan itibaren, Memlûk Devleti onları yakından takip ediyordu. Orhan Bey (724-763/1324-1362) zamanında Osmanlı Beyliğinin Bizans Devleti'ne karşı zaferlerinden haberdardı.

İki devlet arasında ilk siyasi ilişkiler I. Murad (763-791/1362-1389) döneminde başlamıştır. O, oğlu I. Bayezid'ı Germiyanoglu Beyi'nin kızı Sultan hatun ile evlendirirken yapılan düğüne Memlûk Sultanı el-Melikü'z-Zâhir Berkuk'u (784-801/1382-1399) davet etti. Sultan Berkuk, düğüne katılmak bir elçi gönderdi.

⁴⁰ Doris Behrens-Abouseif, "Kayıtbay Külliyesi", *DİA*, XXV, 81-82.

⁴¹ İbnü'l-Cey'ân, Ebü'l Bekâ Şehâbeddin b. Şâkir (v. 902/1496), *el-Kavlü'l-müstazraf fi seferi Mevlâna'l-Meliki'i-Eşref* (nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî), Trablusşam 1984.

⁴² İbn Tolun, 10.

⁴³ İbn İyas, III, 3-4.

⁴⁴ İbn İyas, III, 324.

Âşıkpaşazade'ye göre Sultan I. Murad, düğünde elçiyi bütün elçilerden üstün tutarak ona bizzat yer göstermiştir.⁴⁵ Bu onun Memlûk Devleti'ne ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Ayrıca I. Murad, Zeyneddin II. Şaban el-Eşref (764-778/1363-1376)'in Kıbrıs'a düzenleyeceği sefer esnasında Kahire'ye bir heyet gönderip yardım vaadinde bulunmuştur.⁴⁶ I. Murad, Karamanoğulları'na karşı savaş esnasında Bursa'ya geldiği zaman Sultan Berkuk'un kendisine gönderdiği elçiyle karşılaştı. Elçi, onun Rumeli'deki zaferlerini tebrik ederek bir takım hediyeler takdim etti. Ayrıca ona hitaben Sultânü'l-Guzât ve'l-Mücâhidîn yazılı serlevhalı bir sadakatnâme gönderdi. Salâheddin Katib'in başkanlığındaki Memlûk elçilik heyeti Osmanlı Devleti heyeti ile birlikte Kahire'ye döndü. Bu heyetin gidiş amacı, Karamanoğulları'na karşı savaş açmak için Kahire Abbâsi halifesinden fetva istemek⁴⁷ ve bununla birlikte Karamanoğulları'na karşı ittifaka davetti.⁴⁸ Ayrıca aynı günlerde Memlûk Sultanı Bursa'ya yeni bir elçi gönderdi. Buna karşılık Osmanlı Sultanı Şehzâde Bayezid'in oğullarının sünnet törenine onu davet etmek üzere Yazıcızâde'yi⁴⁹ elçi olarak Mısır'a gönderdi (790/1388). Elçi Kahire'de hürmetle karşılanarak kendisine hediyeler verildi.

Diğer yandan Sultan Berkuk, Kosova meydan muharebesinde (792/1389) şehit edilen I. Murad için Bursa'da yaptırılan türbeye Kur'ân-ı Kerim cüzleri vakfetmiştir.⁵⁰

Memlûk-Osmanlı münasebetleri Yıldırım Bayezid döneminde de iyi bir şekilde devam etti. Sultan Berkuk, Yıldırım Bayezid'e bir mektup göndererek ondan Memlûk tüccarlarını ve İbnü'l-Kâlbûnî'yi tutuklayan Kefe'deki Çenevizliler nezdinde tavassutta bulunmasını istedi. Yıldırım Bayezid, Şevval 793/Eylül 1391 tarihli cevabi mektubunda

⁴⁵ Âşık Paşazâde, 118.

⁴⁶ Koprıman, *agm*, 472

⁴⁷ Faruk Sümer, "Karamanoğulları", *DİA*, XXIV, 459

⁴⁸ Muhammed Harb, *I. Selim'in Suriye ve Mısır Seferi Hakkında İbn İyas'da Mevcut Haberlerin Selimnâmelerle Mukayesesi (XVI. Asır Osmanlı-Memlûk Kaynakları Hakkında bir Tetkik)*, İstanbul 1980, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, s. 2-3

⁴⁹ Yazıcı-zâde, Yazıcı Salih'in büyük oğlu olup II. Murad dönemi büyük şairlerindendir. Muhammed b. Salih olarak da kaynaklarda geçmektedir. Ailesi Ankara'dan Gelibolu'ya gelmiş ve Yazıcıoğlu'da orada dünyaya gelmiştir. Meşhur Muhammedi'ye adlı eserin sahibidir. Kitabında "Menâkıb-ı müellif" bölümünde hayatını anlatmıştır. Kardeşi Ahmed Bîcan'la birlikte Gelibolu'da Hac-ı Bayram-ı Veli ile tanışmıştır. Eserinde ondan çok bahsetmektedir. II. Murad tarafından Konya'nın Osmanlı hakimiyetine geçtiğini müjdelemek için Mısır'a gönderildi. Gelibolu'da 855/1451 yılında vefat etti. Mezarı Gelibolu'nun dışında İstanbul yolu üzerindedir. Âmil Çelebioğlu ve Kemal Eraslan, "Yazıcı-oğlu", *İA*, XIII, 365-368.

⁵⁰ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi: İstanbul'un Fethinden Kanuni Süleyman'ın Ölümüne Kadar*, Ankara: TTK, 1949, s. 187

kendisinin tavassutu ile Cenevizlilerin İbnü'l-Kâbûnî'yi ve memlûk tüccarlarını mallarıyla birlikte serbest bıraktıklarını ve orada serbestçe ticaret yapmaları hususunda teminat verdiklerini bildirmiştir.⁵¹

Yıldırım Bayezid, 794/1392 yılında Mısır Abbasi halifesine elçi göndererek ondan Rum ülkesi sultanlığının tasdiki için menşur⁵² istemişti. Halifenin Menşurunu götüren Kerek Nâibi Emir Hüsameddin Hasan el-Kuçkûni Bursa'da büyük bir merasimle karşılandı.⁵³ Gelen Memlûk elçileriyle beraber Kahire'ye giden Osmanlı elçileri, Berkuk ve halifeye takdim edilmek üzere kıymetli hediyeler götürdü. Yıldırım Bayezid, bu heyetle Berkuk'a bir mektup göndermiş mektubunda elindeki bir ağrıdan dolayı çok ızdırıp çektiğini ve mahir bir doktorla birlikte hastalığın tedavisinde kullanmak üzere bazı ilaçlar istemişti. Bu talep üzerine Sultan Berkuk, ona Mansurî hastanesi doktorlarından Şemseddin b. Muhammed es-Safir'i gönderdi.⁵⁴

Diğer yandan bu yıllarda ortaya çıkan Timur tehlikesi iki hükümdarı, müşterek düşmana karşı tabî bir ittifaka sevketti ve aralarındaki ilişkiyi kuvvetlendirdi. Bu arada Sultan Berkuk, Yıldırım Bayezid, Sivas hükümdarı Kadı Burhaneddin Ahmed ve Altınordu hükümdarı Toktamış ile ittifak kurmayada çalıştı. Teklifine olumlu cevap veren bu hükümdarların elçileri Cemaziyelevvel 796/Mart 1394 tarihinde Dımaşk'ta toplandı. Aralarında Timur'a karşı ortak bir strateji tesbit ettiler.

Bundan birkaç yıl sonra Rebûlevvel 799/Aralık 1396'da Osmanlı Devleti'nin kazandığı Niğbolu zaferinin haberini götüren elçi Kahire'de güzel bir şekilde karşılandı. Haçlılar'a karşı kazanılan bu zafer muazzam törenlerle kutlandı.⁵⁵ Ancak Yıldırım Bayezid'in bu zafer sayesinde kazanmış olduğu şöhretin Sultan Berkuk'u tedirgin ettiği görülmektedir. Nitekim dönemin Mâlikî Kadısı İbn Haldun'a "Ben herkesle harb eden

⁵¹ Koprman, *agm*, s. 473

⁵² Halife veya padişah tarafından birine vezirlik, beylerbeylik ve diğer bir mansıbm tevcihini veya serdarlığa tayinini mutazammın verilen ferman yerinde kullanılan bir tabirdir. Pakalın, II, 478

⁵³ Tekindağ, *Berkuk Devrinde Memlûk Sultanlığı: XIV. yüzyıl Mısır Tarihine Dair Araştırmalar*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1961, s. 102.

⁵⁴ Yiğit, *İslâm Tarihi*, VII, 148

⁵⁵ Tekindağ, *age*, s. 104.

Timur'dan çekinmiyorum. Fakat İslam dünyasında bu şekilde şöhret bulan Osmanogulları'ndan çekiniyorum"⁵⁶ demiştir.

Yıldırım Bayezid, Rumeli'deki başarılarının da etkisiyle 800/1397'de Anadolu'ya yönelerek Karaman'ı ele geçirdi.⁵⁷ Ardından 802/1399'da Kadı Burhaneddin Devleti'ni topraklarına ilhak etti.⁵⁸

Bu arada Memlük-Osmanlı ilişkileri çok güzel bir şekilde giderken iki devletin arası açıldı. Hatta iki devleti savaşın eşiğine getirdi. Şöyle ki: 802/1399 yılında Berkuk'un ölümü üzerine Kahire'de çıkan karışıklıktan istifade ederek ve Karamanogullar'ı Bey'inin Yıldırım Bayezid'ı Memlük Devleti'ne karşı tahrik etmesi sonucunda o, Malatya'yı kuşattı. Malatya valisi Emir Çakmak'a teslim olursa kendisini orada vali olarak bırakacağını aksi halde şehri alacağını bildirdi.⁵⁹ Emir Çakmak'ın teslim olmayı reddetmesi üzerine hücumla başladı. Bu hücumla dayanamayan şehir teslim olmak zorunda kaldı. Böylece Memlük Devleti'nin himayesi altında olan Elbistan ve Malatya'yı ele geçirerek Dulkadıroğulları Beyliği'ne son verdi.⁶⁰ Daha sonra Besni, Kâhta, Divrik, ve Darende kalelerini de ele geçirdi. el-Melikü'n-Nâsir Ferec (801-815/1399-1412), Yıldırım Bayezid'a alınan kalelerin geri verilmesini aksi takdirde savaş açılacağını bildiren ültimatının reddedilmesine rağmen savaşa cesaret edemedi. Bu arada Timur'un hızlı bir şekilde Anadolu'ya geldiği haberini alan Yıldırım Bayezid, almış olduğu kaleleri geri vererek ittifak kurmak için Amasya Sancak Bey'i Ahmed'i elçi olarak Kahire'ye gönderdi.

Ancak elçi Kahire'de dikkate alınmadı. Ayrıca Memlük Sultanı ve ümerâsı Yıldırım Bayezid'a, bir mektup göndererek Sultan Berkuk'un ölümünü fırsat bilip,

⁵⁶ İbn Hacer el-Askâlanî (ö. 852/1149), *İnbâ'u'l-gumr bi-enbâ'i'l-umr fi't-tarih'il Gumur* (nşr. Hasan Habeşî), I-IV, Kahire 1998, I, 141.

⁵⁷ Tekindağ, "Karamanlılar", *İA*, VI, s. 323.

⁵⁸ Ali Sevim ve Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, Ankara TTK, 1989, s. 461.

⁵⁹ Mehmed Neşri, *Kitab-ı Cihannüma (Neşri Tarihi)* (nşr. Faik Reşit Unat ve Mehmet Atlan Köymen), I-II, Ankara 1987, I, 334.

⁶⁰ J.H.Mordtmann (İkmal. Mükrimin H. Yinanç), "Dulkadırlılar", *İA*, III, 659.

Memlûk topraklarına saldırdığını hatırlatıp onun, Timur'a karşı ittifak kurma teklifini reddetiler.⁶¹

Çelebi Mehmed (813-824/1411-1421), Memlûk Sultanı Şeyh el-Mahmûdî'nin (815-824/1412-1421), tahta çıkışını tebrik için İnegöl kadısı Kivâmü'l Mülk ve'd-Dîn'i hediyelerle Kahire'ye gönderdi. Cûlûsunu tebrikde geçtikği için özür diledi. Ayrıca iki devlet arasında eski dostluk bağlarını yenilemek istediğini bildirdi.⁶² Memlûk Devleti ile dost kalmaya önem veren Çelebi Mehmed dostluğunu kuvvetlendirmek için de zaman zaman yeni mektuplar yazmıştır. 4 Şevval 822/23 Ekim 1419 tarihinde Hayreddin Halil Bey'i Kahire'ye yolladı. Memlûk yönetiminden topraklarına gelecek olan tüccarlara kolaylık gösterilmesini rica etti.⁶³ Buna mukabele olarak Şeyh el-Müeyyed, Osmanlı elçisi ile birlikte kendi elçisi Kurtbay el-Hasekî'yi hediyelerle Bursa'ya gönderdi. Memlûk Sultanı da iki ülke arasındaki dostluğun devamını istiyordu.⁶⁴ Diğer yandan meşhur Osmanlı alimlerinden Molla Fenâri hacca gittiği vakit Kudüs'ü ziyaret etti. Kudüs'te iken kendisine gelen Memlûk Sultanı'nın elçisi onu Kahire'ye davet etti. Bu daveti kabul eden Molla Fenâri sultan tarafından izzet ve ikram ile karşılandı. İleri gelen Memlûk ümerâsıda ona Sultan gibi, tâzim ve ikramda bulundu.

el-Melikü'l-Azîz Yûsuf b. Barsbay döneminde (825-841/1422-1438) iki devlet arası ilişkiler yeniden bozuldu. Çelebi Mehmed'in kardeşi Emir Süleyman'ın oğlu Orhan ve kızı Fatıma, II. Murad (824-855/1421-1451)'ın kendilerini öldürmelerinden korktuklarından dolayı kaçarak Barsbay'ın himayesine sığınmışlardı. Barsbay, onlara ikramda bulunup Fatıma ile evlendi. II. Murad, Barsbay'dan Mısır'a kaçanları geri istedi. O da bunu reddetti. Bunun üzerine II. Murad, onları Mısır'dan çıkarmak için bazı Türkmenleri görevlendirdi. Ancak onlar Mısır'da yakalanarak idam edildi. İki devlet arasındaki bu büyük soruna rağmen II. Murad'ın dost kalmak için elinden geleni yaptığı görülmektedir.⁶⁵ Nitekim bütün bu yaşananlara rağmen köle ve çeşitli kumaşlarla beraber Kahire'ye bir elçilik heyeti göndermişti. Ayrıca II. Murad, kazandığı zaferleri

⁶¹ Harb, 9.

⁶² Mütevellî, *age*, Kahire 1995, s. 10-12.

⁶³ Koprıman, *Mısır Memlukleri Tarihi (Sultan el-Melik el-Mua'ayyad Şeyh el-Mahmudi Devri: 1412-1421)*, Ankara 1989, 182-184.

⁶⁴ Mütevellî, *age*, 13-14.

⁶⁵ Mütevellî, 59.

Barsbay'a haber vermekten mutluluk duyuyordu. Bir müslüman devletin başarıları da Barsbay'ı da sevindiriyordu. Kırgınlıkların yerini alan iki sultan arasındaki dostluk giderek ilerledi. Nitekim II. Murad, Barsbay'a göndermiş olduğu bir mektubunda Macarlar'la yapmış olduğu 3 senelik barış antlaşması (2 Haziran 1444-Segedin Antlaşması) hakkında görüşünü istemişti.⁶⁶

Ne var ki, iki devlet arasındaki dostâne ilişkiler uzun sürmedi. İsyancı Memlük Emiri Cânbey Sûfi'nin kaçıp II. Murad'a sığınması bu ilişkilerin bozulmasına sebep oldu. II. Murad, ona hediyeler vererek Dulkadiroğlu Nâsiruddin Mehmed Bey'e göndermişti. Dulkadir Bey'i ise ona kızını verdi ve emrine bir askeri birlikte vererek Malatya'yı kuşatmasını istedi. II. Murad'dan kaçan Karamanoğulları askerleri Memlük'lere sığınmaları münâsebetleri dahada gerginleştirdi.⁶⁷

Bu arada Baybars vefat etmiş onun yerine Memlük tahtına el-Melikü'z-Zâhir Seyfeddin Çakmak (842-857/1438-1453) oturmuştu. II. Murad, münâsebetleri tekrar düzeltmek için cülûsunu tebrik eden bir mektup göndererek ona Semendire'nin⁶⁸ fethini müjdeledi. Sultan Çakmak buna mukabelede bulunarak, içerisinde Kûfi yazıyla yazılmış bir Kur'an-ı Kerim ve kıymetli hediyelerle teşekkürünü bildiren bir mektup yolladı. Daha sonra II. Murad, oğlu Fatih Sultan Mehmed namına tahttan feragat etti (Rabîûlahir 848/Temmuz 1444). Fatih Sultan Mehmed'in I. cülûsunu bildiren Osmanlı elçisi Şevval 849/Ocak 1446'da Kahire'ye ulaştı. Kısa bir süre sonra tahta tekrar geçen II. Murad'ın Varna'da müttefik Macar ve Ulah ordusuna karşı kazandığı zaferin fetih-nâmesi⁶⁹, Çakmak'a hediyeler, köleler ve değerli elbiselerle birlikte müjdelendi.⁷⁰

II. Mehmed (854-885/1451-1481) tahta ikinci kez geçtiğinde ilk münasebetler yine dostça başlamıştı. O, el-Melikü'l-Eşref Seyfeddin Aynal (857-865/1453-1461)'a hem tahta geçmesini hemde İstanbul'un fethini haber vermek amacıyla Kahire'ye bir elçi yolladı. Osmanlı elçisi Emir Cemaleddin Yûsuf, beraberinde İstanbul'un Rum

⁶⁶ Harb, 11-13

⁶⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 188

⁶⁸ Sırbistan civarında bir bölge. Osmanlı Devletinin Rumeli sancaklarından. Mübahat Küttükoğlu, "Osmanlı İktisadî Yapısı", *Osmanlı Devleti Tarihi I-II*, İstanbul 1999, II, 622

⁶⁹ Fetih-nâme: Elde edilen zafer neticesini komşu hükümdarlarla, hanlara ve valilere gönderilen namelere verilen addır. İslâm devletlerinde fetih-nâme göndermek adettendir. Pakalın, I, 615

⁷⁰ Kopruman, *agm*, 475

büyüklerinden olan bir kısım esir, kumaş ve diğer hediyelerle, Molla Gürânî (ö.1488)⁷¹ tarafından kaleme alınmış bir mektubu Memlûk sultanına takdim etti. Başta Kahire olmak üzere, büyük Memlûk şehirlerinde İstanbul'un fethi büyük bir coşkuyla kutlandı. Bu kutlamalar Kahire'de günlerce sürmüş davullar çalınarak her tarafı büyük bir coşku kuşatmıştı. Sultan Aynal, Fâtih'e mukabelede bulanarak Emir es-Sâni Seyfeddin Barsbay el-Eşrefi'yi 20 Zilkade 857/21 Kasım 1453'de bir mektup ve aradaki dostluk bağlarını kuvvetlendirici, İstanbul'un fethinden dolayı da tebrik ederek hediyelerle İstanbul'a gönderdi.⁷² Bu elçiler Kahire'ye dönerken yolda Fatih'in öldüğü şeklinde bir haber almışlar ve bu haberi Aynal'a da söylemişlerdi. Aynal ve halkı son derece üzen bu haberin yanlış olduğu ortaya çıkınca halk Kahire sokaklarında şenlikler düzenleyerek sevinçlerini izhar ettiler.⁷³ İki devlet arasındaki bu dostça münasebetler devam etmiş ve Sultan Aynal, Fâtih'i ortodoks hristiyanların dostu ve hâmisî olarak itham eden ayrıca onu Memlûk Devleti için bir tehlike gördüğünü ifade eden Karamanoğlu II. İbrahim'in, aralarını açmak için giriştiği faaliyeti dikkate almamıştır.⁷⁴ Aksine Cemâziyelevvel 860/Nisan 1456'da Kahire'ye ikinci defa gelen Osmanlı elçisi Emir Cemaleddin Yûsuf'u iyi bir şekilde karşılamıştır.

⁷¹ Molla Gürânî, müfessir, fakih, muhaddis ve şeyhü'l-islâmdır. Şahrîzur'a bağlı Güran kasabasında doğdu. Küçük yaşta hâfız oldu. İlim elde etmek için Bağdat, Diyarbakır, Hasankeh'ften sonra 830/1476-1477 yıllarında onyedî yaşında iken Şam'a geldi. Daha sonra hacca gitti oradan da Kahire'ye geçti. Memlûk hükümdarlarıyla birlikte yapılan huzur derslerine iştirak etti. Bu sırada bir tartışmadan dolayı sultan tarafından Berkukiyye medresesindeki fıkıh hocalığına son verilerek hapsedildi. II. Murad dönemi Osmanlı alimlerinden hac için yola çıkan Molla Yegan tarafından ikna edilerek Bursa'ya gitti. II. Murad onu Bursa'da eski kaplıca medresesine müderris atadı. Daha sonra Yıldırım Medressine atandı. II. Murad, bundan sonra onu Manisa'da sancak bey'i olan Fatih Sultan Mehmed'in yetişmesi için oraya gönderdi. Fatih'in saltanatı döneminde vezirlik teklif edildiyse de kabul etmemiş onun yerine Kazazkerliği istedi. Kazazkerliği döneminde hükümdarın görüşünü almadan yapmış olduğu atamalar Fatih'i endişeye düşürdü. Daha sonra Bursa vakıflarının kötü kullanılması üzerine orayı islah için Bursa kadılığına atandı. Bu sırada padişah'tan gelen fermânı şeriata aykırı diyerek elçinin önünde yırtması azledilmesine sebep oldu. Bu azilden müteessir olan Gürânî, hac bahanesi ile Bursa'dan ayrılarak Kahire'ye gitti. Orada Kayıtbay'ın teveccühünü kazandı. Fatih'in mektubu ve yolladığı elçiler üzerine Molla Gürânî Kayıtbay'a "Biz Fatih ile baba oğul gibiyiz. Oğul hiç babasına darılabilir mi" diyerek dönmek istediğini bildirdi. Kayıtbay istemeye istemeye Molla Gürânî'ye izin verdi. Bu sırada ikinci kez hacca gitti. Gürânî, ileride ede değineceğimiz gibi yolda hacıların su havuzlarının zarar görmesinden dolayı çok sıkıntı çektiklerini dönüşte Fatih'e anlattı. Hac dönüşünde Molla Gürânî Bursa kadılığına çok yüksek bir maaşla tekrar başladı. Bu sırada bir tefsir yazarak onu Fatih'e ithaf etti. 885/1480'de Şeyhü'l-İslâm tayin edildi. Sekiz sene bu görevde kaldı. 893/1488 yılında bir hastalıktan dolayı vefat etti. Kabri Aksaray civarında kendi yaptırmış olduğu caminin mihrabının önündedir. Taşköprü-Zâde, *eş-Şekâiku'n-Nu'maniyye fî Ülemâi'd-devleti'l-Osmaniyye*, İstanbul ty, 51-55; Ahmet Ateş, "Molla Gürânî", *İA*, VIII, 406-408.

⁷² İbn İyas, II, 316

⁷³ Harb, 17

⁷⁴ Tekindağ, Son Osmanlı Karaman Münasebetleri Hakkında Araştırmalar, *İ.Ü.E.F.T.D.*, c. XIII, sayı: 17-18 (Mart 1962-Eylül 1963), s. 46

İki devlet arasında ilişkiler bu kadar iyi giderken Fatih'in Memlûk topraklarıyla ilgilenmesi ve Dulkadır Beyliğini himayesi altına almaya çalışması, ilişkileri gerginleştirdi.⁷⁵ İleride de anlatacağımız gibi Osmanlı Sultanı ile mücadeleye hazırlanan Aynal, bu yüzden Fatih'in Trabzon'un fethinden dolayı tebrik etmedi. Buna karşılık olarak Fatih, onun vefatının ardından tahta çıkan Hoşkadem'in cülûsunu tebrik etmedi.⁷⁶

Bu sıralarda iki devlet arasındaki en büyük sorun ise Hicâz su yollarının tamirinden dolayı çıktı. Fatih hacılar için büyük sıkıntılara sebep olan su havuzlarının tamiri için oraya ustalar yolladı. Bu güzergâhta bulunan şehrlerlerdeki Memlûk valilerine de gelen ustalara yardımcı olmaları için mektuplar gönderdi. Ancak ustalara Memlûk naibleri iyi davranmamış onların oraları tamir etmelerine de müsaade etmemişlerdi. Hoşkadem, "Osmanlı'nın bizim topraklarımızda işi yoktur. Bizim hazinemiz onlardan çoktur. Mülkümüzü tamirde acizlik göstermeyiz" diyerek reddetmiştir.⁷⁷ O, Karaman Bey'i Pir Ahmed'in de kışkırtmalarının etkisiyle Fatih'in bu hareketini bir hile olarak değerlendirdiyordu. Dolayısıyla havuzların tamirine izin verilmemesi iki devlet arasındaki ilişkileri iyice çıkmaza doğru götürdü.

⁷⁵ Âşık Paşazâde, s. 300.

⁷⁶ Âşık Paşazâde, s. 300. Tekindağ, "Fatih Devrinde Osmanlı-Memlûklu Münasebetleri", *İ.Ü.E.F.T.D.*, sayı: 30 (Mart 1960), s. 77

⁷⁷ Âşık Paşazâde, 301-302; Hadidî, 307.

BİRİNCİ BÖLÜM

İKİ TARAF ARASINDA SAVAŞ ÖNCESİ İLİŞKİLER

I. BEYLİKLER ÜZERİNDEKİ NÜFUZ MÜCADELESİ

A) Dulkadıroğulları Üzerinde Hakimiyet Mücadelesi

1. Hoşkadem'in Şahbudak'ı Bey Olarak Ataması

Dulkadıroğlu Beyliği'nin temelleri, Maraş ve Elbistan arasında Bozok ve Ağaçeri Türkmenleri'ni etrafında toplayan Karaca Bey tarafından atılmıştır. Ramazan 735/Mayıs1335'da Çukurova'daki Ermeniler üzerine bir akın yaparak birçok ganimetle Elbistan'a dönen Karaca Bey, Türkmen reislerinden Taraklı Halil'le mücadelesinin ardından 737/1337'de Şam valisi Tengiz'in tavassutuyla Memlük Sultanı el-Melikü'n-Nâsır Muhammed b. Kalavun tarafından Elbistan yöresindeki Türkmenler'in başına

getirildi. Böylece Memlûk Devleti'nin himayesinde yaklaşık iki asır devam edecek Dulkadıroğulları Beyliği (737-825/1337-1522) kurulmuş oldu.⁷⁸

Karaca Bey'i destekleyen Şam Valisi Tengiz Bey'in isyanı neticesinde öldürülmesi ve Halep'e giden bir Memlûk kervanının Dulkadıroğulları tarafından soyulması, iki devletin arasını açmıştı. Bu arada bağımsızlığa yeltenmesi üzerine Halep Valisi Yelboğa, onun üzerine bir birlik gönderdi. Düldül dağı eteklerinde 754/1353 yazında meydana gelen savaşta Dulkadır birlikleri mağlup oldu. Savaş meydanından kaçan Karaca Bey, Kayseri civarında Eretna oğlu Mehmed Bey tarafından yakalanarak Memlûkler'e teslim edildi. O, Kahire'ye götürülerek Zilkade 754/Aralık 1353'de idam edildi. Memlûk Sultanı el-Melikü's-Salih Selâheddin, onun yerine oğullarından Halil Bey'i getirdi.⁷⁹

Halil Bey'den sonra yerine kardeşi Sevlî Bey geçti. Bu olay Dulkadıroğulları Beyliği ile Memlûk Devleti'nin arasını açtı. Sevlî Bey'in diğer kardeşleri Kahire'de el-Melikü'z-Zahir Berkuk'un elinde esirdiler. Sultan Berkuk, Sevlî Bey'i de ele geçirmek için üzerine bir birlik gönderdi. Göksun'da meydana gelen savaşta Sevlî Bey Memlûkler'i ağır bir hezimete uğrattı. el-Melikü'z-Zahir Berkuk, Kahire'de tutuklu bulunan kardeşleri İbrahim ve Osman'ı ona karşı taht mücadelesine girişmesi için serbest bıraktı. Ancak o ikisi mücadeleye girme yerine onun beyliğini tanımak zorunda kaldı. Diğer yandan Halil Bey'in oğlu Nasreddin Mehmed Bey, Sultan Berkuk'un da desteğini alarak amcası Sevlî Bey'i meydana gelen savaşta yenilgiye uğrattı (791/1389). Bu arada Sevlî Bey tekrar askerlerini toplayarak Mehmet Bey'i mağlup etti.

Daha sonra Berkuk, Anadolu'ya gelen Timur'un teşvikiyle Suriye'yi kuşatan Sevlî Bey üzerine büyük bir sefer düzenledi. Cemâziyelevvel 797/Mart 1395 tarihinde meydana gelen savaşta yenilen Sevlî Bey, Kahire'de idam edildi. Onun yerine Berkuk'un tasvibiyle oğlu Sadaka geçti. Ancak onunla da amansız mücadeleye girişen Nasreddin Mehmed Bey, 801/1399'da Yıldırım Bayezid'in desteğiyle beyliğin başına geldi.⁸⁰

⁷⁸ Refet Yinanç, "Dulkadıroğulları", *DİA*, IX, 553.

⁷⁹ Mordtmann, J.H. (İkmal: Mükrem H. Yinanç), *Dulkadırlılar*, *İA*, III, 656.

⁸⁰ R. Yinanç, "Dulkadıroğulları", *DİA*, IX, 554.

Bu arada Mehmed Bey'in kardeşi Alâeddin Ali Bey, el-Melikü'n-Nâsır Ferec tarafından 804/1402'de Antep valiliğine tayin edildi. Bu gelişme karşısında kardeşinin üzerine yürüyen Mehmed Bey, onu Antep'i terk edip Maraş'a çekilmek zorunda bıraktı. Bir süre sonra Mehmed Bey, Halep valisi Şeyh el-Mahmûdî'nin yardımıyla Antep'i ele geçirdi. Ardından Şeyh el-Mahmûdî'nin el-Melikü'n-Nâsır Ferec'den sonra Kahire'de iktidarı ele geçirmesine yardımcı oldu. Ancak bu Memlûk-Dulkadıroğulları yakınlaşması uzun sürmedi ve Dulkadır-Osmanlı yakınlaşması başladı. Nasreddin Mehmed Bey, kızını Yıldırım Bayezid'in oğlu Çelebi Mehmed'e (813-824/1411-1421) verdi. Ayrıca oğlu Süleyman'ı da kardeşleri ile olan taht mücadelesinde Çelebi Mehmed'e destek olması için Bursa'ya gönderdi.

Bu yakınlaşma Memlûk Sultanı'nı tedirgin etti. Şeyh el-Mahmûdî, alınmasında yardımcı olduğu Antep'i ve Darende'yi geri aldı. Daha sonra ele alacağımız şekilde Karamanoğulları Beyliği üzerine düzenlediği seferde Mehmed Bey'i de yanında götürdü. Karamanoğulları'ndan Kayseri'yi alan Şeyh, oranın idaresini Mehmed Bey'e vererek geri döndü. Memlûk birlikleri çekilir çekilmez Kayseri'yi kuşatan Karamanoğlu İbrahim Bey'e karşı, Mehmed Bey şehri başarıyla savundu. Ancak Mehmed Bey'in kardeşi, İbrahim Bey'in oğlu olan Tuğrak, Malatya'yı kuşatması üzerine onunla mücadeleye girişti. Bundan faydalanan Karamanoğlu İbrahim Bey, Kayseri'yi geri almakla yetinmedi Ürgüp, Karacahisar, Develi ve Uçhisar'ı da aldı. Bu sırada Memlûk yönetimi iki beylik arasındaki olaylara seyirci kalmayı tercih etti. Çünkü Osmanlı Devleti'ne karşı Karamanoğulları'nın kuvvetli olmasını istiyordu. Nasreddin Mehmed Bey, Memlûkler'in kendisine destek vermemesine kızarak Osmanlılar'ın himayesine sığınan isyancı Memlûk Valisi Cânî Bey Sûfî'ye arka çıktı. Cânî Bey'i ele geçirmek isteyen Barsbay, Halep valisi Tanrıbirmiş komutasındaki orduyu Mehmed Bey'in üzerine gönderdi. 839/1436'da Elbistan civarında meydana gelen savaşta Dulkadır birlikleri ağır bir mağlubiyet aldı. Karamanoğlu İbrahim Bey ve Tanrıbirmiş , Mehmed Bey'in peşinden gittiler ancak ona yetişemediler. Osmanlı ülkesine sığınan Mehmed Bey, II. Murad'dan Karamanoğulları'na karşı yardım istedi. Mehmed Bey aldığı yardımla Kayseri'ye gelerek şehri Karamanoğulları'nın elinden aldı. Bu arada

fırsattan istifade eden Cânî Bey’de Akkoyunlular’a sığınmıştı.⁸¹ Cânî Bey, yüzünden tekrar bozulan Dulkadır-Memlûk münasebetleri ancak Barsbay’ın ölümünden sonra tekrar düzelmeye başladı.

Mehmed Bey’in yerine geçen Süleyman Bey kızlarından birini, 853/1449’da Sultan Çakmak’a verdi.⁸² Bir yıl sonra da diğer kızı Sitti Hatun’u II. Murad’ın Oğlu Şehzâde Mehmed (Fatih)’e verdi. Bu şekilde beyliğini hem Memlûkler’e hemde Osmanlılar’a karşı güvence altına almaya çalıştı.⁸³

Süleyman Bey’in ölümünden sonra yerine Memlûk Sultanı’nın tasvibiyle, oğullarından Melik Aslan Bey geçti (858/1454). Ancak Sultan Hoşkadem ile Melik Aslan Bey’in arası Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan’dan dolayı açıldı. Melik Aslan Bey’in Osmanlı ile yakınlaşması da Memlûk sultanının tepkisini çekmişti. Bu arada onunla taht kavgasına girişen ve mücadelede yenilen Şahbudak da Kahire’ye sığındı. O, Hoşkadem ile kardeşi Melik Aslan Bey’in arasının açılmasından yararlanmaya çalıştı. Sultan Hoşkadem, onun da teşvikiyle Osmanlı ile yakınlaşan Melik Aslan Bey’e karşı bir suikast hazırlattı. Kahire’den yolladığı bir fedâî, bir cuma günü Maraş Ulucamiinde iken onu bıçaklayarak katletti (Safer 870/Ekim 1465).⁸⁴ Hoşkadem, kendisini buna teşvik eden Şahbudak Bey’i Dulkadır Beyliği’ne atadı.⁸⁵

2. Fatih’in Şahsuvar’ı Bey Olarak Tayini

Hoşkadem’den aldığı menşurla Elbistan’a gelen Şahbudak Bey, orada kardeşinin katili olarak suçlanarak tebaasının muhalefeti ile karşılaştı. Dulkadır Türkmenleri’nin ileri gelenleri, Osmanlı Sultanı Fatih’e müracaat ederek daha önce onun yanına sığınmış olan Melik Aslan’ın diğer kardeşi Şahsuvar’ı beyliğin başına geçirmesi için Elbistan’a göndermesini talep ettiler.⁸⁶ Bunun üzerine Fatih, Şahsuvar

⁸¹ R. Yinanç, *agm*, 554.

⁸² Mordtmann, *agm*, 660.

⁸³ Âşık Paşazâde, 212-213.

⁸⁴ Âşık Paşazâde, 300; Dehmân, *el-‘Irak*, 35; Kudret Aktaş, *Fatih ve 2. Bayezid Döneminde Osmanlı-Memlûklü Münasebetleri*, Yüksek Lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993.

⁸⁵ Hoca Sadettin, III, 170; Dehmân, *el-‘Irak*, s. 35.

⁸⁶ Solak-zâde, 262; Selahettin Tansel, *Osmanlı Kaynaklarına göre Fatih Sultan Mehmed’in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri*, Ankara: TTK, 1953, s. 335.

Bey'e bir kuvvet vererek onu Memlûk Sultanı tarafından Dulkadıroğulları'na Bey olarak atanan kardeşi Şahbudak üzerine gönderdi.⁸⁷

Bu durum karşısında Şahbudak, Memûkler'in yardımını elde etmek için Kahire'ye tâbî olduğunu ve kendisine yapılacak bir saldırının oraya yapılacağını ilân ederek Memlûk Sultanından destek istedi. Bunun üzerine Hoşkadem, Halep valisi Berdi Bey'e yardıma gitmesi için emir verdi. Fakat Şahsuvar Bey, Memlûk kuvvetleri yetişmeden Zamantı kalesi yakınlarında kardeşi Şahbudak'ı ağır bir yenilgiye uğrattı (Ramazan 870/Nisan 1466). Yolda Şahbudak'ın yenildiğini haber alan Berdi Bey ise Halep'e dönmek zorunda kaldı.⁸⁸

Diğer yandan Dulkadıroğulları üzerindeki nüfuz mücadelesinden vazgeçmeyen Sultan Hoşkadem, Şahsuvar'ın karşısına bu defa amcası Rüstem Bey'i çıkardı. Bu amaçla Halep valisi Berdi Bey'i, Rüstem Bey'e yardım için görevlendirdi (Cemâziyelâhîr 871/Ocak 1467).⁸⁹ Şahsuvar Bey, bu gelişmeyi Arnavutluk fethini tebrik için ülkesine gelen Osmanlı elçisi vasıtasıyla Fatih Sultan Mehmed'e bildirdi. Fatih, ona gönderdiği mektubunda Hoşkadem'e bu durum için bir mektup gönderdiğini bildirmiş ayrıca, ondan savaşa girmeden önce kendisini haberdar etmesini söyleyerek himayesini devam ettirdiğini göstermişti. Ancak Hoşkadem, buna rağmen Rüstem'i desteklemeye devam etti. İki kardeş arasındaki mücadelenin galibi Şahsuvar Bey, Birecik, Besni, Gerger ve Rumkale şehirlerini ele geçirdi.⁹⁰ Bu gelişme Hoşkadem'i daha çok kızdırdı. O, Suriye emirlerine büyük bir ordu hazırlayıp derhal Şahsuvar'ın üzerine yürümelerini emretti. Şam valisi Berdi Bey komutasındaki ordu Rebîülevvel 872/Ekim 1467'de Elbistan'a hareket etti. Kardeşine yenildikten sonra Memlûkler'e sığınmış olan Şahbudak Bey'in kılavuzluk yaptığı ordu, Turna dağı eteklerinde yapılan savaşta ağır bir mağlubiyet aldı.⁹¹ Bu savaşta Berdi Bey esir düşerken Trablusşam valisi Kânibey Hasan, Karaca Zâhirî ve Elmas Eşrefî gibi ileri gelen pek çok emir savaş meydanında öldürülmüştü. Şahbudak ise canını zor kurtararak Kahire'ye kaçmayı

⁸⁷ Âşık Paşazâde, 30-301; Joseph Von Hammer, *Osmanlı Tarihi* (çev. Mehmet Ata. Bugünkü dile özetleyen yeniden Yazan, Abdülkadir karahan) İstanbul 1990. c. II, s. 158.

⁸⁸ Tekindağ, "Fatih Devrinde Osmanlı-Memlûklü Münasebtleri" *İ.Ü.E.F.T.D.* sayı: 30 (Mart 1976), 79.

⁸⁹ Ragıp et-Tabbâh, III, 52.

⁹⁰ Yiğit, "Kayıtbay", *DİA*, XV, 555; Sobernheim, "Kayıtbay", *İA*, VI, 463.

⁹¹ Necâti Lugal ve Adnan Erzi, *Fatih Devrine ait Münşeât Mecmuası*, İstanbul 1956, XX., 41-42.

başarmıştı.⁹² Esir düşen Halep valisi Berdi Bey bir ay sonra (Rebîulâhîr 872/Ekim 1467) serbest bırakıldı.⁹³

Daha önce anlattığımız gibi Hoşkadem'in vefatı üzerine Memlûk saltanatı dört ay gibi kısa sürede dört el değiştirdi. Emîr Yelbay ve Temürboğa ikişer ay tahtta kalabildi. İkisi de iç karışıklıklarla ilgilenmekten dışta gelişen olaylarla ilgilenmeye vakit bulamadan tahttan indirildiler. Daha sonra tahta geçen Hayır Bey tahtta bir gece oturabildi. Onun ardından arkadaşlarının ısrarı üzerine el-Melikü'l-Eşref Kayıtbay tahta oturdu (Recep 872/Şubat 1468).

Sultan Kayıtbay, ilk iş olarak askerlerin isyanını bastırdı. İçte güvenliği sağladıktan sonra Şahsuvar üzerine asker yollamaya karar verdi. Recep/Şubat ayı içinde Atabeg Câni Bey Kulaksız komutasında bir birlik hazırladı. Esaretten yeni kurtulan Berdi Bey, hâcibü'l-hüccâb⁹⁴ Timur Zâhirî ve nevbetü'n-nüvvâb⁹⁵ Nanik el-Mahmudî gibi büyük komutanların da içinde bulunduğu ordu Kahire'den yola çıktı. Memlûk ordusu Şevval 872/Mayıs 1468'de Şahsuvar tarafından ele geçirilen Antep'e girdiler. Burada Ramazanoğulları birlikleri de orduya iltihak etti. Ancak bu sırada hiçbir harekette bulunmadan uzun süre bekleyen Şahsuvar Bey aniden ortaya çıkan Memlûk kuvvetlerini ormanlık bir bölgede pusuya düşürdü. Zilkâde 872/Mayıs 1468'de Atabeg Câni Bey Kulaksız'ı esir aldı ileri gelen komutanların pek çoğunu öldürdü.⁹⁶ Savaşı kaybeden Memlûk kuvvetleri Halep'e döndü.

Şahsuvar Bey, bundan cesaret alarak Memlûk birliklerine yardım etmiş olan Ramazanoğulları'nın cezalandırmak için onların üzerine yürüdü. Bu sırada Fatih Sultan Mehmed'in Karamanoğulları üzerine gitmesi onu daha da cesaretlendirdi.⁹⁷ Ramazanoğulları'nı topraklarını işgal eden Şahsuvar Bey, kendisini destekleyen Ömer

⁹² İbn İyas, II, 460; Ragıp et-Tabbâh, *age*, III, s. 53.

⁹³ İbn İyas, II, 463; Dehmân, *el-'Irak*, 35.

⁹⁴ Memlûk Devleti'nde nâiblerin yerine bakan en yüksek memurlardandır. Sultana gelen şahıs ve heyetleri, makamları ve işlerini gözeterek huzura çıkarmak, askerlerle ilgili işleri kontrol etmek, onların arasında çıkan anlaşmazlıkları çözen memurdur. Dehmân, *Mü'cemü'l Eلفaz*, 59; Yiğit, *İslâm Tarihi*, VII, 190.

⁹⁵ Sultanın memlûklerinin komutanıdır. Bu memlûklerin askeri eğitimi, yetiştirilmesi, ve terfileriyle ilgili işleri yürütmektir. Dehmân, *Mü'cemü'l Eلفaz*, s. 81; Yiğit, *İslâm Tarihi*, VII, 188.

⁹⁶ İbn İyas, III, 12; R. Yinanç, *age*, 66.

⁹⁷ Faruk Sümer, "Karamanoğulları", *DİA*, XXIV, 458.

Bey'i Ramazanoğulları Bey'i ilan ederek Fatih'i bundan haberdar etti.⁹⁸ Daha sonra Memlûkler'in elinde bulunan Darende'yi de kuşattı. Ancak orayı alamadı.

Refet Yinanç, Dulkadıroğulları Beyliği'nin bu başarıları, Halep ve Şam valilerinin Şahsuvar Bey'e, onu destekleyen Osmanlı Sultanı Fatih'e yakınlık ve saygı duyduklarını ifade eden mektuplar göndermelerine sebep olduğunu bildirmektedir. Osmanlı Devleti'nin müttefiki olan Şahsuvar, bu olaylardan Fatih Sultan Mehmed'i haberdar ediyor ve Memlûkler'le anlaşmanın mümkün olmadığını söyleyerek onu kışkırtıyordu. Fatih ise yaptığı hizmetleri takdir ettiğini ancak Memlûkler'e karşı savaşa girmesini tasvip etmediğini bildirerek onlarla iyi geçinmenin yollarını aramasını söylüyordu.⁹⁹ Bu tutumundan Fatih'in Uzun Hasan'la arası açık olduğu için kendisine ikinci bir düşman edinmek istemediği anlaşılmaktadır.

Bu sırada Şahsuvar Bey, elinde esir olan komutanları ve askerleri için Memlûk sultanından fidye istedi.¹⁰⁰ Diğer yandan Memlûkler'e karşı elde ettiği başarıları dolayısıyla zafer sarhoşluğuna kapıldı. Emirlerinin kendisine Fatih gibi bir sultan olduğunu söylemesi onu daha da şımarttı. Neticede o, Fatih'in gönderdiği saltanat menşurunu yırtarak Osmanlılar'a isyan bayrağını açıp kendi adına hutbe okutmaya başladı.

Şahsuvar'ın Memlûk tüccarlarını rahatsız etmesi ve Darende nâibinin yardım talebi üzerine Seyfeddin Kayıtbay, acil olarak Emir Özdemir komutasında 500 kişilik bir kuvvet yolladı (Rebûlevvel 873/Eylül 1468).¹⁰¹ Bu sırada Şahsuvar Bey, Darende kalesini uzun bir kuşatmadan sonra ele geçirdi.

Sultan Kayıtbay, Darende'nin düşmesinden sonra hazırladığı asıl ordusunu Özbek Tatah komutasında Kahire'den yola çıkardı. Halep nâibleri ve Şahsuvar Bey'in kardeşi Şahbudak Bey de orduya katıldı. Bu ordunun karşısına çıkan Dulkadır ordusuna ise Şahsuvar Bey'in kardeşi Malbay komuta ediyordu. İki ordu Bab-ı Melik¹⁰² civarında karşı karşıya geldi (Zilkâde 873/Mayıs 1469). Bu savaşta Dulkadır kuvvetleri

⁹⁸ Tansel, *Fatih Sultan Mehmet*, 335-336.

⁹⁹ R. Yinanç, *age*, 67; Tansel, *Fatih Sultan Mehmet*, 336.

¹⁰⁰ R. Yinanç, *age*, 67.

¹⁰¹ İbn İyas, III, 21.

¹⁰² Maraş'ın güney batısında Ceyhan nehrinin sol tarafıdır. R. Yinanç, *age*, 68.

ağır bir yenilgi aldılar. Hatta komutanları Malbay, savaş alanında öldürüldü.¹⁰³ Şahsuvar Bey, bu yenilgi üzerine elinde kalan birlikleriyle geri çekildi. Bölgeyi iyi tanıyan Emrindeki Türkmenler'le geçitleri tutarak Memlûk ordusuna baskın yapmaya hazırlandı. Kahire'ye dönen Memlûk kuvvetlerine ara ara baskın yaparak büyük zayıflatlar verdirdi.¹⁰⁴

Memlûk Kuvvetler'i bölgeden çekilir çekilmez Şahsuvar Bey'in diğer kardeşi Yahya, Malatya'yı kuşatmak için harekete geçti. Malatya Nâibi Korkmaz es-Sagîr, onun gelmekte olduğunu haber alır almaz onları tuzağa düşürmek için kuvvetleriyle geri çekildi. Şehri kuşattıkları sırada kendisine yardıma gelen Ramazanoğulları Bey'i Ömer Bey ile birlikte onların üzerine saldırdı. 500 kadar askerini öldürüp, Yahya'yı ve bir çok akrabasını da esir aldı (Safer 874/Ağustos 1469).¹⁰⁵

Diğer taraftan Dulkadiroğulları'nın yenilgisini fırsat bilen Ramazanoğulları, daha önceden kendilerinden alınan Sîs (Kozan)'ı geri almak için Rebîûlâhir 874/Ekim 1469'da harekete geçtiler ve şehri ele geçirmeyi başardılar.¹⁰⁶

Zor durumda kalan Şahsuvar Bey, Kayıtbay ile anlaşabilmek için elinde esir olan Atabeg Kulaksız'ı serbest bıraktı. Daha sonrada bir elçi gönderdi ve Bey olarak kendisinin tanınması şartıyla Antep'i iade edeceğini bildirdi. Fakat bu girişimden bir sonuç alınamadı.

Şahsuvar Bey, bu teşebbüsünden bir netice elde edemeyince bu defa Ramazanoğulları'nın elinde olan Ayas'a saldırdı. Adana ve Tarsus'u ele geçirdikten sonra Sîs'i tekrar geri aldı. Halep'e doğru ilerlemesinden çekinen Kayıtbay, Aynal el-Aşkâr komutasındaki birlikleri Halep'e yolladı (Muharrem 875/Temmuz 1470).

3. Kayıtbay'ın Yeşbek'i Şahsuvar Üzerine Yollaması

¹⁰³ İbn İyas, III, 32-33; Dehmân, *el-İrak*, 45.

¹⁰⁴ İbn İyas, III, 36; R. Yinanç, *age*, 69.

¹⁰⁵ Dehmân, *el-İrak*, 47; Faruk Sümer, "Ramazan-Oğulları", *İA*, IX, 617.

¹⁰⁶ İbn İyas, III, 41.

Kayıtbay, Üstâddâr¹⁰⁷ Yeşbek ez-Zâhirî komutasında yeni bir birlik tesis etti.¹⁰⁸ Bu birlik 12 Şevval 875/3 Nisan 1471'de Kahire'den hareket etti. Ayrıca komutanına Suriye'deki bütün görevlileri azl ve tayin etme yetkisini verdi.¹⁰⁹

Yeşbek komutasındaki Memlûk kuvvetleri Şahbudak'ın rehberliğinde Zilhicce 875/Haziran 1471'de Halep'e ulaştı. Burada Ramazanoğulları Beyliği'nden Ömer ve Davud Beyler, Sakalsızoğlu Mahmut, Eslemezoğlu Muhammed ve Hamza Bey emirlerinde bulunan kuvvetlerle birliğe katıldılar.¹¹⁰ Bu sırada Dulkadıroğulları'ndan Sarim b. Pehlivan komutasındaki birlik, Malatya civarında bir Memlûk kervanına saldırarak 28 kişiyi katletmiş ve mallarına el koymuştu. Bunun haber alınması üzerine Malatya Nâibi Korkmaz es-Sagîr komutasında oluşturulan birlik Sarim b. Pehlivan'ın peşine düştü. Sakaltutan civarında meydana gelen muharebede Korkmaz es-Sagîr, atına isabet eden bir ok neticesinde yere düşünce yakalanıp Şahsuvar'a götürüldü. Şahsuvar Dulkadır askerlerinin intikamını almak için onu bir eve hapsederek her tarafını duvarla ördürdü. Korkmaz içerde susuz ve havasız bırakılarak kötü bir şekilde ölüme terk edildi.¹¹¹

Bir tarafta bunlar meydana gelirken Halep'te bulunan Yeşbek son hazırlıklarını tamamlayıp Antep'e doğru harekete geçti. Şehre yaklaştığı sırada Antep ileri gelenlerinden 25 kişilik bir heyet gelerek itaatlerini bildirdiler. Devâdâr¹¹² Yeşbek, Antep'e ulaştığında Dulkadıroğulları Beyliği'ne bağlı olan kale komutanı Kâni Bey, Şahsuvar'dan destek isteyerek şehri müdâfaaya başladı. Ancak atılan mancınıklarla surlarda gedikler açıldığını görünce kendisinin ve maiyyetinin öldürülmemesi şartıyla kaleyi teslim etmek zorunda kaldı (Safer 876/Temmuz 1471).¹¹³

¹⁰⁷ Üstâddâr: Sultanın özel emlakı ve mal varlığıyla ilgili işleri yürüten gelirlerini toplayan ve gerekli harcamaları yapmakla görevli emir. Yiğit, *İslâm Tarihi*, VII, 191; Dehmân, *Mü'cemü'l Elfaz*, 15.

¹⁰⁸ İbn Tolun, *age*, s. 26.

¹⁰⁹ İbn Ecâ, 65; İbn İyas, III, 59.

¹¹⁰ İbn Ecâ, 85.

¹¹¹ İbn Ecâ, s. 87; İbn İyas, bu olayın Muharrem 876/Temmuz 1471'de meydana geldiğini belirtmektedir. III, 62.

¹¹² Hokka tutucu demektir. Görevi sultan veya emirlerden biri evrak imzalarken hokkasını tutmaktır. Katibu's-sır sultana gönderilen mektupları sultana takdim ederdi. M. Ahmed Dehmân, *Mü'cemü'l Elfâzi* 77; İsmail Yiğit, *İslâm Tarihi*, 189; Asri Çubukçu, "Devâdâr", *DİA*, IX, 221.

¹¹³ İbn Ecâ, s. 91-93; Said Abdülfettah el-Âşur, *el-Eyyübiyyûn ve'l Memâlik fi Mısır ve's Şam*, Kahire 1992, s. 289.

Diğer yandan Şahsuvar Bey, Kâni Bey'den gelen yardım talebi üzerine İsa b. Karaca komutasında bir birliği onun yardımına yollamıştı. Bu birlik oraya ancak şehir düştükten sonra ulaşabildi. İsa b. Karaca, Antep'in düştüğünü görünce Yeşbek'e baskın yapmak için Sof dağı eteklerinde saklanarak fırsat kollamaya başladı. Şahsuvar Bey tarafından yeni görevlendirilmiş diğer bir Dulkadır birliği de Memlûk ordusunun ikmal yolunu kesmek amacıyla Antep'in güneyine yerleşti. Bunu haber alan Yeşbek, Aynal el-Aşkar ve Emir Hayır Bey komutasında oraları iyi bilen Kürtlerden müteşekkil birlikleri öncü olarak onlara karşı gönderdi. Memlûk öncü birlikleri bir baskınla Dulkadır askerlerinden 28'ni öldürdüler. Ölüler arasında Şahsuvar Bey'in ileri gelen komutanlarından ve beylerinden Kaya b. Faris, onun kardeşi İlyas Kızıl b. Hasan ve Süleyman b. Mesud da vardı. Dulkadıroğulları ileri gelenlerinden bazıları esir edildi. Baskından kurtulabilen Dulkadır askerleri Sof dağına sığındılar.¹¹⁴

Şahsuvar Bey, birliklerinin aldığı ağır darbeden sonra Yeşbek'den barış talebinde bulunmak zorunda kaldı. 20 Safer 876/7 Ağustos 1471'de kıymetli hediyelerle bir elçisini ona yolladı. Yeşbek, Devâdâr Makar el-Eşrefî'yi Şahsuvar ile görüşmeye gönderdi ve Şahsuvar'dan Darende ve Sîs'i geri istedi. Arada gerçekleşen uzun müzakerelere rağmen onun bu teklifi kabul etmemesi üzerine barış gerçekleşmedi. Yeşbek, onu bir daha uyarmak için elçi yolladı ise de Şahsuvar, o sırada savaş için harekete geçmişti. Bunun üzerine Devâdâr Yeşbek, Ömer Bey'i Amik'e doğru, Hamza Bey'i de Halep yolu üzerinde stratejik bir mevki olan Ravendan'a gönderdi. Bu sırada Şahsuvar Bey Amik ovasına inmek istedi. Ancak Memlûk kuvvetleri tarafından takip edildiğini anlayınca Maraş'a geri dönmek zorunda kaldı.¹¹⁵

a. Kayıtbay'ın Fatih'e Elçi Göndermesi

Bu sırada Kayıtbay, Fatih Sultan Mehmed'e hediyelerle birlikte Alâeddin el-Hasni'yi (الْحَصْنِي) elçi olarak gönderdi. Elçi ilk önce Amasya'da sancak beyi olan Bayezid'e uğradıktan sonra İstanbul'a geçti.¹¹⁶ Solak-Zâde'nin bildirdiğine göre Kayıtbay, Fatih'ten artık Şahsuvar Bey'i himaye etmemesini rica etti. Şahsuvar'dan desteğini çektiği takdirde Dulkadıroğulları Ülkesi'nin idaresini Osmanlı Devleti'ne

¹¹⁴ İbn Ecâ, 96.

¹¹⁵ İbn Ecâ, 104-105; R. Yinanç, *age*, 71.

¹¹⁶ İbn Ecâ, 106.

bırakacağını ifade etti. Son zamanlarda Osmanlı Devleti'nin taleplerine yerine getirmemesi, Karaman üzerine gittiği sefere çağrılmasına rağmen iştirak etmemesi hatta Karamanoğlu Pîr Ahmed'le antlaşmaya çalışmasından dolayı Şahsuvar'a kızgın olan Fatih, Kayıtbay'a gönderdiği cevabi mektubunda Şahsuvar'ı himaye etmekten vazgeçtiğini bildirdi. Bunun üzerine Kayıtbay, Fatih'den gelen bu haberi bölgedeki Türkmen beylerine bildirdi. Bu haberin Türkmenler üzerindeki tesiri büyük oldu.¹¹⁷

Osmanlı desteğini de kaybeden Şahsuvar Bey'in Maraş'a çekilmesinden sonra Yeşbek, Dulkadiroğulları'nın elinde olan Ayas'ı geri aldı (Rebîulâhir 876/Ekim 1471'de). Fatih'den gelen haber üzerine bazı Türkmen beylerinin Memlûk ordusuna katılması onun işini kolaylaştırmıştı.¹¹⁸

Diğer tarafta Aynal el-Aşkar komutasındaki Memlûk birlikleri, Adana'ya gelen Dulkadiroğulları askerlerini çıkarmaya çalışan Ramazanoğulları'na yardıma gitti. Yeşbek ise Dulkadir birliklerinin aralarındaki irtibatı kesmek için Ceyhan Nehrinin kıyısına geldi. Bu sırada Şahsuvar Bey birliklerini Kadirli'de toplamıştı. Aynal el-Aşkar komutasındaki birliklerle karşılaşan Şahsuvar, meydana gelen savaşta mağlup olarak geri çekilmek zorunda kaldı (20 Cemâziyevvel 876/3 Kasım 1471'de).¹¹⁹

Ancak Şahsuvar, geri çekilirken Yeşbek'in bulunduğu yere doğru gidiyordu. Savrun deresinin kıyısında Yeşbek'le karşılaştı. Aralarında çok şiddetli bir çarpışma meydana geldi. Ağır bir hezimete uğrayan Şahsuvar Bey, etrafında kalan az sayıdaki askeriyle, savaş meydanından kaçabilmişti.¹²⁰

Yeşbek, Savrun deresi boyunca ilerlemeye devam etti. Yolda Şahsuvar Bey'den ayrılan 160 kişilik bir grup Memlûk birliklerine katıldı. Yeşbek, Sîs (Kozan)'ı kuşattı. Şehrin komutanı Devletbay, mukavemet gösterdiyse de Şahsuvar Bey'den yardım gelmeyeceğini anlayınca şehri teslim etti.¹²¹ Ağır kış şartlarının hüküm sürmesi

¹¹⁷ Âşık Paşazâde, 304, Solak-Zâde, 262-263.

¹¹⁸ İbn Ecâ, 131; Ragıp et-Tabbâh, 60.

¹¹⁹ İbn Ecâ, 134.

¹²⁰ İbn İyas, III, 66; R. Yinanç, *age*, 73

¹²¹ İbn Ecâ, 138.

yüzünden Yeşbek, emrindeki birliklerle birlikte Halep'e geri dönmek zorunda kaldı. İlkbahar başlangıcında kışı geçirmiş ve dinlenmiş bir vaziyette tekrar sefere çıktı.¹²²

b. Şahsuvar Bey'in Barış Talebinde Bulunması

Şahsuvar Bey, kendisinden ayrılan Türkmen beylerinin Memlûk birliklerine katılması üzerine daha kötü bir duruma düştü. Önceki barış teşebbüsünün Darende kalesini vermemesinden dolayı neticesiz kalmasını dikkate alarak Zilhicce 876/Mayıs 1472'de elçisi Alâeddin b. Tatar vasıtasıyla Darende'nin anahtarlarını Memlûk Sultanına yollayarak barış talebinde bulundu. Fakat Kahire'ye ulaştırılan barış teklifi Sultan el-Melikü'l-Eşref Kayıtbay tarafından reddedildi.¹²³

Barış talebinin reddedilmesi üzerine Şahsuvar Bey, ailesi ve yakınlarıyla birlikte Zamantı kalesine doğru ilerlemeye devam etti. Yeşbek ise Savrun deresinden ilerleyişine devam ederek Göksu'yu geçip Zamantı'ya doğru ilerlemeye başladı. Elbistan'a gelen Yeşbek yanında bulunan Şahsuvar Bey'in kardeşi Erdüvane'yi (اردوانه) Elbistan'ın kuzeyinde bulunan Hurman'a göndererek kale komutanı Hoşkadem'i teslim olmaya davet etti. Onun o Şahsuvar'a bağlı olduğunu bildirerek savaşmayı tercih etmesi üzerine Memlûk birlikleri kısa bir kuşatmadan sonra Hurman Kalesini ele geçirdiler (Zilhicce 876/Mayıs 1476).¹²⁴

Zamantı kalesine daha önceden ulaşan Şahsuvar Bey, savunma düzenini aldı. Daha sonra gelen Yeşbek de kale yakınlarında ordugâhı kurdu. Mancınıkta mâhir olan Hayır Bey ve Zerdekîş'i kaleyi mancınıkla dövmek için görevlendirdi. Kaleden kaçan bir askerden Şahsuvar'ın çok zor durumda olduğunu, yanında 60 kişi kadar askeri ve 300 kadar kadın ve çocuk kaldığını öğrenen Yeşbek, yanında bulunan Şahsuvar'ın kardeşi Erdüvane ile yeni esir alınmış olan Hurman kalesi komutanı Hoşkadem'i güvenlik için hapsedtirdi.

Yeşbek'in teslim olma teklifini reddeden Şahsuvar Bey, sonuna kadar direnmeye kararlıydı. Yardım alamadıkları takdirde Memlûk Kuvvetleri'nin

¹²² İbn Ecâ, 137-140; R. Yinanç, *age*, 73.

¹²³ İbn Ecâ, 141; İbn İyas, III, 71.

¹²⁴ İbn Ecâ, 131-132.

kuşatmasının uzayacağını sanıyordu. Bu sırada önemli bir gelişme oldu. Amasya Sancak Bey'i Bayezid, Yeşbek'e gerektiğinde iâşe yardımında bulanabileceğine haber veren bir elçi gönderdi.¹²⁵ Şahsuvar Bey, Bayezid'den Yeşbek'e gelen bu teklifi öğrenince ümitsizliğe düştü ve Yeşbek'ten kaleyi teslim şartlarını görüşmek üzere Kayıtbay'ın akrabası Timraz'ın yanına gönderilmesini istedi. Yeşbek ise onun bu teklifini reddederek bizzat kendisinin gelerek teklifini sunmasını istedi. Bunun üzerine Timraz, Şahsuvar'ı ikna etmek için Kâdı Şemseddin b. Ecâ ile birlikte kaleye gitmek istedi. Şahsuvar Bey, kaleye gelen Timraz'a önce Yeşbek'in karşısına çıkmak istemediğini söyledi. Timraz'ın can güvenliği sözü vermesi üzerine kardeşi Erdüvane ile Memlük komutanlarından Aynal el-Aşkar ve Hayır Bey'in kalede kendisi dönene kadar rehin olması şartıyla Yeşbek'le görüşeceğini söyledi. Ancak bunu kabul etmeyen Yeşbek muhasarayı şiddetlendirdi.¹²⁶

Bu arada ikici kez görüşmeye giden Timraz ve Şemseddin b. Ecâ'nın kalede uzun süre kalması Şahsuvar Bey'in onları rehin tuttuğu düşüncesini uyandırdı. Yeşbek, bunun üzerine kaleyi mancınıkla şiddetli bir şekilde dövmelerini emretti. Yoğunlaşan mancınık atışı karşısında Şahsuvar Bey, Timraz'ın da kendisine güvence vermesi üzerine otuz kişilik maiyeti ile birlikte 26 Zilhicce 876/4 Haziran 1472 tarihinde kaleden inerek teslim oldu. Timraz'ın karşı çıkmasına rağmen Yeşbek'in emriyle Şam Nâibi Berkuk tarafından zincire vuruldu. Beylerini zincire vurulmuş şekilde gören bazı Dulkadır askerleri onu kurtarmak için Berkuk'a saldırdılar. Ancak daha önce davranan muhafızlar üzerlerine atılarak onları katlettiler.¹²⁷

Şahsuvar Bey'i ve kardeşlerini ele geçiren Yeşbek, birlikleriyle beraber 12 Rebîülevvel 877/17 Ağustos 1472'de Kahire'ye döndü. İbn İyas, Şahsuvar'ın Kahire'ye getirilişinin büyük zafer coşkusuyla kutlandığını anlatmaktadır.¹²⁸ Kayıtbay, yakalanan Şahsuvarın asılması için dört mezhep baş kâdısından fetva aldıktan sonra onunla birlikte kardeşlerinden Erdüvane, Hadadâd (خداداد) ve Gavur Yahya'yı Babü'z-Züveyle'de 19 Rebîülevvel 877/24 Ağustos 1472'de astırdı. Diğer kardeşlerinden İsa, Yunus ve Salim

¹²⁵ Tarih-i Yeşbek, s. 165-166. (R. Yinanç, 74'den naklen) Bizim elimizde olan Dehmân'ın neşrettiği Tarih-i Yeşbek mahtutasında böyle bir bilgi yoktur. Muhtemelen bu kısım mahtutadan düşmüştür.

¹²⁶ İbn Ecâ, 147-148.

¹²⁷ İbn İyas, III, 74; Ragıp et-Tabbâh, 61-62.

¹²⁸ İbn İyas, III, 73-76.

ise asılmak üzere Babü'n-Nasr'a götürülürken onların çok genç olduklarını gören halkın karşı çıkması üzerine asılmadılar.¹²⁹ Şahsuvar Bey'in asılmasından sonra onun hayatını garanti eden Timraz çok üzülmüş ve "Şahsuvar'ın mezarından her geçişimde ondan utaniyorum" diyerek vaadini yerine getirememenin sıkıntısını duymuştur.¹³⁰

4. Dulkadıroğulları'na Şahbudak Bey'in Atanması

Şahsuvar Bey'in idam edilmesinden sonra Dulkadıroğulları tahtına el-Melikü'l Eşref Kayıtbay'ın onayı ile Şahbudak Bey ikinci kez geçti.¹³¹ Şahsuvar Bey ile Şahbudak arasında mücadeleden kaçan kardeşleri Alaüddevle Bey ve amcaları Âşık Bey ve Mestan Bey bir kısım Dulkadır ileri gelenlerini de yanlarına alarak Amasya'da bulunan Şehzâde Bayezid'in yanına sığınmışlardı. Kızı Ayşe'yi Şehzâde Bayezid ile evlendiren ve bir süre sonra oradan ayrılan Alaüddevle Bey, Şahsuvar Bey'in idam edilmesinin ardından etrafına topladığı bazı Türkmenlerle Osmanlı Devleti'ne bağlı olan Sivas civarını yağmalamaya başladı. Onun üzerine giden Sivas Sancak Bey'i Mihaloğlu Ali, bir baskın yaparak karısını ve oğlunu ele geçirdi. bu durum karşısında Alaüddevle Bey, intikam almak için kardeşi Şahbudak'dan yardım istedi. Gelen yardımcı kuvvetlerle birlikte Çignem Çayırı'nda Mihaloğlu Ali Bey'e baskın yaptı. Ali Bey bir kaleye kaçarak canını zor kurtarabilmişti. Alaüddevle Bey bütün bunlardan sonra yaptıklarının cezasız kalmayacağını bildiği için İstanbul'a giderek af diledi. Dulkadıroğulları Beyliği'nin başına Şahbudak Bey'in getirilmesine kızmakta olan Fatih Sultan Mehmed, bunu bir fırsat olarak gördü ve Alaüdevle Bey'i ona karşı kullanmak için affetti ve Çirmen Sancak beyliğine getirdi.¹³²

Bu arada Fatih, Kayıtbay'a Dulkadıroğulları Beyliği'nin topraklarını kendisine bırakacağına dair vaâdini hatırlattı (881/1476). Kayıtbay'ın "Ne dediysek dedik, düşmanı ele geçirdik" diyerek¹³³ vaadinden döndüğünü bildirmesi üzerine yanında bulunan Alaüddevle Bey'i, Şahbudak'ın yerine tahta geçirmeye karar verdi. Bundan dört yıl sonra Ramazan 885/Kasım 1480'de Urfa yakınlarında, Akkoyunlu hükümdarı

¹²⁹ İbn Ecâ, 159-160; İbn İyas, III, 77-78.

¹³⁰ İbn İyas, III, 78.

¹³¹ Hoca Sadettin, III, 172.

¹³² İbn Kemal, VII. Defter (haz. Şerafettin Turan), Ankara: TTK, 1957, 397-399.

¹³³ Âşık Paşazâde, 304; Tekindağ, "Fatih Devrinde Osmanlı-Memlûklu Münasebetleri", s. 83.

Yakup Bey komutasındaki birlikler, Emir Yeşbek komutasındaki Memlûk birliklerini ağır bir yenilgiye uğratmıştı.¹³⁴ Bundan faydalanan Fatih, Alaüddevle Bey'i tahta geçirmek için ona Dulkadıroğulları Beyliği menşurunu verdi ve verdiği kuvvetlerle Şahbudak üzerine gönderdi.

Alaüddevle Bey, Osmanlı Devleti'nden aldığı kuvvetlerle, kardeşi Şahbudak üzerine yürüdü. İki kardeş arasında yapılan savaşta maîyetindeki Türkmenlerden bir kısmı, Şahbudak tarafına geçtiği için Alaüddevle Bey, bozguna uğradı. Bu yenilgi üzerine Şehzâde Bayezid'in kapıcıbaşı komutasındaki Osmanlı birlikleri Sîs kalesine sığınmıştı. Ancak kaledeki Memlûk Nâibi, oraya sığınanları öldürerek başlarını Kayıtbay'a yolladı.¹³⁵ Buna çok kızan Fatih, Alaüddevle Bey'i ikinci kez daha kuvvetli bir ordu ile Şahbudak üzerine gönderdi. Mağlup düşen Şahbudak'ın Mısır'a iltica etmesinin ardından Alaüddevle Bey, Dulkadıroğulları'na bey oldu.

Bu gelişme gergin olan Memlûk-Osmanlı ilişkilerini daha da gerginleştirdi. Ancak Alaüddevle Bey, hâmisî Fatih'in vefat etmesi üzerine Sultan Kayıtbay'ın gönlünü almak için, Kahire'ye elçi yolladı. Memlûk Devleti'ne mağlup olup ülkesine sığınan kardeşi Şahbudak Bey'den, daha çok bağlı olduğunu bildirdi. Onun itaatından emin olan Kayıtbay, Şahbudak Bey'i Şam kalesine hapsedtirdi.¹³⁶

Alaüdevle Bey, Kayıtbay'la arasını düzelttikten sonra aynı zamanda damadı olan II. Bayezid'a elçi yollayarak ona da itâatını bildirdi. Böylece iki devlete karşı kendini güvence altına almış oldu. Fakat bu çok uzun sürmedi. İleride ayrı olarak ele alacağımız gibi II. Bayezid, Yenişehir Ovasında yenilip Konya'ya kaçan kardeşi Cem Sultan'ın oradan da Mısır'a gitme ihtimali üzerine Alaüddevle Bey'den onu takip etmesini istemişti. Cem'i takip ettiyse de yakalayamayan Alaüddevle Bey, Kayıtbay'ın Cem Sultan'ı Mısır'da himaye etmesine karşılık olarak Rebîülâhîr 890/Mayıs 1485'de Malatya'yı kuşattı. Bu kuşatma iki devletin düzelmeye başlayan ilişkilerini tekrar

¹³⁴ Seyfettin Erşahin, *Akkoyunlular (Siyasal, Kültürel, Ekonomik ve Sosyal Tarih)*, Ankara 2002, 115.

¹³⁵ Âşık Paşazâde, Kayıtbay'ın gönderilen bu kesik başlarla, cirît oynattığını nakletmektedir. 304. Tekindağ, "Fatih Devrinde Osmanlı-Memlûk Mûnasebetleri", s. 83.

¹³⁶ R. Yinanç, *age*, 79.

bozdu. Ayrıca bu muhasara, Memlûk Devleti ile Osmanlı Devleti arasında beş yılı aşkın sürecek savaşların başlamasına sebep oldu.¹³⁷

B) Ramazanoğulları Beyliği Üzerinde Hakimiyet Mücadelesi

Ramazanoğulları, Kuştemurlu, Kosunlu, Kara İsâlı, Varsaklı, Durgutlu, Üç ok Türkmenleri ve bazı Kürt kabilelerden müteşekkil bir beyliktir.¹³⁸ Beyliğin temelleri, Oğuzlar'ın Yüreğir boyu beylerinden Ramazan Bey tarafından atıldı. Dulkadiroğulları Beyliği kurucusu Zeyneddin Karaca'nın 753/1353'de Kahire'de öldürülmesinden sonra bölgenin idarecisi olarak oraya tayin edilen Ramazan Bey'in ölümünden sonra yerine oğlu İbrahim Bey geçti ve yanında 1000 kadar hediye atla beraber Kahire'ye giderek Memlûk Sultan'ından Türkmen Beyliği'nin berâtını aldı.¹³⁹ Dulkadiroğulları Beyliği gibi Memlûk Devleti'nin himâyesinde kurulan bu beylik 783/1383'e kadar Elbistan'ı, sonra orasını Dulkadiroğulları'na bırakarak Adana ve çevresini merkez edindi.

Ramazanoğulları Beyliği, Dulkadiroğulları ve Memlûk Devleti arasındaki mücadelede hâmisî olan Memlûk yönetimine bağlı kaldı. İleride ele alacağımız şekilde el-Melikü'l Eşref Kayıtbay, tahta geçince hemen Dulkadiroğulları üzerine Atabeg Câni Bey Kulaksız komutasında bir birlik yolladı (Recep 872/Şubat 1468). Antep civarında bu birliğe Ramazanoğulları birlikleri de iltihak etti. Şahsuvar Bey ile olan bu karşılaşmada Memlûk birlikleri pusuya düştü ve Câni Bey esir edildi.¹⁴⁰ Onun emrinde savaşan Ramazanoğlu Hasan Bey ise canını zor kurtardı. Şahsuvar Bey, bu zaferin ardından Memlûk kuvvetlerine yardım eden Ramazanoğulları Beyliği üzerine yürüdü. Halep civarını işgal ettikten sonra ilerleyişine devam etti. Hâmisî olan Fatih Sultan Mehmed'in Karamanoğulları Beyliği'ni ortadan kaldırması onu daha da cesaretlendirdi.¹⁴¹ Adana ve civarını işgal eden Şahsuvar Bey, Ramazanoğulları

¹³⁷ İbn İyas, III, 217.

¹³⁸ Tekindağ, "II. Bayezid Devrinde Çukur-Ova'da Nufûz Mücadelesi", s. 145.

¹³⁹ Yılmaz Kurt, "Ramazanoğulları Beyliği", *Türkler*, IX, 816.

¹⁴⁰ İbn İyas, III, 12.

¹⁴¹ Faruk Sümer, "Karamanoğulları", *DİA*, XXIV, 458.

Beyliği'nin başına Hasan Bey'in yerine Ömer Bey'i Fatih Sultan Mehmed'in onayıyla nasbetti.¹⁴²

Ancak Ömer Bey, Fatih'in desteğiyle tahta oturmasına rağmen Memlûk Devleti'ne bağlı kalmayı ve el-Melikü'l Eşref Kayıtbay ile birlikte hareket etmeyi tercih etti. Nitekim Özbek Tatah komutasındaki Memlûk birlikleri, Malbay komutasındaki Dulkadıroğulları birliklerine ağır bir şekilde yenildikten sonra Halep bölgesini terk etmesinin ardından, Şahsuvar Bey'in kardeşi Yahya, Malatya'yı kuşatmak için harekete geçmişti. Ramazanoğlu Ömer Bey bunu haber alan şehrin valisi Korkmaz es-Sagir ile birlikte Safer 874/Ağustos 1469'da Dulkadıroğulları birliklerinin üzerine düzenlenen saldırıya katıldı. Onlar 500 kadar askeri öldürüp, komutan Yahya ve onun bir çok akrabasını esir aldılar.¹⁴³ Bunun üzerine Şahsuvar Bey, Kayıtbay ile anlaşabilmek için elinde esir olan Atabeg Kulaksız'ı serbest bıraktı. Daha sonra da bir elçi yollayarak beyliğinin tanınması şartıyla Antep'i iade edeceğini bildirdi. Ancak bu girişimi sonuçsuz kalınca, Ramazanoğullarının elinde olan Ayas'a saldırdı. Adana ve Tarsus'u ele geçirdikten sonra Sîs'i tekrar geri aldı.

Ömer Bey, Sultan Kayıtbay tarafından Şahsuvar'ın üzerine yollanan Yeşbek'in bütün faaliyetlerine katılmış ve onunla birlikte hareket etmişti.¹⁴⁴

890/1485'de Ömer Bey yerine Ramazanoğulları Beyliği'nin başına Seyfeddin Kayıtbay'ın onayıyla Halil Bey geçti. Ramazanoğulları onun zamanında da Memlûk yönetimine bağlı kaldılar.

Ancak II. Bayezid'in tahta geçişinden sonra Ramazanoğulları Beyliği içinden bazı Türkmen toplulukları, Memlûk yönetiminin baskısından sıkılarak ona başvurdular. Memlûk Devleti ile savaşın eşiğine gelmiş II. Bayezid için bu kaçırılmaz bir fırsattı. Bunu değerlendiren Osmanlı Sultanı, Cemaziyelâhir 890/Haziran 1485 tarihinde kendisine başvuran Üçok Türkmenleri, Kuş Temurlu, Kosunlu¹⁴⁵ ve Kara İsâlı beylerin de katılımıyla, Karaman Beylerbeyi Karagöz Paşa komutasındaki Osmanlı

¹⁴² Tansel, *Fatih Sultan Mehmet*, 335-336.

¹⁴³ Dehmân, *el-İrak*, 47.

¹⁴⁴ Faruk Sümer, "Ramazan-oğulları", *İA*, IX, 617.

¹⁴⁵ Tekindağ, "II. Bayezid Döneminde Çukur-Ova'da Nufûz Mücadelesi", s. 350. İbn Kemal'e göre Fusunlu'dur. *VIII. Defter*, 350.

Kuvvetleri'ni Memlûk Devleti'ne bağılı beylikler üzerine gönderdi. Karagöz Paşa, Ramazanoğulları'nın aslını oluşturan ve Memlûk Devleti tarafından himaye edilen Turgutlu ve Varsaklı Türkmenlerinin üzerine giderek onların bulunduğı bazı küçük kaleleri aldı.¹⁴⁶ Daha sonra Gülek kalesini zaptedip orayı savunan Doğan Bey'i esir aldı. Ardından Adana ve Tarsus'u işgal etti.¹⁴⁷

Bu hareket iki devlet arasında beş yılı aşkın süreceğ olan savaşların başlamasına sebep oldu. Bu savaşlar genelde Ramazanoğulları Beyliği'nin hakim olduğu topraklarda cerayan etti. İmzalanan barış antlaşmasının şartlarından bir tanesi de Ramazanoğulları Beyliği'ni ilgilendirmekteydi. Bu şarta göre Ramazanoğulları toprakları içinde bulunan Çukurova bölgesinin gelirleri Haremeyn'e vakıf olarak bırakılmasıdır. Osmanlı Devleti ilhak edene kadar, genelde Memlûkler'in himâyesinde varlıklarını devam ettiren Ramazanoğulları Beyliği'nin toprakları iki devlet arasında tampon bir bölge durumundaydı.

C) Karamanoğulları Beyliği Üzerinde Hakimiyet Mücadelesi

Anadolu Selçuklu Devleti'nin Moğollar karşısında Aksaray civarında ikinci kez yenilmesi (654/1256) üzerine ülke, II. İzzeddin Keykâvus ve IV. Kılıçaslan arasındaki taht mücadelesine sahne oldu. Bu taht mücadelesi sınır boylarında yaşayan Türkmen beylerine serbestlik vermişti. Karaman Bey de bu serbestlikten istifade ederek ismini verdiği Karamanoğulları Beyliği'nin temellerini attı.¹⁴⁸

Anadolu Selçuklu Sultanı IV. Kılıçaslan 659/1261'de kardeşini yenerek tek başına tahta geçti. Karaman Bey'e resmen beylik vererek onu himayesi altına aldı. Böylece bir yandan onun hadise çıkarmasından emin olmuş olurken, aynı zamanda arada tampon bölge oluşturmak suretiyle, ülkesinin sınırlarını Ermeniler'e karşı daha güvenli hale getirmişti.

¹⁴⁶ Münecceimbaşı, *age*, III, 413. Tekindağ, "II. Bayezid Döneminde Çukur-Ova'da Nufûz Mücadelesi", s. 351.

¹⁴⁷ Mustafa Nuri Paşa, *Netayicü'l-vukuât: Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi*, (sdl. Neşet Çağatay), Ankara 1979, I-II, s. 53.

¹⁴⁸ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye (Siyasi Tarih)*, İstanbul 2002, 519-520.

Karamanoğulları Beyliği, 758/1361 yılında başa geçen Alâeddin Ali Bey (758-800/1361-1397) döneminde sınırları iyice genişleyen Karamanoğulları, bu dönemde ilk defa Osmanlı Devleti ile ilişki kurdu. Alâeddin Ali, I. Murad'ın kızı Melek Hatun (Nefise Sultan) ile evlendirerek bu ilişkiyi akrabalıkla pekiştirdi.¹⁴⁹

Alâeddin Ali Bey, Germiyan ve Eretna Beyliği'nden aldığı topraklarla gücünü arttırdı. Buna güvenerek kendinden önceki beyler tarafından devam ettirilen Memlük dostluğunu bıraktı. Ramazanoğulları Beyliği'nin Sultan el-Melikü'l-Zâhir Berkuk'a karşı giriştiği bağımsızlık hareketini destekledi. Aynı şekilde Osmanlılar'a karşı tabii müttefiki olan Kadı Burhaneddin'e karşı da düşmanca bir siyaset güttü. Fakat Alâeddin Ali Bey'in bu tutumu toprak kaybetmesine sebep oldu. Osmanlı Devleti'ne karşı da düşmaca tavırlara girdi ve Timur'u Osmanlı ve Memlükler üzerine yürümeye teşvik etti.¹⁵⁰

Alâeddin Ali Bey, bununla da kalmadı ve I. Murad Balkanlar'da iken Karaağaç, Eğridir ve Yalvaç'ı işgal etti. Balkanlardan döner dönmez damadının üzerine yürüyen I. Murad, onun barış isteğini reddetti. Konya önlerinde yapılan savaşta onu mağlup etti. Konya kalesine sığınan Alâeddin Ali, I. Murad'ın kızı olan hanımı aracılığıyla barış talebinde bulundu. I. Murad bunu kabul etti ve aralarında barış imzalandı.

Ancak bu barış uzun sürmedi. I. Murad'ın Kosova savaşında şehit edildiğini duyan Alâeddin Ali, harekete geçip Beyşehir'i aldı. Ayrıca Batı Anadolu'daki beyleri Osmanlı aleyhine kışkırtmaya başladı. Buna sinirlenen Yıldırım Bayezid, Karaman üzerine yürüdü. Konya, Larende ve Niğde'yi aldı. Alâeddin Ali yakalanarak idam edilirken oğulları Bursa'ya götürülerek hapsedildi.¹⁵¹ Alâeddin Ali Bey'in kardeşi Süleyman Şah idaresindeki İç ili müstesna bütün Karaman toprakları Osmanlı Devleti'nin hakimiyetine girdi. Yıldırım Bayezid, Karaman topraklarını idaresini oğlu Mustafa'ya bırakarak Edirne'ye geri döndü.

¹⁴⁹ Zerrin Günel Öden, "Karamanoğulları Beyliği", *Türkler*, VI, 756.

¹⁵⁰ Sümer, "Karamanoğulları", *DİA*, XXIV, 457.

¹⁵¹ Sümer, "Karamanoğulları", *DİA*, XXIV, 459.

Timur'un Ankara Savaşı'ndan sonra, Karamanoğulları Beyliği'nin topraklarını Bursa'da tutuklu bulunan Alâeddin Ali Bey'in oğullarına vermesiyle Karamanoğulları Beyliği tekrar kuruldu. Osmanlı Devleti'nde meydana gelen taht mücadelelerinden istifade eden Karaman oğlu Mehmed Bey, Bursa'yı 31 gün kuşatma altında tuttu. Fakat bir netice alamayınca şehri yer yer ateşe vererek geri çekildi.

Kardeşleri ile olan taht mücadelesinden başarıyla çıkan Çelebi Mehmed'in üzerine gelmesinden korkan, Mehmed Bey, Memlûk Sultanı el-Melikü'l-Müeyyed'e tâbiyetini bildirerek onun adına sikke kestirdi ve hutbe okuttu.¹⁵² Ancak bu tedbiri bir işe yaramadı. Üzerine gelen Çelebi Mehmed'e yenilince Silifke'ye kaçtı. Çelebi Mehmed, Memlûk Devleti'nin himayesinde bulunan Mehmed Bey'i daha fazla sıkıştırmayarak geri döndü.¹⁵³ Çelebi Mehmed'in geri çekilmesinden sonra tekrar harekete geçen Mehmed Bey, kaybettiği yerleri geri aldı. Ayrıca Memlûk Devleti'nin idaresinde olan Tarsus'u da Osmanlı Devleti'ne karşı kendine yardım etmedikleri bahanesi ile işgal etti. Bunun üzerine harekete geçen Memlûk birlikleri, Kayseri'ye kadar olan yerleri ele geçirdiler. Karaman oğlu Mehmed Bey, İç İli'ndeki sarp yerlere çekilerek canını kurtardı. Memlûk Kuvvetleri, Kayseri'nin idaresini beraberlerinde bulunan Dulkadiroğulları Bey'i Nâsiruddin Muhammed'e bıraktı ve Karaman ilinin idaresini de Mehmed Bey'in kardeşi Ali Bey'e vererek (822/1419) Kahire'ye geri döndü.

Karamanoğlu Mehmed Bey, yeniden harekete geçerek bir çok yeri geri aldı. Ancak Kayseri'yi almak için Nâsiruddin Bey ile yaptığı savaşta esir alınarak Mısır'a gönderildi. Bu arada onun oğlu Tâceddin İbrahim, Çelebi Mehmed'den yardım alarak Memlûk yönetiminin desteğiyle tahta oturan amcası Ali Bey'le savaştı ve onu Niğde'ye çekilmek zorunda bıraktı.¹⁵⁴ Daha sonra Dulkadiroğulları'nın elinde bulunan Kayseri'ye yöneldi. Kayseri, Ürgüp, Develi ve Karahisar'ı ele geçirdi.

¹⁵² Yiğit, *age*, 155.

¹⁵³ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara 1984. s. 17-18.

¹⁵⁴ Tekindağ, Şârimuddin İbrahim olarak kullanır. Ancak Tâceddin İbrahim olarak kullanıldığında zikreder. "Son Osmanlı-Karamanlı Münasebtleri", *İ.Ü.E.F.T.D.*, c. XIII, sayı. 17-18 (Mart 1962-Eylül 1963), s. 44.

II. Murad, onun bu seferler esnasında Osmanlı sınırında bulunan halka zulmetmesi ve oralarda yağmada bulunması üzerine Memlûk alimlerinden de fetva alarak, büyük bir birlikle Karaman üzerine yürüdü. Onun önünden İç İli'ne kaçarak kurtulabilen İbrahim Bey, II. Murad'ın çekilmesinin ardından kaybettiği yerleri geri aldı.¹⁵⁵

Tâceddin İbrahim Bey, İstanbul fethinin kendisi açısından tehlike olduğunu düşünerek, Fatih'in Ortodokslara tanıdığı hürriyeti onun aleyhinde kullanmaya çalıştı. Memlûk Sultanı el-Melikü'l-Eşref Seyfeddin Aynal'a, Fatih'in Ortodoksların hâmisi ve dostu olduğunu bildirerek iki devletin arasını açmak istedi. Fakat Aynal bunu dikkate almadığı gibi, aksine Kahire emirlerinden olan Kânî Bey Yusuf el-Mihmandâr'ı İstanbul'a göndererek dostluğu pekiştirmeye çalıştı. Seyfeddin Aynal, Recep 857/Temmuz 1456'da Adana, Mersin, Tarsus ve Gülek'e saldıran İbrahim Bey üzerine, Atabeg Hoşkadem komutasında birlik gönderdi. Bu sefer sırasında ona destek veren Fatih Sultan Mehmed Memlûk birliklerine iâşe yardımında bulundu.¹⁵⁶

Tâceddin İbrahim Bey'in ölümünden sonra Karamanoğulları Beyliği, kardeşler arasında beylik mücadelesine sahne oldu. Neticede Pir Ahmed ile İshak arasında topraklar paylaşıldı. Ancak çok geçmeden Karaman halkı idarecilerinin yaptığı zulümler dolayısıyla Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'dan yardım talep etti. Bunun üzerine o, Muharrem 869/Eylül 1464'de Karaman, Konya, Beyşehir, Akşehir, Aksaray, Develi ve Kayseri'yi işgal etti.¹⁵⁷ Memlûk Sultanı Hoşkadem'in de onayıyla İshak Bey'i Karamanoğulları'nın başına getirdi. İshak Bey, el-Melikü'l-Zâhir Hoşkadem adına hutbe okuyarak ve para kestirerek Memlûkler'e olan tâbiiyetini beyan etti. Mağlub olan kardeşi Pir Ahmed ise çareyi Fatih'e sığınmakta bulmuştu.

Fatih'in üzerine gelmesinden korkan İshak Bey, arayı düzeltmek için elçi gönderdi.¹⁵⁸ Fatih, verdiği cevapta ondan iki kardeş arasında yapılan Çarşamba suyunun sınır olduğu antlaşmanın geçerli olmasını istedi. Bunu kabul etmeyen İshak Bey, kardeşi ile Ermenek civarında yaptığı savaşı kaybederek ailesi ile beraber Uzun Hasan'a sığındı

¹⁵⁵ Sümer, *agm*, 458.

¹⁵⁶ Öden, *agm*, 760; Tekindağ, "Son Osmanlı-Karamanlı Münasebtleri", s. 47.

¹⁵⁷ İbn İyas, III, 111.

¹⁵⁸ Oruç b. Adil, *Oruç Beğ Tarihi* (nşr. Hüseyin Nihal Atsız), İstanbul 1972. 120.

(Şevval 870/Haziran 1466) ve çok geçmeden orada vefât etti (Muharrem 871/Eylül 1466). Bunun ardından Pir Ahmed, Fatih'in desteğiyle Karamanoğulları Beyliği'nin başına geçti.¹⁵⁹

Fatih'in Karamanoğulları'nın iç işlerine müdahalesi Memlûk Devleti ile arasını açtı. Çünkü Memlûk Devleti, kendi adına hutbe okuyan ve para bastıran İshak Bey'i kendi himayesinde görüyordu. Osmanlı Sultanı'nın desteğiyle beyliğin başına birisinin geçmesi Memlûkler'i endişeye düşürdü.¹⁶⁰

Ancak Pir Ahmed, Fatih'in desteğiyle idareyi eline almasına rağmen onun isteklerine icabet etmemeye başladı. Memlûk üzerine sefere hazırlanan Fatih'in sefere katılması teklifini reddetti. Afyon'a kadar gelen Fatih, Karamanoğulları'nı kesin olarak ortadan kaldırmak için harekete geçti. Konya, Ereğli, Aksaray ve Gevele kalelerini ele geçirdi. Sadraazam Mahmud Paşa'yı Pir Ahmed'i yakalamakla görevlendirdi. İç İli'ne sığınan Pir Ahmed ondan kurtulmayı başardı.¹⁶¹

Osmanlı kuvvetleri geri çekilir çekilmez harekete geçen Pir Ahmed ve kardeşi Kâsım Bey, Konya'yı muhasara ettiler. Fatih'in yeni inşâ ettirdiği kaleyi alamamakla birlikte Ereğli, Karaman ve Aksaray'ı geri aldılar.¹⁶² Sadrazam Mahmud Paşa komutasındaki Osmanlı birlikleri, alınan kaleleri tekrar ele geçirmek için geri döndüler. Meydana gelen savaşta Pir Ahmed yenilerek Akkoyunlular'a sığınmak zorunda kaldı. Kardeşi Kâsım Bey ise Niğde civarına kaçtı. Bosnalı Mehmed Paşa, Karaman bölgesine idareci olarak bırakıldı. Kâsım Bey ile zaman zaman aralarında ufak çaplı çatışmalar meydana geldi. Kâsım Bey yapılan son çatışmada ağır bir yenilgi alarak el-Melikü'l-Eşref Kayıtbay'a sığındı. Fatih, gönderdiği mektupla onun Osmanlı'ya iadesini istedi. Ancak Kayıtbay, kendisine sığınan birini veremeyeceğini söyleyerek bunu reddetti.¹⁶³ Bu olay iki devletin arasını açan sebeplerden biri oldu.

¹⁵⁹ Âşık Paşazâde, s. 249-250. bk. Tekindağ, "Fatih ile Çağdaş bir Memluklu Sultanı Aynal el-Ecrûd", *İ.Ü.E.F.T.D.*, Sayı: 25 (1971), s. 39.

¹⁶⁰ Tekindağ, "Fatih ile Çağdaş bir Memluklu Sultanı Aynal el-Ecrûd", s. 53.

¹⁶¹ Karamânî, *age*, III, 34.

¹⁶² Şikârî, *Karamanoğulları Tarihi*, Yay. M. Mesud Koman, Konya 1946. 200-201.

¹⁶³ Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, Ârıza, e. 5848; İbn İyas, III, 130.

Fatih bundan sonra bölgenin idaresini oğlu Cem Sultan'a verdi. Cem Sultan, ileri gelenlerle ve Memlük ülkesinde olan Kâsım Bey'le iyi geçinerek onların gönlünü aldı. İleride anlatacağımız gibi Cem Sultan'ın taht mücadelesinde Karamanoğulları onu desteklediler.¹⁶⁴

D) Akkoyunlu Devleti'ne Karşı Dayanışma

Akkoyunlu Devleti, Irak ve Suriye seferlerinde Timur'a yardım eden Türkmen Beyi Kara Yülük Osman Bey tarafından, Timur'un kendisine ikta olarak verdiği Diyarbakır ve çevresinde kuruldu.

Akkoyunlu Beyi Karayülük, Suriye'nin kuzeyinde kurulan diğer Türkmen beyleri gibi Memlük Sultanı el-Melikü'l-Zâhir Berkuk'a müracaat ederek himâyesine girmişti. Ancak bir yıl sonra tekrar Timur'un himayesine girdi. Bununla beraber Memlük Sultanları el-Melikü'n-Nâsır Ferec ve el-Melikü'l-Müeyyed Şeyh el-Mahmûdî ile iyi geçindi.¹⁶⁵

Memlükler ile Akkoyunlular arasında iyi giden ilişkiler Uzun Hasan'ın kardeşleriyle olan taht mücadelesinden galib gelip Akkoyunlu tahtına oturmasından sonra bozuldu.

el-Melikü'l-Zâhir Hoşkadem zamanında (865-872/1461-1467) Memlükler'in Şam valisi Cânım el-Eşref isyan etmişti. Uzun Hasan'ın bu isyanı desteklediği yönündeki bilgiler üzerine Sultan Hoşkadem, onun üzerine de bir birlik gönderdi. Uzun Hasan kendisinin desteklemediğini söyledi ve Hoşkadem'in kuşkularını gidermek için Urfa'ya kaçan isyankâr valiyi orada öldürttü. Bunun üzerine Memlük ordusu geri döndü.¹⁶⁶ Böylece iki devlet arasında uzlaşma sağlanmış oldu.

Bundan kısa bir müddet sonra iki devlet arasındaki ilişkileri bozan yeni bir gelişme meydana geldi. Akkoyunlular'a bağlı olan bazı kabileler, Halep-Erzincan

¹⁶⁴ Şîkârî, *age*, 203.

¹⁶⁵ Yiğit, *İslâm Tarihi*, VII, 157

¹⁶⁶ Erşahin, *age*, 77.

ticaret yolunu kontrol eden stratejik bir mevkiide bulunan Gerger'e 868/1464'te saldırarak valiyi öldürüp şehrin anahtarlarını Uzun Hasan'a takdim ettiler. Bu hareket Kahire'yi kızdırdı. Ancak bu sırada Karamanoğulları Beyliği'nde yaşanan kardeşler arasındaki iktidar mücadelesi iki devleti, tekrar birbirine yakınlaştırdı. Daha önce de anlattığımız gibi Karaman halkının, Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'dan yardım talep etmesi üzerine o, Muharrem 869/Eylül 1464'de Karaman, Konya, Beyşehir, Akşehir, Aksaray, Develi ve Kayseri'yi işgal etti.¹⁶⁷ Uzun Hasan'ın desteği ve Memlük Sultanı Hoşkadem'in onayıyla Karamanoğulları'nın başına geçirilen İshak Bey, Hoşkadem adına hutbe okuyarak Memlükler'e tâbiyetini beyan etti.¹⁶⁸

Uzun Hasan, ayrıca 869/1465 kışında daha önce aralarının açılmasına sebep olan Gerger şehrini Kendisine bağlı olan kabilelerin elinden alarak anahtarlarını Hoşkadem'e gönderdi. Bunun karşılığında da ondan Harput ile 10.000 dinar tazminat istedi. Hoşkadem, muhtemelen Osmanlı ile arasının açık olmasından korkarak Akkoyunlular gibi bir müttefiki kaybetmemek için bunu kabul etti.

Ancak çok geçmeden Uzun Hasan, Memlük valilerini tacize başladı (875/1470). Bununla da yetinmeyerek İslamın kutsal beldeleri Mekke ve Medine'de hak iddia etti. Hicaz'a bir hac kafilesi yollayarak orada kendisi adına Hâdimü'l Haremeyni's-Şerifeyn ünvanıyla hutbe okumalarını sağladı. Bu hareketiyle aynı zamanda İslam dünyasının liderliğine göz diktiğini de göstermişti.¹⁶⁹ Onun bu hareketi iki devletin arasını daha da açtı.

Ramazan 876/Şubat 1472'de Kayıtbay'a çeşitli hediyeler göndererek arayış düzeltme teşebbüsünde bulunduğu görüntüsü veren Uzun Hasan, daha elçiler gelmeden Memlük Ülkesi topraklarına saldırdı.¹⁷⁰ Cemâziyelâhîr 877/Kasım 1472'de Malatya, Kâhta, Antep, Gerger'i alarak Halep'e kadar ulaştı. Bu hareketinin sebebi Malatya-Halep güzergâhındaki ticaret yollarını kontrol altına alarak Venedikler ile ticari ilişkilerini daha rahat sürdürmekti.¹⁷¹ Uzun Hasan, ayrıca Kayıtbay'a bir tehdit

¹⁶⁷ İbn İyas, III, 111.

¹⁶⁸ Oruç b. Adil, *Oruç Beğ Tarihi* (nşr. Hüseyin Nihal Atsız), İstanbul 1972. s. 120.

¹⁶⁹ Dehmân, *el-İrak*, 167; Erşahin, *age*, 79.

¹⁷⁰ Dehmân, *el-İrak*, 163.

¹⁷¹ Gökknur Gögebakan, "Doğu Anadolu'nun Osmanlı Hakimiyetine Girişi", *Türkler*, IX, 482.

mektubu da göndererek ondan kendisine itaat etmesini istemişti. Bunun üzerine Şahsuvar Bey'le mücadele içinde bulunan Yeşbek, Cânî Bey Kulaksız komutasında bir birlik oluşturarak onun üzerine yolladı.¹⁷² Yeşbek yanındaki birliklerle Cânî Bey'in peşinden kendisi de Haleb'e doğru harekete geçti. İşte bu sırada Fatih Sultan Mehmed, Uzun Hasan'a karşı Memlûkler'i destekledi. Zilkade 877/Nisan 1473'de Yeşbek'e iâşe gönderdi.¹⁷³ Meydana gelen savaşta Uzun Hasan tutunamayarak işgal ettiği yerlerden çekilmek zorunda kaldı.

Kayıtbay, Fatih Sultan Mehmed'in yardımına Kâdî Şemseddîn b. Âce başkanlığındaki bir heyetle birlikte gönderdiği çeşitli hediyelerle mukabelede bulundu.¹⁷⁴ Ancak Osmanlı Devleti ile Memlûk Devleti arasında meydana gelen bu yakınlaşma da iki devlet arasında vûku bulacak olan savaşı engelleyemedi.

II. DİĞER SEBEBLER DOLAYISIYLA YAŞANAN SIKINTILAR

A) Diplomatik Geleneğe uymayan Davranışlar

Memlûk Devleti ve Osmanlı Devleti arasındaki diplomatik ilişkiler Fatih Sultan Mehmed'in Trabzon fethine kadar iyi gidiyordu. Ancak Fatih'in bu seferinde doğuya yönelmesi Memlûk yönetimini endişeye düşürdü.

Devletlerarası diplomaside bir sultan yeni bir yer fethettiği zaman diğer sultanlar elçi göndererek onu tebrik ederlerdi. Fakat Fatih Sultan Mehmed Trabzon'u fethettiği zaman da (865/1461) her taraftan elçiler gelerek onu tebrik ettiler. Ne var ki Memlûk Sultanı el-Melikü'l-Mansûr Osman b. Çakmak tebrik için elçi göndermedi.¹⁷⁵

¹⁷² İbn İyas, III, 81; Dehmân, *el-İrak*, 164.

¹⁷³ İbn İyas, III, 86.

¹⁷⁴ İbn İyas, III, 86; Dehmân, *el-İrak*, 166.

¹⁷⁵ Âşık Paşazade, 300; Tekindağ, "Fatih Devrinde Osmanlı-Memlûklu Münasebetleri", s. 77-80.

Buna karşılık Fatih de el-Melikü'z-Zâhir Hoşkadem'in (865-1461/872-1467) cülusunu tebrik için elçi göndermedi. Bu diplomatik krizler, iki devletin ilişkilerini bozmaya başladı.¹⁷⁶

Daha önce anlattığımız gibi Hoşkadem, Fatih'in Dullkadıroğulları'na atadığı ve desteklediği Şahsuvar'a yenildi. Hoşkadem bunun üzerine Fatih'in Şahsuvar'a olan desteğini çekmesini sağlamak için su havuzlarının tamirine engel olan görevlileri öldürdü. Fatih'e yolladığı mektupta da "Sizi hayırdan alıkoyanları öldürdük. Bizim sizinle muhabbetimiz ezeli ve ebedidir" ifadesini kullandı. Fatih, Hoşkadem'in özrünü kabul etti, ancak gelen elçiye "Benim seni ayakta karşılamam dedenin hürmetinedir, Hoşkadem için değil! Mısır gibi bir yere kanun, gelenek bilmeyen birinin hükmetmesi yazık değil mi?" dedi. Elçi Mısır'a döndüğünde Fatih'in bu sözlerini Hoşkadem'e ulaştırdı.¹⁷⁷

1. Hoşkadem'in Fatih'i Öldürmesi için Fedâi Göndermesi

Elçilere yapılan muamele ve özellikle kendi hakkında söylenen sözlere çok kızan Hoşkadem, bu konuyu ümera ile istişare etti. Mısır ümerâsı, ona fedâi gönderip Fatih Sultan Mehmed'i bir suikastle öldürtmesini tavsiye ettiler. Ancak Fatih, Kahire'deki casusları sayesinde durumdan haberdar oldu.

Görevlendirilen fedâiler İstanbul'da yakalandı. Fatih, onları cezalandırmadan serbest bırakarak geri dönmelerine müsaade etti. Kahire'ye dönen fedâiler Hoşkadem'in emriyle öldürüldüler. Bu olay iki devleti savaşın eşiğine getirmişti. Ancak Fatih, Trabzon seferinden yeni geldiği için tekrar bir sefere çıkmak istemedi.¹⁷⁸ Ayrıca doğuda Akkoyunlu tehlikesi varken ikinci bir düşman istememiş olması da mümkündür.

Fatih, arayı düzeltmek maksadıyla el-Melikü'l-Eşref Kayıtbay'ın tahta çıkışını tebrik için bir elçi gönderdi. Ancak ona yazdığı mektubuna "Hâdim-i Haremeyn kardeşim, Mısır Sultanı" hitabıyla başlamıştı. Halbuki daha önceden Osmanlı sultanları, Memlük sultanlarına yazdıkları mektuplarında "Sultan-ı Haremeyn babam" hitabını

¹⁷⁶ Âşık Paşazade, 301; Aktaş, *age*, 15.

¹⁷⁷ Âşık Paşazade, 302.

¹⁷⁸ Âşık Paşazade, s. 304; Tansel, *Fatih Sultan Mehmet*, s. 337.

kullanırlardı. Fatih, gönderdiği mektubunda önceki geleneğe uymadığı için elçisi Kahire’de iyi karşılanmadı. Kahire’de Memlûk askerlerinden birisi tarafından saraya çıkarılan Osmanlı elçisi, Mısır ümârasının yanına girerken atından inmiş onların at üzerinde olduğunu görünce selam vermeden ve çarıklarını çıkarmadan oturmuştu. Onun bu tavrını yadırgayan Mısır ümerası oradan ayrıldı. Bunun üzerine mihmandarlık yapan asker, elçiye niye selam vermediğini ve çarığını çıkartmadığını sordu. O, “Atlı yayaya selam vermelidir” dedi. Çarığının çıkartmayışının sebebini ise “Beni geleneğiniz üzere karşılamadınız ondan çıkarmadım” diyerek açıkladı. Bir gün sonra elçiyi Kayıtbay’ın huzuruna çıkardılar. Sultanı diz çökerek selamlaması üzerine sultanın yanında bulunanlar yer öpmesini söylediler. Elçi, “Ben yer öpmeye gelmedim. Sadece sultanımın selamını getirdim.” diyerek yer öpmeyi reddetti. Ardından İstanbul’a döndü ve başına gelenleri Fatih’e anlattı.¹⁷⁹

Kayıtbay’ın, Kahire’ye gelen elçiye mukabil Kahire muhtesiblerinden¹⁸⁰ birini göndermesi, bu diplomasi krizini daha da büyüttü. Çünkü muhtesibin elçi olarak gönderilmesi diplomaside adet değildi. Fatih Sultan Mehmed buna çok kızdı.¹⁸¹ Bu diplomatik krizler, gerginleşmeye başlayan ilişkileri giderek içinden çıkılmaz bir hale soktu.

B) Ekonomik Sebepler

Memlûk topraklarından geçen ticaret yollarına hakim olma düşüncesinin de iki ülke arasındaki ilişkilerin bozulmasında etkili olmuştur. Bu dönem itibariyle Doğu-Batı arasındaki ticarete tek emniyetli yol, Kızıldeniz ve Mısır üzerinden geçip deniz yoluyla Avrupa’ya açılan ticaret yoluydu. Bundan dolayı Memlûkler’in büyük şehirleri zamanın en önemli ticaret merkezi haline gelmişti.¹⁸² Mesela Halep’e bağlı Ayas, bu bölgenin en önemli ticaret limanlarından ve Sis (Kozan), Adana ve Tarsus’a kadar giden ticaret

¹⁷⁹ Âşık Paşazade, 302-303; Tekindağ, “Fatih Devrinde Memlûk-Osmanlı Münasebetleri”, s. 80-81.

¹⁸⁰ İyilikleri emretmek ve kötülüklerden vaz geçirmek için kurulan müessesenin başında bulunan kişidir. Dinin hoş karşılamadığı her türlü kötülüğü ortadan kaldırmakla mükellefi. İbn Haldun (ö. 808/1406), Mukaddime I-II (haz. Süleyman Uludağ), İstanbul 1982, I, 609; Ziya Kazıcı, İslâm Müesseseleri Tarihi, İstanbul 1991, s. 143-155.

¹⁸¹ Âşık Paşazade, 306.

¹⁸² Yiğit, “Memlûkler”, *DİA*, XXIX, 96.

yollarının başlangıcı konumundaydı.¹⁸³ Bundan dolayı Fatih'in buralara hakim olup, ticaret yollarına sahip olmayı düşündüğü bu düşüncenin onu Memlükler üzerine yüremeye sevkettiği söylenmektedir.¹⁸⁴

C) Fatih Sultan Mehmed'in Memlükler Üzerine Sefere Çıkması

Memlük Sultanları, el-Melikü'z-Zâhir Rükneddin I. Baybars'ın Kahire Abbâsî Halifeliğini, Mısır'da ihyasından sonra, kendilerini Sünnî İslâm dünyasının lideri olarak görmeye başlamışlardı. Ancak Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'u fethettikten sonra kendini İslam dünyası liderliği hususunda onlara rakip görmeye başladığı söylenmektedir.

Fatih'in kendisini Müslümanların hâmisî olarak görmesi iki devlet arasında en önemli mesele haline gelmişti. Bazı tarihçiler tarafından Kutsal topraklara hakim olup, İslam dünyasının lideri olmayı arzuladığı söyleniyor ve Hicaz'a giden müslümanlara yardımcı olmak istiyordu.¹⁸⁵ Daha önce de anlattığımız gibi Molla Gürânî'nin hacıların su sıkıntısı çektiğini belirtmesi üzerine, orada mevcut bulunan su havuzlarının tamir işini üstlenmişti. Ancak Sultan el-Meliküz-Zâhir Hoşkadem, onun bu teşebbüsünü kendi iç işlerine müdahale olarak algılamış ve bu işin kendilerinin görevi olduğunu belirtmişti. Dursun Bey'in belirttiğine göre, Fatih, Hac yolu üzerinde mevcut su havuzlarının tamirinin engellenmesine çok kızmış ve Mısır üzerine sefere çıkmaya karar vermişti. Hatta Afyon'a kadar gelmiş, Karamanoğlu Pir Ahmed'in bu sefere iştirak etmemesi üzerine Karamanoğulları Beyliği üzerine yönelmiştir (Ramazan 872/Nisan 1468).¹⁸⁶

Netice olarak Fatih Sultan Mehmed'in Doğu-Batı ticaret yollarına hakim olma düşüncesi iki devlet arasında yaşanan diplomatik krizler, daha da önemlisi Memlük yönetiminin Fatih'e suikast girişimi ve Hicaz yolu üzerindeki su havuzlarının tamirine engel olunması gibi sebepler Memlük Devleti ile Osmanlı Devleti arasında savaşı kaçınılmaz hale getirdi.

¹⁸³ Tekindağ, "II. Bayezid Döneminde Çukur-Ova'da Nüfuz Mücadelesi", s. 353.

¹⁸⁴ Tansel, *Fatih Sultan Mehmet*, 330.

¹⁸⁵ Franz Babinger, *Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı* (çev. Dost Körpe), İstanbul 2003, s. 346.

¹⁸⁶ Dursun Bey, *Fatih'in Tarihi* (nşr. Ahmet Tezbaşar), İstanbul, ty, 138-139; Halil M. İncalcık, "II. Mehmed" *IA*, VII, 524.

el-Melikü'l-Eşref Kayıtbay, Fatih'in fırsat bulduğu zaman üzerine geleceğini bildiğinden donanmasını takviye etmeye başlamıştı.¹⁸⁷ Gelişmeler Kayıtbay'ın yanılmadığını ortaya koydu. Nitekim Fatih, 27 Safer 886/29 Nisan 1481'de Üsküdar'a otağını kurdurdu.¹⁸⁸ Rumeli Beylerbeyi de Çanakkale boğazından geçip Konya ovasında orduya iştirak edecekti. Ayrıca Fatih, Cem Sultan'ı öncü kuvvetlerin başında Suriye sınırına göndermişti.¹⁸⁹

Ancak Üsküdar'a geçtiğinde rahatsız olduğu söylenen Fatih'in¹⁹⁰ Tekfur Çayı (Hünkâr Çayı) mevkiinde hastalığı şiddetlendi. Buradan sonra daha fazla ilerleyemedi. Burada 4 Rebîülevvel 886/4 Mayıs 1481'de vefat etti.¹⁹¹ Aralarındaki düşmanlığa rağmen Fatih'in ölüm haberi Kahire'ye ulaşınca Kayıtbay'ın çok üzüldüğü ve arkasından hatimler okuttuğu zikredilmektedir.¹⁹²

D) Cem Sultan Meselesi

Cem Sultan, Fatih Sultan Mehmed'in üçüncü oğlu olup 27 Safer 864/23 Aralık 1459'da Edirne'de doğdu. İki lalası¹⁹³ ile birlikte henüz on yaşında iken Kastamonu'ya sancak beyi¹⁹⁴ olarak atandı. Orada kısa süre kaldıktan sonra Ağabeyi Şehzade Mustafa'nın Konya'da ölümü üzerine 879/1474'de sancak beyi olarak oraya gönderildi. Bu görevi sırasında Karamanoğulları ile iyi geçindi ve bu sayede onların gizli emellerini engelleyebildi. Burada etrafına topladığı alim ve sanatkârlardan oluşan mümtaz bir çevre edindi.¹⁹⁵

Fatih Sultan Mehmed'in vefatı üzerine Sadrâzam Karamanî Mehmed Paşa ve o sırada İtalya'da bulunan Gedik Ahmet Paşa, Cem taraftarı idi. İshak Paşa ve yeniçeriler

¹⁸⁷ Tekindağ, "Fatih devrinde Osmanlı-Memlûklü Münasebetleri", s. 84.

¹⁸⁸ Mustafa Nuri Paşa, *age*, I-II, 50.

¹⁸⁹ Babinger, 346.

¹⁹⁰ Uzunçarşılı, "Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü", *Belleten*, Nisan 1970, sayı: 134, XXXIV, s. 231. Ancak Franz Babinger, Fatih'in daha önceden sefere çıkmaya niyetlendiğini ve hastalığından dolayı çıkmadığını belirterek bu seferde harekete geçtiği sırada hasta olmadığını gayet sağlıklı olduğunu söyler. *age*, 347.

¹⁹¹ Topkapı Sarayı Arşivi, e. 735/21; Uzunçarşılı, "Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü", s. 231.

¹⁹² İbn İyas, III, 181.

¹⁹³ Eskiden sadrazımlar hakkında kullanıldığı gibi şehzadelerin mürebbilerine de denilir. Pakalın, II, 355.

¹⁹⁴ Osmanlı Devleti'nde beylere yahut şehzadelere has olarak verilen mıntıkalara "sancak" denir buraları idare edenlerde "sancak beyi" denilir. Pakalın, III, 119.

¹⁹⁵ Mahmut H. Şakiroğlu, "Cem Sultan", *DİA*, VII, 283.

ise Bayezid taraftarı idi. Karamanî Mehmed Paşa, İstanbul'da bulunan Bayezid'in oğlu Korkud'u tahta geçirdikten sonra Bayezid'e haber gönderdi. Cem'e de gizlice adamlarından birini yolladı. Çünkü o Cem'in tahta geçmesini istiyordu. Yeniçeriler Fatih Sultan Mehmed'in öldüğünü haber alınca isyan ederek Karamanî Mehmed Paşa'yı öldürdüler.¹⁹⁶

Bayezid, 13 Rebiülevvel 886/12 Mayıs 1481'de babasının ölüm haberini alır almaz dörtbin süvari ile harekete geçerek İstanbul'da yeniçerilerin de desteği ile tahta oturdu.¹⁹⁷ Bu arada Mehmed Paşa'nın Cem'e gönderdiği haberci yolda Sinan Paşa'nın adamları tarafından yakalanarak öldürüldü. Cem Sultan, babasının öldüğünü ancak büyük kardeşi Bayezid tahta oturduktan sonra öğrenebildi. Hemen tahta oturabilmek için Bursa'ya doğru harekete geçti.¹⁹⁸ Bunu haber alan II. Bayezid eski lalası Ayas Paşa'yı ikibin yeniçeri ile Mudanya üzerinden Bursa'ya yolladı.¹⁹⁹ İki taraf arasında, Bursa önlerinde cerayan eden savaşı, Bursa kalesi muhafızının desteklemesi sayesinde Cem Sultan kazandı (Rebiülevvel 886/Mayıs 1481).²⁰⁰

Cem Sultan, Bursa'ya girerek sultanlığını ilan etti. Adına hutbe okuttu ve para kestirdi.²⁰¹ II. Bayezid gönderdiği birliğin yenilmesi ve Cem Sultan'ın Bursa'ya girerek sultanlığını ilân etmesi üzerine bizzat kendisi sefere çıkmaya karar verdi. Bunu haber alan Cem Sultan arayı bulmak için büyük halası Selçuk Hatun'u ve Bursa ulemasının ileri gelenlerinden Mevlana Ayas ile Ahmet Çelebi'yi II. Bayezid'a gönderdi. Onlar, II. Bayezid'e Cem Sultan'ın Anadolu'da, kendisinin ise Rumeli'de padişah olmasını teklif ederek "Eğer bunu kabul edersen müslümanlar arasında kan dökülmeyecektir" dediler. Ancak II. Bayezid, "Bir orduda iki komutan olamayacağı gibi, bir memlekette de iki hükümdar olmaz" diyerek bunu kabul etmedi ve Bursa üzerine hareket etti.²⁰²

¹⁹⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 161-162.

¹⁹⁷ Hammer, I, 295.

¹⁹⁸ Mustafa Nuri Paşa, *age*, I, 51.

¹⁹⁹ Hadidi, 312; İbn Kemal, *VIII. Defter*, 12.

²⁰⁰ İbn Kemal, *VIII. Defter*, 13; Hadidi, 312; Ancak Hoca Sadettin, bu savaşın Cem'in komutanları Gedik Nasuh Paşa ve Ayas Paşa arasında olduğunu söylemektedir. II, 9.

²⁰¹ Lutfi Paşa, *Tevârih-i âli Osman* (ö. 970/1563), İstanbul 1341, 191.

²⁰² Solakzâde, 275; İbn Kemal, *VIII. Defter*, 16. Münevver Okur, *Cem Sultan Hayatı ve Şiir Dünyası*, TTK, 6.

II. Bayezid, Cem Sultan'ın çok güvendiği lalası Aştinoğlu Yakup Bey'e gizli bir mektup göndererek, Cem'in Karaman'a çekilmesini engelleyip onu Yenişehir ovasına çekerse, kendisine Anadolu Beylerbeyliği ve yüzbin akçe maaş vereceğini vaat etti.²⁰³ Yakup Paşa bunu kabul etti. Cem Sultan, II. Bayezid'ı Karaman'a çekmek istiyordu. Ancak Yakup Bey'in de etkisiyle birliklerini ikiye böldü. Gedik Nasuh Paşa komutasındaki birlikleri İznik'e gönderdi. Kendisi ise Yenişehir ovasında kaldı. Nasuh Paşa, yenilerek Cem'in yanına çekildi.

II. Bayezid komutasındaki ordu ile Cem Sultan, Yenişehir ovasında 22 Rebûlahir 886/20 Haziran 1481'de karşı karşıya geldi. Burada müthiş bir bozguna uğrayan Cem Sultan, Konya'ya kaçtı (28 Rebûlahir 886/26 Haziran 1481).²⁰⁴ II. Bayezid, onu takip etmesi için Gedik Ahmet Paşa'yı görevlendirdi. Bunu haber alan Cem Sultan yanında annesi, eşleri, çocuklar ve cariyelerinden oluşan kırk kişilik grupla 1 Cemâziyelevvel 886/29 Haziran 1481'de Konya'dan Adana ve Tarsus'a doğru harekete geçti. Bulgar dağlarından geçerken eşkiyalar tarafında soyuldular. Sonra Ramazanoğulları topraklarına ulaştılar.²⁰⁵ Cem Sultan burada Halep valisi Özbek'ten Kahire'ye geçmek için izin istedi. Özbek, Seyfeddin Kayıtbay'a yazdığı mektupta Cem'in Kahire'ye geçmek için izin istediğini bildirdi. Kayıtbay'ın, bunu kabul ettiğini bildirmesinin ardından²⁰⁶ Cem Sultan, 25 Cemâziyehir 886/23 Temmuz 1481'de Şam'a girdi. Orada Özbek tarafından büyük merasimle karşılandı. Özbek'den kardeşi II. Bayezid'e karşı yardım istedi. Ancak Özbek'in ona olumlu cevap vermeyerek onu Kahire'ye yolladığı söylenmektedir.²⁰⁷

Cem Sultan 1 Şaban 886/25 Eylül 1481 tarihinde Kahire'ye ulaştı. Orada sultanlara yakışır büyük bir törenle karşılandı. Sultan Kayıtbay ona çok iltifatta bulundu.²⁰⁸ Taht mücadelesinden vazgeçmeyen Cem Sultan, II. Bayezid'a Kahire'den bir mektup göndererek Anadolu'nun kendisine verilmesini istedi. II. Bayezid ise ona

²⁰³ Münevver Okur, *age*, 6-7.

²⁰⁴ Hadidi, 313.

²⁰⁵ Solakzâde, 276.

²⁰⁶ İbn İyas, III, 183.

²⁰⁷ İbnü'l Hımsî, I, 262.

²⁰⁸ İbn İyas III, 185; Âşık Paşazâde, Cem Sultan'ın Mısır'da iyi karşılanmadığını söylemektedir. s. 307; Aynı şekilde Hadidi'de Mısır'da iyi karşılanmadığını zikretmektedir. *age*, 313; Sobernheim, Kayıtbay'ın bu karşılamada Cem Sultan'ı mücadeleye teşvik ettiğini söylemektedir. "Kayıtbay", *İA*, VI, 463.

hükümdarlık iddiâsından vazgeçtiği takdirde 100 akçe göndereceğini ve ondan Mekke'ye yerleşmesini isteyen bir mektup yolladı. Cem Sultan cevabi mektubunda dâvasından vazgeçmeyeceğini bildirdi.²⁰⁹

Diğer yandan Sultan II. Bayezid, Kayıtbay'a elçi göndererek ondan kendisine sığınan Cem Sultan'ı iade etmesini istedi. Ancak o, kendisine iltica eden birisini geri teslim etmeyeceğini söyleyerek bu talebi reddetti.²¹⁰

Cem Sultan, annesi ailesi ve çocuklarıyla birlikte Şevval 886/Aralık 1481'de Hacca gitmek için Kayıtbay'dan izin aldı. 21 Muharrem 887/12 Mart 1482'de hac farızasını yerine getirmiş olarak Kahire'ye geri döndü.²¹¹

Öte yandan Cem Sultan'ı Konya'ya kadar takip eden Gedik Ahmet Paşa, kış dolayısıyla Konya'da kalmıştı. Cem Sultan, onun maiyetindeki Ankara Sancak Bey'i Trabzon'lu Mehmed Bey'den davet mektupları almıştı. Aynı zamanda Karamanoğlu Kasım Bey'den de Karaman'a gelirse II. Bayezid'a karşı beraber mücadele edebileceklerini bildiren mektuplar aldı. Bunlar üzerine tekrar ümide kapılan Cem Sultan, Kayıtbay'dan izin istedi. Muharrem 887/Mart 1482'de durumu emirler arasında istişare eden Kayıtbay, Atabeg Özbek'in ve bazı ileri gelen emirlerin de uygun olmadığını söylemelerine rağmen Cem Sultan'a Anadolu'ya geçmesi için izin verdi.²¹² Cem Sultan'ı II. Bayezid'e karşı siyasi bir koz olarak kullanmak istiyordu. Anadolu'ya geçip Kâsım Bey'le birlikte Karamanoğulları Beyliği'ni tekrar kurup arada tampon bir bölge oluşturmasını ve kendisine tabî bir beylik kurmasını ümit ediyordu.²¹³

Cem Sultan 6 Safer 887/26 Mart 1482'de Kahire'den Haleb'e doğru yola çıktı. Orada Trabzon'lu Mehmed Bey tarafından karşılandı. Yanındaki birliklerle Adana'ya doğru hareket geçti. Orada da Kâsım Bey onlara katıldı.²¹⁴

²⁰⁹ İsmail Hikmet Ertaylan, *Sultan Cem*, İstanbul 1951. s. 126-127.

²¹⁰ Sobernheim, "Kayıtbay", *İA*, VI, 634

²¹¹ İbn İyas, III, 191-192; Şikarî, 200.

²¹² İbn İyas, III, 192; Ancak Cenâbî, Cem Sultan'ın Kayıtbay'dan ağabeyi ile savaşmak için yardım talebinde bulunduğunu ve Kayıtbay'ın da buna olumlu cevap vererek asker ve maddi yardımda bulunduğunu zikreder. (Cenâbî, *el-Aylem'üz-Zâhir*, Nuru Osmaniye Kütüphanesi Arap Yazmaları Nr. 3100, II, 87/b'den naklen; Muhammed Harb, *age*, 22.)

²¹³ Kopruman, *agm*, 479.

²¹⁴ Hadidi, 314; İbn Kemal, *VIII. Defter*, s. 23-24.

30 Rebîülevvel 887/18 Mayıs 1482'de Cem Sultan Sinan Paşa'yı sulh için Konya'dan İstanbul'a dönmekte olan Gedik Ahmet Paşa'ya gönderdi. Bunun sonuçsuz kalması üzerine bin kadar askerle Trabzonlu Mehmed Paşa'yı Gedik Ahmet Paşa ile savaşa gönderdi. Konya yakınlarında Çukur-Çemen yaylasında yapılan savaşta Mehmed Bey mağlup oldu. Cem Sultan ise Kâsım Bey'le birlikte Konya'yı kuşatmıştı (18 Rebîülahir 887/6 Haziran 1482). Konya muhafızı Hadım Ali Paşa tarafından savunulan şehri alamayan Cem Sultan, bu defa Ankara'yı kuşattı. Ancak II. Bayezid'in harekete geçtiğini öğrenince Akşehir'e çekildi. Orada tekrar kuvvetlerini toplayıp Kâsım Bey'le beraber Aksaray'ı kuşattı. Burayı da alamayınca 30 Rebîülahir 887/17 Haziran 1482'de Taş (İçel) iline sığındı.²¹⁵

II. Bayezid, ona elçi göndererek taht iddiasından vazgeçmesini, müslümanların kanlarını dökmemesini ve Kudüs'e giderek oranın geliriyle yaşamasını istedi. Cem Sultan ise gönderdiği elçi vasıtasıyla ondan Anadolu'daki bazı illeri kendisine bırakmasını istedi. Bu sırada Hersekzâde Ahmed Paşa süvarilerle İçel'e girmişti.

Bunun üzerine Cem Sultan, Karamanoğlu Kâsım Bey'le istişare etti. Onun da tavsiyesi ile Rumeli tarafına geçip kendisine taraftar toplamaya karar verdi. Bunun için Süleyman Bey'i Rodos'a göndererek geçiş için izin istedi. Süleyman Bey'in gelmesini beklemeden 29 Cemâziyyelevvel 887/16 Temmuz 1482'de Anamur limanına indi. Bu arada Süleyman Bey'in getirdiği üç Rodos gemisiyle Anamur limanından 10 Cemâziyyelahir 887/26 Temmuz 1482'de Rodos'a geçtiler.²¹⁶

²¹⁵ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 169; Tansel, *II. Bayezit'in Siyasî Hayatı*, s. 38-40.

²¹⁶ Hammer, I, 299; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 169; Hadidi, bu olayın h. 886'da meydana geldiğini söyler. s. 314.

İKİNCİ BÖLÜM

İKİ TARAF ARASINDAKİ SAVAŞLAR VE YAPILAN BARIŞ

Memlûk Devleti ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkilerin Fatih döneminde bozulmasında ki temel sebeblerin başında beylikler üzerindeki nüfuz mücadelesi, diplomatik krizler ve Hicaz su yolları meselesi gelmekteydi. Fatih Sultan Mehmed, son seferini Memlûk Devleti üzerine yapmak için Üsküdar'a geçmiş ancak ömrü yetmeyerek orada vefat etmişti.

Fatih dönemindeki bu gerginliğin üzerine, II. Bayezid döneminde de kendisiyle taht mücadelesine girişen Cem Sultanı, Kayıtbay'ın himaye etmesi ve Dulkadıroğulları Bey'i Alaüddevle'nin II. Bayezid'ı Memlûk Devleti üzerine gitmesi

için kışkırtması²¹⁷ iki devlet arasında beş yılı aşkın sürecek olan savaşların başlamasına sebep oldu.

I. MEMLÜK İLE DULKADİROĞULLARI-OSMANLI İTTİFAKI ARASINDA MEYDANA GELEN SAVAŞLAR

A) İki Devlet Arasında İlk Savaş

Cem Sultan, Yenişehir Ovasında almış olduğu ağır yenilgi neticesinde Konya'ya çekilmişti. II. Bayezid onun peşinden giderken, Alaüddevle Bey'e mektub göndererek Dulkadir oğulları beyinin ülkesinden geçmesi muhtemel Cem'in yakalanmasını istedi. Daha önce anlattığımız gibi Cem Sultan, çekildiği Konya'dan beklediği desteği bulamayınca Memlûk Sultanı Kayıtbay'ın kendisini ülkesine kabul edeceğini bildirmesi üzerine Kahire'ye gitti. Alaüddevle Bey, damadına karşı mücadele eden Cem Sultan'ı takibe çıktı ise de yakalayamadığını bildirmiştir.²¹⁸

Cem Sultan sebebiyle iki ülke arasındaki ilişkilerin son derece gerginleştiği bir sırada Alaüddevle Bey, Cemaziyelahir 888/Temmuz 1483 yılında Memlûkler'in elinde bulunan Malatya'yı kuşattı.²¹⁹ Bu beklenmedik girişim Kayıtbay tarafından desteklenen Cem Sultan'ın korunmasına karşılık bir harekattı.²²⁰ Kayıtbay, Alaüddevle Bey'i cezalandırmak için emir-i meclis²²¹ Özdemir, komutasındaki orduyu Alaüddevle Bey üzerine gitmekle görevlendirdi.²²² Alaüddevle ile Özdemir komutasındaki ordu Elbistan civarında karşılaştı. Memlûk kuvvetleri bu karşılaşmada ağır bir hezimete uğradı.

Bunun üzerine Sultan Kayıtbay, Emir-i Meclis Özdemir'e takviye kuvvet hazırlayarak emr-i silah²²³ Timraz eş-Şemsi komutasında Muharrem 889/Şubat 1484

²¹⁷ Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, Ârıza, e. 6201.

²¹⁸ Tansel, *Sultan II. Bayezid'in Siyasi Hayatı*, s. 34.

²¹⁹ İbn İyas, III, 202.

²²⁰ Refet Yinanç, "Dulkadiroğulları Beyliği", *Türkler*, IX, 812.

²²¹ Anadolu Selçuklu, İlhanlılar ve Memlûkler de hükümdarla görüşmek isteyenleri huzura alan, çeşitli vesilelerle düzenlenen toplantı ve merasimlerde teşrifat nazırı olarak görev yapan saray teşkilatında görevli memurdur. Asri Çubukçu, "Emir-i Meclis", *DİA*, XI, 142.

²²² İbn İyas, III, 202.

²²³ Savaş ve merasimlerde hükümdarın silahını taşıyan ve silah depolarından sorumlu olan kumandandır. Aydın Taneri, "Emir-i Silah", *DİA*, XI, 145.

tarihinde 400 kişilik bir takviye kuvvet yolladı.²²⁴ Alaüddevle, kendisinin üzerine Memlûk kuvvetlerinin geldiğini haber aldığı anda, II. Bayezid'dan yardım istedi. Osmanlı Sultanı da bu yardım talebi üzerine Alaüddevle'ye Yakup Paşa komutasında bir birlik gönderdi.²²⁵ Yakup Paşa Elbistan'a ulaşmasından bir süre sonra Alaüddevle'ye iltihak etmişti. 1 Ramazan 889/ 21 Eylül 1484 tarihinde ²²⁶ Elbistan ovasında Komutan Özdemir ile Dulkadır-Osmanlı ittifakı arasında meydana gelen muharebe yine Alaüddevle'nin zaferi ile neticelenmiştir. Memlûk ordusu burada müttefik kuvvetlere karşı ikinci ağır yenilgisini almıştır. Alaüddevle, Haleb Naibi Vardiş'in kafasını vurdurdu. Memlûk sultanının hasekilerinden²²⁷ Safed valisi Elmas, muharebe esnasında öldürülmüş, Trablusşam naibi Aynal, Tarsus valisi Korkmaz ve Suriyeli kumandanlardan pek çoğu esir düşmüştür.²²⁸

Ancak Alaüddevle Bey'in teşvikiyle Yakup Paşa komutasındaki Osmanlı Birliklerini Malatya'ya doğru harekete geçtiği esnada, Elbistan'a yeni ulaşmış olan Timraz eş-Şemsi komutasındaki Memlûk takviye kuvvetleri, tarafından pusuya düşürüldü. Büyük kayıplar vererek kaçan Yakup Paşa, canını zor kurtardı.²²⁹ Dulkadıroğulları Beyliği askerleri geriden geldiği için Alaüddevle, az bir zayırla pusuyu atlatmıştır.²³⁰ Alaüddevle, bunun intikamını almak Mısır'da kargaşa çıkartmak için²³¹ elindeki esirlerin parmaklarını keserek kurban bayramına denk gelecek şekilde serbest bırakıp Mısır'a yolladı.²³²

B) Memlûk Sultanı'nın Osmanlı'dan Barış Talebi

²²⁴ İbn İyas, III, 206; İbn Tolun, 53; Hoca Sadettin, Kayıtbay'ın takviye kuvvet olarak 5 000 kişi yolladığını bildirmiştir. *age*, IV, 247.

²²⁵ Karamânî, *age*, III, 39. Geniş bilgi için bk. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 192.

²²⁶ Uzunçarşılı, Alaüddevle ile meydana gelen Muharebenin 1485 tarihinde olduğunu bildirirler. *Osmanlı Tarihi*, II, 192.

²²⁷ Memlûk Devletinde sultanın seçkin maiyetini teşkil eden Memlûklere verilen isimdir. Hasekiler arasında çeşitli dereceler mevcuttur. Seyyid Muhammed Es-Seyyid, "Hasekiyye", *DİA*, XVI, 373.

²²⁸ İbn İyas, III, 210.

²²⁹ Hoca Sadettin, Alaüddevle'nin birden bire gurura kapılması sebebiyle Osmanlı- Dulkadır ittifakının yenilmesine sebep olduğunu bildirir. IV, 248; Ayrıca bk. Hadidi, 319.

²³⁰ Solakzade, 297.

²³¹ Yinanç, *age*, s. 82.

²³² İbn İyas, III, 212.

Sultan Kayıtbay, Alaüddeve tarafından parmakları kesilen askerleri Mısır'a yollaması üzerine, Memlûk siyaset geleneğinde varid olduğu şekliyle meclisü'l-ceyş²³³ toplayarak bu durumu istişare etti. Timraz komutasındaki Memlûk birliklerinin Osmanlı birliklerine karşı elde ettikleri başarıdan dolayı, olduğu başarı, Kayıtbay, Osmanlı Devleti'nin üzerine gelmesinden çekiniyordu. Bu başarının galibiyet olmadığına farkındaydı. Ayrıca Kayıtbay desteklediği Cem Sultan'ın başarısız olmasıyla düşündüklerine ulaşamayacağını anladı²³⁴ ve ümerası ile yaptığı istişarede Atabeg Özbek'in teklifiyle Osmanlı devleti ile aralarındaki anlaşmazlığı gidermek için İstanbul'a bir elçi gönderilmesine karar verildi. Diplomasi dilini bilen ve tecrübe sahibi olan ikinci emir-i âhur²³⁵ Emir Câni Bey Habib elçi olarak gönderildi.²³⁶

Seyfeddin Kayıtbay, İstanbul'a gönderilen elçi ile birlikte 10.000 dinar, çeşitli hediyeler ve Behmeni Sultanı III. Muhammed Şah'ın (867-887/1463-1482), Hind tüccarlarıyla²³⁷ Fatih Sultan Mehmed'e gönderdiği fakat Yemen valisi tarafından el konularak Kahire'ye yollanan hançeri devlet geleneğinde eşine az rastlanır şekilde II. Bayezid'dan özür dileyerek asıl sahibine gönderdi. Ayrıca Mısır'da bulunan Abbasi Halifesi II. Mütevekkil-Alellah tarafından, Osmanlı Sultanının hakim olduğu topraklarda hakimiyetinin dini bakımdan meşruiyetini onaylayan ve sultan makamında olduğunu haber veren menşurunu da yolladı. Halife, küfür ehline karşı muzaffer olması için duası yanında iki devlet arasında mevcut olan husumetinde giderilmesini tavsiye ediyordu.²³⁸ Elçi Safer 890/Şubat 1486'da İskenderriye'den deniz yoluyla İstanbul'a gitti.²³⁹

Diğer yandan Osmanlı ile muhtemel bir savaş endişesi içinde bulunan Kayıtbay, Osmanlı'ya elçi göndermekle yetinmemiş teklifinin kabul edilmeyeceğini de dikkate alarak II. Bayezid'a karşı kendisine müttefik aradı. Akkoyunlu Hükümdarı

²³³ Memlûklerde harb kararı, sultanın davetiyle, sultan ve atabekü'l asâkir'in başkanlığında toplanan meclistir. Yiğit, *İslâm Tarihi*, VII, 221.

²³⁴ İbn İyas, III, 215; Adel Allouche, *Osmanlı-Safevi İlişkileri Kökenleri ve Gelişimi* (çev. Ahmet Emin Dağ), İstanbul, 28.

²³⁵ Memlûk Sultanın ahırını ve atlarını gözetleyerek orada meskûn olan görevlidir. Dehmân, *Mu'cemü'l-Elfaz*, 20.

²³⁶ Mütevevelli, *age*, s. 46.

²³⁷ Adel Allouche, *age*, 27; Ziya Kazıcı, III. Muhammed'in hediyeleri Vezir-i A'zam'ı Hâce-i Cihan (Hoca Mahmud Gâvân) ile gönderdiğini yazmaktadır. *İslâm Tarihi*, XI, 148.

²³⁸ İbn İyas, III, 215.

²³⁹ Dehmân, *el-'Irak*, s. 184.

Yakup Bey'e elçi göndererek Akkoyunlu'larla Osmanlı Devletine karşı ittifak kurmaya çalıştı.²⁴⁰ Kayıtbay, tahmininde de yanılmamıştı.

Çünkü II. Bayezid, elçinin tekliflerini kabule yanaşmadı. Elçiye iyi davranılmadı. Türk-İslam devletlerinin geleneklerinde mevcut olmayan şekliyle bir Müslüman devletinin elçisi hristiyan Macar elçisi ile bir tutulmuştur. Tansel, Osmanlı Sultanının, elçiye önem vermemesinin sebebini açıklarken II. Bayezid'in gücünün ve kudretinin Memlüklerin üstünde olduğunu düşünmesi, sultanlık makamının Halife tarafından kendisine layık görülmesini kendisi için küçüklük telakki etmesi, bu teklifi gururuna uygun bulmamasından kaynaklandığını ifade etmektedir. Ayrıca Kayıtbay'ın, Papa'ya elçiler göndererek Hristiyan devletlerini Osmanlı aleyhine harekete geçirmeye çalıştığı haberini alan II. Bayezid, iki devletin barış içinde yaşama ihtimalinin kalmadığını bildirmektedir.²⁴¹

İstanbul'a deniz yoluyla giden elçi, Malatya üzerinden karayolu ile bir sonuç elde edemedi geri döndü.

Kayıtbay'ın, antlaşma için Osmanlı Devletine elçi göndermesi, Alaüddevle Bozkurt Bey'i, yalnız bırakmak için yapılmış siyasi bir hamledir. Çünkü Kayıtbay, daha II. Bayezid'a gönderdiği elçi gelmeden Dulkadir oğulları üzerine sefere çıkmak için ordu hazırladı. Nevbetü'n-nüvvab Barsbay Kara komutasındaki birlik Rabiülevvel 890/Nisan 1485 Kahire'den yola çıktı.²⁴² Ayrıca Alaüddevle Bey'e rakip olarak kullanmak için haps ettiği kardeşi Şahbudak Bey'i serbest bıraktı. Fakat kendisine güvenilmediği için tekrar hapsedildi.²⁴³

²⁴⁰ Tansel, *II. Bayezit'in Siyasi Hayatı*, s. 98.

²⁴¹ Donado da Lezze (Angiolelos), *Historia Turchesca*, 130-1514, s. 200. (Tansel, *age*, 99'dan naklen) Ulaşabildiğimiz kaynaklarda Kayıtbay'ın Papa'ya, Hristiyan devletlerini Osmanlı aleyhine kışkırtmak için elçi gönderdiğine rastlayamadık. bk. Philip K. Hitti, *Siyasî ve Kültürel İslâm Tarihi* (çev. Salih Tuğ), İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1980, I-IV (II mücellet), IV, 1137.

²⁴² İbn İyas, III, 216.

²⁴³ İbn Tolun, 58.

II) MEMLÜK-OSMANLI SAVAŞLARI

A) Savaşın Başlaması

Anlatmış olduğumuz gibi İstanbul'a gönderilen Câni Bey Habib, Mısır'a dönmeden önce II. Bayezid, Memlûk Devleti'ne tabi olan Üçok Türkmenlerinden Kuş Temurlu, Kosunlu²⁴⁴ ve Kara İsalı Beylerinin de destekleriyle Karaman beylerbeyi Karagöz Paşa kumandasındaki Osmanlı kuvvetlerinin Memlûklere karşı bir saldırı düzenlemesini emretti (Cemaziyelâhir 890/Haziran 1485). Karagöz Paşa, Memlûk Devleti tarafından himaye edilen Turgutlu ve Varsaklı Türkmenlerinin üzerine giderek onların bulunduğu kaleleri aldı.²⁴⁵ Daha sonra Gülek kalesini zaptedip orayı savunan Doğan Bey'i esir aldı. Ardından Adana ve Tarsus'u da işgal etti.²⁴⁶ Bu suretle iki devlet arasında altı yıl sürecektir savaşlar başlamış oldu.

Osmanlı kuvvetlerinin Gülek, Adana ve Tarsus'u aldığı haberi geldiğinde Kayıtbay, Atabeg Özbek komutasında Emir-i Âhur Kansu, hâcibu'l-huccâb Tâni Bey Kara ve Mukaddemü-elf²⁴⁷ Tagriberdi Tatar'ında bulunduğu bir ordu oluşturmaya başladı. Bu ordunun oluşturulmasında bizzat kendisi de ilgilenmiştir. Bu sefere askerlerin iştirak etmesi için erlere 50 eşrefi²⁴⁸, alt rütbeli emirlere 100 eşrefi ile kürk vaad etmiştir.²⁴⁹ Kayıtbay, oluşturulan 3.000 kişilik orduyu Karagöz Paşa'nın üzerine yolladı.²⁵⁰

Memlûk kuvvetleri, Ceyhan nehrine ulaşp nehri geçerek Ayas kalesine ulaştılar. Burada toplar döktürdükten sonra harekata geçen Atabeg Özbek, Adana'ya geldi.²⁵¹ Bu sırada Karagöz Paşa, Memlûkler'den almış olduğu kalelere Padişahın fermanıyla Musa Bey, Mustafa Bey ve akrabası olan Ferhad Beyi muhafız olarak

²⁴⁴ Tekindağ, "II. Bayezid Döneminde Çukur-Ova'da Nufûz Mücadelesi", s. 350. İbn Kemal'e göre Fusunlu'dur. s. 350.

²⁴⁵ İbn Tolun, 61; Tekindağ, "II. Bayezid Döneminde Çukur-Ova'da Nufûz Mücadelesi", s. 351.

²⁴⁶ Nuri Paşa, *age*, s. 53.

²⁴⁷ Mukaddemü mie'de denilen bu grub Memlûk Devletinde en yüksek rütbedir. Emirleri altında yüz süvari mevcuttu. Savcaş zamanında tımarlı askerlerden 1.000 tanesine komuta ettiğinden bu ismi almıştır. Tekindağ, *age*, s. 134.

²⁴⁸ Eşrefi: Memlûk sultanlığında Melikü'l- Eşref lakablı olan Kayıtbay'ın kestirmiş olduğu para. Pakalın, I, 564.

²⁴⁹ Tekindağ, "II. Bayezid Devrinde Çukur-ova'da Nufûz Mücadelesi ", s. 353.

²⁵⁰ İbn İyas, III, 220.

²⁵¹ Tekindağ, "II. Bayezid Devrinde Çukur-ova'da Nufûz Mücadelesi", s.,354

bırakıp geri dönmüştü. Bu şahıslar ise kendisini içki ve eğlenceye vererek görevlerini ihmal etmişlerdi.²⁵² Atabeg Özbek komutasındaki Memluk kuvvetleri Ramazan 890/Kasım 1485 tarihinde²⁵³ Adana'da Osmanlı birliklerini mağlub ederek Gülek, Adana, ve Tarsus kalelerine sahip oldular.²⁵⁴ Bu savaş esnasında Musa Bey, Mustafa Bey ve Ferhad Beyler de öldürüldü.

Alınan kalelerin tekrar Memlükler'in eline geçmesi üzerine II. Bayezid, Anadolu Beylerbeyi Hersek oğlu Ahmet Paşa komutasında bir ordu hazırladı. Çukurova'da Memlüklerin eline geçen bu merkezleri tekrar almak için ordu gönderdi. Ayrıca Osmanlı Padişahı, Dulkadir Oğulları Bey'i Alaüddevle Bozkurt'a mektup yazarak Ahmet Paşa'ya yardım etmesini istedi.²⁵⁵ Anadolu'da bulunan Hızır Bey oğlu Mehmet Paşa ile Karaman Beylerbeyi Karagöz Paşayı da, Ahmet Paşa'nın emrine verdi.²⁵⁶

Ereğli'den Adana'ya gelen Osmanlı birlikleri, Memluk ordusu ile karşı karşıya geldi. Ancak savaşın başlamasından önce önemli bir sıkıntı ortaya çıktı. Şöyle ki; Mehmed Paşa ile Karagöz Paşa, yaşlarının büyüklüğünü bahane ederek Ahmet Paşa'nın emri altına girmeyi reddettiler. Osmanlı kumandanları arasında baş gösteren bu anlaşmazlık durumu ve henüz Adana'ya gelen Ahmet Paşa komutasındaki birliklerin, ordugah kurmasından faydalanan Memlük Ordusunun komutanı Özbek, ani bir hücum yaptı. Arada yaşanan tartışmalardan dolayı Mehmet Paşa ve Karagöz Paşa bu hücumu, emirleri altındaki birliklerle beraber seyirci kaldılar. Bu sırada durumdan istifade eden Karaman Oğulları askerleri de savaş meydanından kaçtı.²⁵⁷ Atabeg Özbek, Rabiulevvel 891/ Mart 1486'da²⁵⁸ Osmanlı Kuvvetlerini ağır bir yenilgiye uğrattı. 4.000 Osmanlı askeri öldürüldü.²⁵⁹ Ahmed Paşa ise etrafında kalan az bir askerle, harbe devam ederken parmaklarından yaralanarak attan düştüğü sırada üzerindeki zırh paramparça olmuş bir

²⁵² Hoca Sadettin, III, 248; Hadidi; Ferhad Bey'in buraya geldiğinde attan düşecek kadar sarhoş olduğunu yazmaktadır. s. 323.

²⁵³ İbnü'l-Hımsi, I, 302.

²⁵⁴ Solakzâde, 297; İbn Kemal ise savaşın Seyhan nehri üzerinde bir köprünün yakınlarında yapıldığını ve savaşa Karagöz Paşa'nın da katıldığını söylemektedir. *VIII. Defter*, s. 98

²⁵⁵ R. Yinanç, *age*, s. 84.

²⁵⁶ Hoca Sadettin, III, 249.

²⁵⁷ Hoca Sadettin, III, 250.

²⁵⁸ İbn İyas, III, 226.

²⁵⁹ el- Halebi, III, 79.

şekilde esir edilerek Atabeg Özbek'in yanına götürüldü. Özbek onu görür görmez tanıdı. Ona iyi davranarak yaralarını tedavi ettirdi.²⁶⁰ Diğer yandan savaşa iştirak etmeyen Karagöz Paşa ile Mehmed Paşa durumdan istifade ederek kaçtılar.²⁶¹ Bu zafer neticesinde 200 civarında esir ve daha bir çok ganimet elde edildi. Ayrıca 120 Osmanlı sancağı da Memlûk kuvvetlerinin eline geçti.²⁶²

Atabeg Özbek komutasındaki Memlûk birlikleri, önlerinde Ahmed Paşa ve emirleri at üzerine zincirlenmiş askerlerde yaya olarak ve Osmanlı sancakları baş aşağı çevrilmiş vaziyette Zilkade 891/ Kasım 1486'da ²⁶³ Kahire'ye girdiler. Memlûk kuvvetleri halk tarafından büyük sevinç ve coşku ile karşılandı. Bununla beraber cülban²⁶⁴ birlikleri, Kahire'ye zaferle dönülmesinin ardından, savaşa gitmeden önce verilmesi vaad edilen paranın verimemesi yüzünden isyan ettiler. Sultan Kayıtbay, asker başına 50 dinar verilmesini emredince isyan yatıştı.²⁶⁵

B) Alaüddevle'nin Kayıtbay'dan Barış Teklifi

II. Bayezid, Hersek oğlu Ahmet Paşa komutasında orduyu yolladığında Dulkadiroğlu Bey'i Alaüddevle'ye de bir mektup göndererek bu savaşta Ahmed Paşa'ya yardım etmesini istemişti. Ancak Alaüddevle Bey bu teklifi reddetmemekle beraber takip etmiş olduğu muhtemel denge politikasının gereği olarak ağır davranarak mücadelenin sonucunu beklemeyi tercih etti.

Alaüddevle, Atabeg Özbek'in Çukurova'da meydana gelen savaştan muzaffer olarak döndüğü sırada Kayıtbay'a elçi göndererek barış teklifinde bulundu. Fakat Kayıtbay bu teklifi dikkate almadı.²⁶⁶

²⁶⁰ Hoca Sadettin, III, 250.

²⁶¹ Solakzâde, s. 297.

²⁶² İbn İyas, III, 235.

²⁶³ İbn İyas, III, 297; Uzunçarşılı, Ahmed Paşa'nın Kahire'ye getirilmesini Şaban 891/Ağustos 1486'da olduğunu belirtmiştir. *Osmanlı Tarihi*, II, 184.

²⁶⁴ Memlûk ordusunda esir alınmış kölelerden müteşekkil askeri sınıftır. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Teşkilatına Medhal*, Ankara 1984, s. 428-429.

²⁶⁵ Dehmân, el-'Irak, 188. İbn İyas, III, 235.

²⁶⁶ R. Yinanç, *age*, s. 84.

C) Memlûk'lere Bağlı Beyler ile Osmanlı Devleti Arasında Savaş

Osmanlı Sultanı, Ahmed Paşa'nın Adana'daki mağlubiyetinin sebebi olarak gördüğü, Karaman beylerinden Varsak ve Durgut oğlunu cezalandırmak için bir ordu hazırladı. Veziriâzam Davud Paşa komutasındaki 4.000 yeniçeri²⁶⁷, 10.000 âzaptan²⁶⁸ oluşan bu ordu Karaman üzerine gönderildi. O, Karagöz Paşa'nın yakalanıp Karahisar kalesine hapsedilmesini emreden bir ferman gönderdi.²⁶⁹ Diğer yandan Rumeli Beylerbeyi Hadım Ali Paşa'da, Davud Paşa'ya iltihak etmek maksadıyla, Gelibolu üzerinden deniz yoluyla Anadolu'ya geçmek üzere, emrindeki birliklerle beraber Semendire'den yola çıktı.²⁷⁰ Alaüddevle Bey'e de mektup göndererek orduya katılmasını istedi. Anlatmış olduğumuz gibi Alaüddevle Bey, Kayıtbay'a gönderdiği elçinin eli boş olarak dönmesi üzerine, Aladağ eteğinde Koç Kalesi yakınlarında Davud Paşa komutasındaki Osmanlı ordusuna iltihak etti. Davud Paşa Yeniçeri birlikleriyle Bulgar dağından, Rumeli beylerbeyi Hadım Ali Paşa Rumeli askerleriyle Tarsus'tan, Anadolu Beylerbeyi Sinan Bey Ulaş mevkiinden Memlûkler'in himayesinde olan Varsak ve Durgut oğullarını kuşattılar.²⁷¹ Teslim olan Varsak Bey'i, Alaüddevle Bey'in araya girmesi ile idamdan kurtuldu.²⁷² Durgut oğlu Mahmud Bey ise, kılık kıyafetini değiştirip kimliğini gizlemek suretiyle Osmanlı askerlerinin içine karışmış bir süre sonra onlardan ayrılarak Haleb'e kaçmayı başardı. Onun kaçtığından haberdar olan Davud Paşa, arkasından asker yolladı ise de, Haleb'e ulaştığı haberi gelince askerler elleri boş geri döndüler.²⁷³

Varsak ve Durgut oğulları meselesini halleden Davud Paşa, Haleb'e doğru hareket etti. Bunu haber olan Memlûk birlikleri, onun güzergâhında yer alan Tarsus ve Kûvâre kalelerini hemen tahliye edip, toplar ve diğer harb aletlerini Ayas kalesine

²⁶⁷ Osmanlı Devletinde 1241/1826'ya kadar muvazzaf askeri sınıfa verilen isimdir. Hükümdarın emri altında bulunduğu için kapı kulu da denilir. Pakalın, III, 617.

²⁶⁸ Muhtelif işlerde kullanılan bekar Osmanlı askeri sınıfıdır. Pakalın, I, 128.

²⁶⁹ Topkapı Sarayı Arşivi, Fermanlar E. 5592 (891/1486).

²⁷⁰ Hoca Sadettin, III, 252.

²⁷¹ Şerafettin Turan, "Dâvud Paşa, Koca", *DİA*, IX, 37.

²⁷² Tekindağ, "II. Bayezid Döneminde Çukur-ova'da Nüfûz Mücadelesi", s. 360.

²⁷³ Hoca Sadettin, III, 252.

nakletmeye çalışırken bir baskın neticesinde Rodos Şovalye'lerinin eline geçmiştir. Dolayısıyla bu harb aletleri ve toplar Ayas kalesine ulaşmamıştır.²⁷⁴

Çukurova'daki bu faaliyetlerinden sonra II. Bayezid tarafından fermanla geri çağrıldı. Davud Paşa tarafından Divan-ı Hümayun'a gönderilen tahrir'de askerleri bu kadar külfete soktuktan sonra Haleb'e kadar gitmeden geri dönmenin düşmanlar nezdinde acizliğe hamledileceğini gerekçe göstererek sefere devam etmek istediğini bildirmişti.²⁷⁵ Fakat bu talep II. Bayezid tarafından kabul edilmedi. Bunun üzerine geri dönmek zorunda kalan Davud Paşa, Akşehir yakınlarında askere destur verip kendisi kapıkulu askerleriyle Padişah'ın yanına Vize'ye gitti.²⁷⁶

1. Kayıtbay'ın Barış Girişimi

Kayıtbay, bütün bu savaflara rağmen II. Bayezid ile barış istiyordu. Çünkü yapılan savaflardan dolayı ülkede ekonomik durum son derece kötüleşmişti. Bir daha savafla girmeye pek müsait değildi. Ayrıca Kahire'de Zilkade 891/Kasım 1486 tarihinde başlayan kıtlık halkı ve askerleri isyana sevk etmiş. Askerlerin maafları ödenemezken tüccarlar da önceki savaflara giderken ordu teçhizatı için borç olarak vermiş olduğu paraları istemekteydi.²⁷⁷

Bu zor şartlar karşısında Kayıtbay, II. Bayezid ile anlaşmak için Çukurova savaşında Atabeg Özbek tarafından esir alıp Kahire'ye götürülen Hersek oğlu Ahmed Paşa'yı iyi niyet göstergesi olarak Muharrem 892/Ocak 1487'de serbest bıraktı.²⁷⁸ Aynı zamanda, Akkoyunlu Hükümdarı Yakup Bey'in tavassutu ile Adana, Tarsus ve

²⁷⁴ Tekindağ, "II. Bayezid Döneminde Çukur-ova'da Nufüz Mücadelesi", s. 359.

²⁷⁵ Topkapı Sarayı Arşivi, Tahrirler E. 11356 (892/1487).

²⁷⁶ Solakzâde, 299.

²⁷⁷ İbn İyas, III, 236.

²⁷⁸ İbn İyas , III, 238; Ayrıca bk. Şerafettin Turan, " Hersekzâde Ahmed Paşa", *DİA*, XVII, 237. İsmâil Hâmi Danişmend, Ahmed Paşa'nın iki devlet arasında altı yıl süren savaflar neticesinde yapılan barış neticesinde serbest bırakıldığını ifade eder (896/1491). *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, I-IV*, İstanbul 1953, c. I, s. 391-392

Karaman'ı teslim etmek şartıyla barış talebinde bulundu.²⁷⁹ Ancak II. Bayezid onun barış teklifini kabule yanaşmadı.

D) Ağa Çayırı Savaşı

Bu arada Vize'den İstanbul'a dönen II. Bayezid, Hadım Ali Paşa'yı sadraazamlık makamına getirdi.²⁸⁰ Hadım Ali Paşa, Rumeli Beylerbeyi Halil Paşa, Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa, Karaman Beyi Yakup Paşa, 4.000 yeniçeriden müteşekkil ordu ile 3 Rabiülâhîr 893/ 17 Mart 1488'de İstanbul'dan Mısır üzerine harekete geçti. Bu arada Kayıtbay tarafından serbest bırakılan Hersek oğlu Ahmed Paşa İstanbul'a geldi. II. Bayezid kaptan-ı deryalığa getirdiği Ahmed Paşa'yı 100 gemiden oluşan bir donanmanın başında Memlûk sahillerine gönderdi.²⁸¹ Ayrıca Magosa limanından kendilerine bir üs verilmesi için Venedik'e bir elçi yollamıştı. Venedikliler, Osmanlı Devleti'nin bu teklifini Kayıtbay'la daha önce yapmış oldukları antlaşmaya sadık olduklarını gerekçe göstererek teklifini reddettiler.²⁸²

Kayıtbay, II. Bayezid'in büyük bir ordu sevk ettiğini öğrenince istişare için büyük emirleri, dört mezhep kâdısı ve halife'yi toplantıya çağırdı. Meclis-i ceyşde, Osmanlı ordusunun üzerlerine düzenlediği sefer ve ülkenin içinde bulunduğu ekonomik kriz hakkında müzakereler yapıldı. Bunun neticesinde bir ordu hazırlanmasına ve halktan vergi alınmasına karar verildi.

Memlûk sultanı, Osmanlı üzerine gönderilmek üzere hazırlanan ordunun teçhizi için Kahire'de yaşayan Hristiyan Patriği ve Yahudilerin Hahamlarından da para istedi.²⁸³

Diğer yandan donanma ile Gelibolu'dan hareket eden Ahmed Paşa, Cemaziyelevvel 893/Mayıs 1488'de İskenderun Körfezi'nde bulunan Ayas kalesine bir çıkartma yaptı ve ciddi bir direnişle karşılaşmaksızın orayı aldı.²⁸⁴

²⁷⁹ Tekindağ, "II. Bayezid Döneminde Çukur-ova'da Nüfûz Mücadelesi", s. 361.

²⁸⁰ Nişancı Mehmet Paşa, *age*, s. 164.

²⁸¹ Hoca Sadettin, III, 254.

²⁸² Nicolas Vatin, *Rodos Şövalyeleri ve Osmanlılar (Doğu Akdeniz'de Savaş, Diplomasi ve Korsanlık 1480-1522)*(çev. Tülin Atınoğlu), İstanbul 2004. s. 187.

²⁸³ Dehmân, *el-'Irak*, s. 189.

Ayas kalesinin Osmanlı Devleti'nin eline geçmesi Kayıtbay'ın moralini daha da bozdu. Komuta kademesini Atabeg Özbek, Emir-i Silah Timraz eş-Şemsi, Emir'i Meclis Barsbay Karâ, Emir'i Âhur Kebîr Kansu, nevbetü'n-nüvvâb Tagriberdi Tatar, Hâcibu'l-huccâb Tâni Bey Cemali ve tablhâne emirlerinin²⁸⁵ teşkil ettiği bir ordu teçhiz etti. Askerleri teşvik için Atabeg Özbek'e 3.000 dinar, tablâne emirlerine 1.000'er dinar ve her bir asker için 100 dinar vaad etti. Eşine az rastlanır bu sefer Memlûk Devleti'ne 1 milyon dinara mâl olmuştur. Dönemin tarihçiler bu rakamın, en büyük savaş harcaması olduğunu söylemişlerdir.²⁸⁶

Bu arada Hadım Ali Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, Konya üzerinden Adana'ya yürüdü. Adana ve Tarsus kalelerini aldıktan sonra Ramazanoğlu Halil Bey'in idaresi altındaki kaleleri ele geçirdi.²⁸⁷ Rumeli Beylerbeyi Halil Paşa'nın gayretleriyle Anavorza, Güre, Nemrun, ve Milvan Kalelerini alıp Ayas kalesine geçerek donanma tarafından alınan bu kaleyi tamir ettirdi.²⁸⁸

Ali Paşa, bu arada Rumeli beylerbeyi'ni Sîs kalesini almak için yolladı. Ayrıca Alaüddevle Bey'e mektup yollayarak Dulkadıroğulları birliklerinin Adana'da Onun ordusuna katılmasını istedi. Kendisi de hazırlıklarını tamamladıktan sonra Sîs'e hareket etti. Sîs kalesinin komutanı Nebi Bey hisarın kapı ve duvarlarının yıkılmaya yüz tuttuğunu görünce kaleyi teslim etmek zorunda kaldı. Sîs'e gelen Ali Paşa, Nebi Bey'i 2.000 adamı ile birlikte İstanbul'a gönderdi. II. Bayezid, İstanbul'a gelen Nebi Bey'e ve adamlarına iyi davranarak bol ikramda bulundu.²⁸⁹

Diğer yandan Alaüddevle Bey, Ali Paşa'nın mektuba hemen karşılık verdi. Mektubunda Memlûk kuvvetlerinin Halep'ten hareket ettiğini, bildirerek Adana'ya gidemeyeceğini Keban'da bekleyip Osmanlı ordusuna orada iltihak edeceğini bildirdi. Çünkü O, Kayıtbay'ın kendi üzerine gelmesinden korktuğundan ülkeyi savunmasız

²⁸⁴ İbn İyas, III, 251.

²⁸⁵ Çoğunun emrinde 40 memlûk olmakla birlikte, bazılarının emrindeki askerler 70'e kadar çıkan bir askeri rütbedir. Yiğit, *İslâm Tarihi*, VII, 210.

²⁸⁶ İbn İyas, III, 252; İbnü'l Hımsi, I, 308. İbn Tolun, 80.

²⁸⁷ Yılmaz Kurt, "Ramazan Oğulları", *Türkler*, IX, 820.

²⁸⁸ Hoca Sadettin, III, 254.

²⁸⁹ Solakzade, s. 301.

bırakmak istemiyordu. Bundan dolayı da Osmanlı ordusuna Keban'da iltihak etmeyi düşündü.²⁹⁰

Bu arada Atabeg Özbek Komutasındaki Memlûk ordusu, Mısır'dan harekete geçti. Kayıtbay'ın emriyle kaleleri alınan Ramazanoğlu ve Turgutoğlu Beyliklerinin askerleri de Memlûk ordusuna katıldı. Harekete geçen orduyla birlikte Babü'l-melik'e kadar gelmişti. Kaptan-ı Derya Hersek oğlu Ahmed Paşa, donanma ile birlikte Babü'l-melik gelip burayı tutmuşlardı. Burası Mısır ile Çukurova'nın bağlantısını kesen stratejik bir mevki idi. Ahmed Paşa, denizden Memlûk öncü birliklerinin komutanı Nablus nâibi İsmail'i topa tutarak mağlub etti. Atabeg Özbek komutasındaki Memlûk ordusu arkadan gelmekteydi. Aynı şekilde Ahmed Paşa Onu da topa tuttu. Zor durumda kalan Atabeg Özbek, ne yapacağını düşünürken aniden ortaya çıkan fırtına ile Osmanlı donanmasının bir kısmı battı. Fırtınadan kurtulabilen Osmanlı askerlerinin pek çoğu da, Memlûk kuvvetleri tarafından öldürüldü. Osmanlı donanmasının, dağılması üzerine Özbek, Babü'l-melik'i ele geçirdi.²⁹¹

Atabeg Özbek komutasındaki birlikler Bugras geçidini geçerek, Ayas kalesi üzerinden Adana ile Tarsus arasındaki Ağa çayırı mevkînde Osmanlı birlikleriyle 8 Ramazan 893/17 Ağustos 1488 tarihinde karşı karşıya geldi.²⁹²

Hadım Ali Paşa, Atabeg Özbek'ten önce Ağaçayırı mevkîne gelmiş ve ordusuna savaş düzeni vermişti. Ortada İsfendiyaroğlu Ahmed Bey, Mehmed Bey ve Turhan Bey gibi kudretli komutanlarla birlikte Hadım Ali Paşa, sağ tarafta Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa ve Karaman Beyi Yakup Paşa, sol tarafta ise Rumeli Beylerbeyi Halil Paşa ve askerleri bulunuyordu.²⁹³

Bir süre sonra Memlûk birlikleri, Ağaçayırı mevkîne ulaştı. Orada Atabeg Özbek'de ordusuna savaş düzeni verdi. Kendisi, seçkin sipahilerle ordunun ortasında yerini aldı. Şam emiri ve Şam'a bağlı kalelerin komutanları memlûkleriyle beraber sağ tarafta, Haleb emiri ve Haleb'e bağlı kalelerin naibleri sol tarafta, Memlûk

²⁹⁰ R. Yinanç, *age*, s. 85; Tansel, *II. Bayezit'in Siyasi Hayatı*, s. 108.

²⁹¹ İbn İyas, III, 256.

²⁹² İbn Kemal, *VIII. Defter*, 112.

²⁹³ Hoca Sadettin, III, 255.

ordusunun bel kemiğini oluşturan 4.000 seçkin sipahiden müteşekkil öncü birlikler Emir-i Silah Timraz eş- Şemsi komutasında yerlerini aldılar.²⁹⁴

Savaşı geniş bir şekilde anlatan Hoca Sadettin'e göre, çatışmaların ilk safhasında Memlük kuvvetlerine şiddetle saldıran Osmanlı kuvvetleri, Şam birliklerinin bulunduğu sağ kolu dağıttılar. Dağılan Şam birlikleri, savaş meydanını terk ederek Haleb'e doğru kaçmaya başladılar. Bu sırada Osmanlı ordusunun durumunu iyice değerlendiren Atabeg Özbek, öncü birliklerin komutanı Timraz'a Anadolu askerlerinin bulunduğu sağ kola saldırmasını emretti. Bu taaruz karşısında dayanamayan Karaman askerleri dağılıp kaçmaya başladılar. Timraz, emrindeki sipahilerle peşlerine düşerek onları savaş meydanından uzaklaştırdı. Diğer yandan Haleb'e doğru kaçan Memlük birlikleri Bugras geçidinde Hersek oğlu Ahmed Paşa'nın saldırısına maruz kaldılar. Onun, Memlük Birliklerini Bugras geçidinde sıkıştırdığı haberi geldiğinde Atabeg Özbek, iki ateş arasında kalmaktan çok korkmuş. Ancak korktuğu başına gelmedi. Memlük Birlikleri, Halil ve Yahya Paşaların son bir gayretle yapmış oldukları saldırıyı püskürttükten sonra Osmanlı ordusunu ağır bir hezimete uğrattı. Ordugâhlarını terk ederek geri çekilen Osmanlı kuvvetleri, beraberlerinde bulunan top ve savaş aletlerini de Adana'ya taşıdılar.²⁹⁵

1. Adana'nın Geri Alınması

Atabeg Özbek, Osmanlı Kuvvetlerinin geri çekilmesinden sonra Haleb'e dönmek istiyordu. Ancak Adana civarındaki Durgut oğlu ve Varsak beyleri'nin, geri çekilen Osmanlı kuvvetlerinin zor durumda olduklarını kendisine haber vermeleri üzerine Adana'ya yöneldi. Adana önüne gelerek şehri kuşattılar.

Adana kalesini, Ağaçayırı savaşından önce onarıp, tahkim eden Hadım Ali Paşa, her türlü baskıya karşı mukavemet göstermeye devam ediyordu. Ne var ki, üç ay süren muhasaradan sonra, kalenin içindeki cephaneliğe bir topun isabet etmesi

²⁹⁴ Hoca Sadettin, III, 256.

²⁹⁵ Hoca Sadettin, III, 260.

sonucunda yangın çıktı. Kalenin dizdârı²⁹⁶ yangını söndüremedi. Direnmekten yorulan Osmanlı birlikleri Adana'yı teslim etmek zorunda kaldılar.²⁹⁷

Atabeg Özbek, Ağaçayırı savaşının galibi olarak Rebülevvel 894/Şubat 1489 tarihinde Kahire'ye girdi. Memlük birlikleri halk tarafından sevinç gösterileriyle karşılandı. Ancak bu arada Memlük askerlerinden bir gurup yine Kayıtbay'dan zafere mukâbil para isteyerek isyan ettiler. İsyan gitgide büyüdü. Kayıtbay, Memlük hazinesi neredeyse boşaldığından askerlere paranın nereden bulunup verileceği hususunda istişare için dört mezhep kadısını, halifeyi çağırarak durumu onlara danıştı. Toplantıdan Mısır ve Kahire'de bulunan emlak sahiplerinden, tüccarlardan ve vakıflardan iki aylık vergi alınmasına karar verildi.²⁹⁸ Bu arada Kahire'de Osmanlı kuvvetlerinin Halep eyaletine bağlı Sîs ve Tarsus kalelerini ele geçirdiği haberi yayıldı. Kayıtbay, bu haber üzerine yeni bir ordu hazırlamak için harekete geçti. Ancak askerler yeni bir sefere çıkmak için asker başına 100 dinar istediler.²⁹⁹

E) Osmanlı Kuvvetlerinin Halep Yakınlarındaki Kaleleri Almaları

Anlatmış olduğumuz gibi Osmanlı birlikleri Ağaçayırı savaşında yenilerek, Adana kalesine sığınmışlardı. Bunu ardından Adana kalesini kuşatan Özbek, kaleyi ele geçirmiş ve daha sonra muzaffer bir şekilde Kahire'ye dönmüştü. Bu arada Memlük kuvvetlerinin Adana ve civarından ayrılmaları üzerine harekete geçen bölgedeki Osmanlı kuvvetleri Sîs (Kozan) ve Tarsus kalelerini ele geçirip tamir ettiler. Bu birliklerin üzerine gelmesinden korkan Halep Naibi, şehri korumak için hemen bir kuvvet yollamasını isteyerek Kayıtbay'a elçi gönderdi. Sultan Kayıtbay, mukaddemü-

²⁹⁶ Dizdâr: Kale muhafızlarına denilir. Pakalın, I, 469.

²⁹⁷ Ali Paşa Mübârek Pâşâ, *el-Hitatü 't-tevfikyyetü 'l-cedide li-Mısri 'l-Kahire*, I-VIII, Kahire 1990, c. I, s. 126; Dehmân, Adana'nın Safer 894/Ocak 1489 tarihinde olduğunu bildirmektedir. *el-İrâk*, 190.

²⁹⁸ İbn İyas, III, 260-261.

²⁹⁹ Kayıtbay, askerlerin sık sık isyan etmesinden ve Osmanlı Devleti ile yapılan bu savaşlar neticesinde hazinenin boşalmasından çok sıkılmıştı. Tekrar istişare etmek amacıyla ümerâyı, dört mezhep kâdısını toplantıya çağırdı. Toplantıda "Askerler benden para istiyorlar. Halbuki hazine savaşlardan dolayı boşaldı. Saltanatımdan bu yana savaşlardan dolayı 7 milyon 565 dinar sarfettim" dedikten sora ümerâyâ dönerek "Benim yerime siz kendinize başka bir sultan seçin" diyerek üzerinde bulunan sultanlık hil'atini çıkarmak istedi. Ancak Mâlikî kâdısı Muhyiddîn b. Tâki, söz alıp bu olaydan üzüntüsünü belirttikten sonra Sultan Kayıtbay'ın hil'atini çıkartmasına engel oldu. Diğer kâdılar ve ümerâ da, ondan sultanlığa devam etmesini istediler. Neticede Halife II. Mûtevekkil Alellah (884-903/1479-1497) ve dört mezhep kâdısının huzurunda, Kayıtbay'a ikinci kez biat edildi. İbn İyas, III, 265

elf eş-Şami Kansu komutasında Cemâziyelahir 894/Mayıs 1489 tarihinde bir birlik gönderdi.³⁰⁰

F) Davud Paşa'nın Barış Girişimi

İki taraf arasında çatışmaların devam ettiği bu günlerde Osmanlı Sadrâzâmı Davud Paşa, Kayıtbay'a (Cemaziyelahir 894/Mayıs 1489) bir mektup göndererek eğer II. Bayezid'a barış için elçi gönderecek olursa iki devlet arasında sulh yapılabileceği kanaatinde olduğunu bildirdi.³⁰¹ Kayıtbay, Davud Paşanın mektubuna verdiği cevapta, ellerinde esir olan Memlük esir tüccarlarının serbest bırakılmaları ve ellerine geçirdikleri Memlük kalelerinin anahtarlarını yollamaları şartıyla barış için elçi gönderebileceğini yazdı.³⁰² Ancak onun bu şartları kabul edilmeyince Davud Paşa'nın barış girişimi sonuçsuz kaldı.

G) Kayıtbay'ın Papa ile İttifak Kurmaya Çalışması

Anlattığımız gibi Davud Paşa'nın, Kayıtbay'la giriştiği barış isteği sonuçsuz kalmıştı. Bunun üzerine Kayıtbay, Roma ile ittifak kurmak için elçi gönderdi. Papa, (3 Cemâziyelevvel 895/25 Mart 1489'da) Osmanlı üzerine gönderilecek bir Haçlı seferi organizasyonu için toplantı tertip etti. Avrupa'daki Hristiyan devletlerin temsilcilerinin katılımıyla gerçekleşen toplantıya Kayıtbay'ın elçisi de katıldı. Onun elçisi, daha önce anlattığımız üzere Kahire'den Anadolu'ya oradan da Rodos Şövalyeleri vasıtasıyla Roma'ya geçen ve şuanda Papa'nın yanında bulunan Cem Sultan'ın Memlük Devleti'ne verilmesi karşılığında 200 bin duka³⁰³ altın vermeyi ve Filistin'deki hristiyanlarca mukaddes yerlerin idaresini, Papa'ya devretmeyi teklif etti.³⁰⁴ Memlük elçisinin hangi vasıfla katıldığı ve görevi tam belli olmasa da muhtemel haçlı seferin de Memlük Devleti'nin de düzenlenecek bu sefere iştirak etmesi ihtimalini akla getirmiştir.

³⁰⁰ İbn İyas, III, 265.

³⁰¹ Muhammed Süheyl Tokkuş, *Tarihü'l Memâlik fi Mısri ve Biladi's-Şam*, Lübnan 1999, s. 491.

³⁰² İbn İyas, III, 266; Uzunçarşılı, Memluk esir tüccarları Kafkaslardan esir temin ederek Mısır'a getiriyorlardı. Osmanlı Devleti de bu tüccarların Kafkasya'dan Mısır'a esir geçirmelerine engel oluyordu. *Osmanlı Tarihi*, II, 193.

³⁰³ Venedik'te basılan altın paradır. Pakalın, I, 179.

³⁰⁴ Har-el-Shai, *Struggle for Domination in the Middle East, the Otaman Memluk War, 1485-1491*, Köln, 1995, s. 200. (Koprman, "Osmanlı-Memlük Münasebetleri", *Türkler*, IX, 481'den naklen)

Bu sırada Kayıtbay, Papa ile ittifak kurmaya çalışırken II. Bayezid da Memlûk Devleti üzerine düzenlenmesi muhtemel bir sefer için müttefik arıyordu. II. Bayezid, Memlûk topraklarına Akdeniz üzerinden daha rahat ulaşabilmek için de Rodos Şövalyeleri ile antlaşma yolu arıyordu. Ancak hem Kayıtbay'ın hemde II. Bayezid'in müttefik arayışları sonuçsuz kalmıştır.

H) Osmanlı-Şahbudak İttifakı ile Memlûk-Alaüddevle İttifakı

Daha öncede belirttiğimiz gibi Fatih Sultan Mehmed'in, Dulkadıroğulları'na Bey olması için desteklemiş olduğu Alaüddevle, Kayıtbay'ın desteklediği kardeşi Şahbudak üzerine yürümüştü. İki kardeş ilk karşılaştığında Alaüddevle mâiyetinde bulunan çoğunluğu Türkmenlerden oluşan askerlerin saf değiştirip ağabeyi Şahbudak tarafına geçmesiyle bozguna uğramıştı. Bu sırada geri çekilmek zorunda kalan Şehzâde Bayezid'in kapıcıbaşı³⁰⁵ komutasındaki Osmanlı birlikleri Sîs (Kozan)'a sığınmışlardı. Ancak Memlûklerin Sîs nâibi Sakalsızoğlu Yusuf, oraya sığınanların başlarını keserek Sultan Kayıtbay'a yollamıştı. Bu hareket üzerine Fatih daha kuvvetli bir orduyla Alaüddevle Bey'i Dulkadır ülkesine yolladı. Alaüddevle bu ikinci savaşta Şahbudak'ı ağır bir yenilgiye uğratarak beyliğin başına geçti. Kaçmayı başaran Şahbudak ise Mısır'a sığınmıştı.³⁰⁶

Alaüddevle Bey, kendisini destekleyen Fatih Sultan Mehmed'in 3 Cemâziyelâhir 886/3 Mayıs 1481'de vefatı üzerine Kayıtbay'ın kardeşi Şahbudak'ı serbest bırakmasından korktu. Memlûk Devleti'ni arkasına almak için Sultan Kayıtbay'a elçi yollayarak kendisinin kardeşinden daha fazla Kahire'ye bağlı olduğunu bildirdi. Bu sayede Şahbudak'ı gözden düşürmek ve aynı zamanda Kayıtbay'ın desteğini almak istiyordu.³⁰⁷ Ayrıca O, Fatih'in yerine geçen II. Bayezid'la da iyi geçinmeye gayret göstererek ülkesinin selâmeti açısından bir denge politikası yürütmeye çalışıyordu. Alaüddevle Bey Fatih Sultan Mehmed döneminde izlediği bu denge politikasını II. Bayezid döneminde de devam ettirdi.

³⁰⁵ Saray kapıcılarının âmiri ve büyük zâbiti hakkında kullanılan tabirdir. Pakalın, II, 167.

³⁰⁶ R. Yinanç, *age*, 79.

³⁰⁷ R. Yinanç, *age*, 80.

Daha öncede anlattığımız gibi II. Bayezid, Alaüddevle'den Memlûk Devleti üzerine yolladığı Hadım Ali Paşa komutasındaki orduya askerleriyle bizzat katılmasını emretmişti. Alaüddevle, bu işi ağırdan alarak savaşın sonunu bekledi. Ağaça'yırı savaşında Atabeg Özbek komutasındaki Memlûk kuvvetleri galip geldi. Savaşın peşinden Alaüddevle, Memlûk sultanının güvenini tekrar kazanabilmek için kardeşi, Abdürrezzak'ı Kahire'ye rehin olarak gönderdi.³⁰⁸ Ayrıca kızını Atabeg Özbek'in oğlu Turgul'la evlendirdi.³⁰⁹ Bu şekilde Alaüddevle, Kayıtbay'ın güvenini kazanmış oldu.

Şahbudak, Fatih döneminde meydana gelen savaştan kurtulup Mısır'a iltica ettiğinde Kayıtbay onu gerektiğinde Alaüddevle'ye karşı kullanmak için Şam'da tutuyordu. Ancak O, bir fırsatını bulup Şam'dan kaçıp Osmanlı Devleti'ne sığındı. Diğer yandan Alaüddevle Bey'in Memlûkler'e iyice yakınlaşması üzerine, Sultan II. Bayezid, ona karşı yeni bir tedbir almak zorunda kaldı. Bu konuda Şahbudak'ın Şam'dan kaçıp ülkesine sığınmasından faydalanmak istedi ve onu kardeşi Alaüddevle'ye karşı kullanmaya karar verdi. Bu maksatla da Şahbudak'ı Vize'ye sancak beyi tayin etti.³¹⁰

Şahbudak'ı Memlûk Devleti'ne karşı kullanmaya başlayan II. Bayezid, onu, kardeşi Alaüddevle'ye karşı kışkırtarak Dulkadıroğulları tahtına geçirmeye karar verdi. Amasya Sancak Beyi Mehmed Paşa, Kayseri Sancak Beyi Mihal oğlu İskender Bey ve gerektiğinde Karaman Sancak Beyi Mahmud'u Şahbudak'a yardım için görevlendirdi.³¹¹

Şahbudak, emrindeki kuvvetlerle Vize'den harekete geçti. Hiçbir direnişle karşılaşmadan Rebîülâhîr 894/Mart 1489'da Dulkadır topraklarına girdi.³¹² II. Bayezid'in menşûru ile Kırşehir'in yöneticisi olan Alaüddevle'nin büyük oğlu Şahruh Bey'i yakalayarak gözlerine mil çektirdi.³¹³ Yeğenine bunu yapmasının sebebi, beş yıl

³⁰⁸ İbn İyas, III, 265; Uzunçarşılı, Alaüddevle'nin oğlunu yolladığını söylemektedir. *Osmanlı Tarihi*, II, 193.

³⁰⁹ İbn İyas, III, 265.

³¹⁰ Solakzâde, 302.

³¹¹ Hoca Sadettin, III, 265.

³¹² Dehmân, *el-'Irak*, 192.

³¹³ Hoca Sadettin, III, 265.

önce (889/1484) Alaüddevle Bey'in, Şahbudak'ın oğlu Şahkubad'ın gözlerine mil çekmiş olmasıydı.³¹⁴ Bu şekilde Şahbudak, Alaüddevle'den oğlunun intikamını almıştı.

Şahbudak'ın oğlunun gözlerine mil çektirdiğini öğrenen Alaüddevle Bey, bütün kuvvetiyle onun üzerine yürüdü. Diğer yandan Halep Nâibi, Şahbudak ve Osmanlı kuvvetlerinin Dulkadır topraklarına müdahalesini Sultan Kayıtbay'a haber verdi. Bunun üzerine hazırlanan bir ordu Cemâziyelâhir 894/ Mayıs 1489 tarihinde Kahire'den Alaüddevle Bey'e yardım ve Halep topraklarının korunması için yola çıktı.³¹⁵ Bu gelişmeler karşısında zor durumda kalan Şahbudak ise muhtemel bir yardım için Niğde'de haber bekleyen Karaman Sancak Beyi Mahmud Paşa'ya mektup yazarak takviye kuvvet istedi. Ancak Alaüddevle Bey, elçisini yakalayıp onun mektubunu ele geçirdi. Mektubun içindekileri değiştirip Şahbudak'ın ağzından "daha önceden yardımınız istenmişti, ancak düşman kuvvetlerinin perişan bir durumda olmasından dolayı yardıma gerek kalmadı. Elimdeki kuvvetlerle bu işin üstesinden gelebilirim" diyerek mektubu başka biriyle tekrar Karaman Beyi'ne yolladı. Mektup Mahmud Paşa'nın eline geçince, ordusunu terhis etti.³¹⁶ Diğer taraftan Amasya Sancak Beyi Mehmed Bey, Alaüddevle'ye olan meylinden dolayı II. Bayezid'in emrine rağmen, Şahbudak'ın ordusuna iltihak hususunda bilerek ağır davrandı.³¹⁷

Elbistan civarında iki kardeş arasında meydana gelen savaşta bin kadar askerle yardıma gelen Kayseri Sancak Beyi İskender büyük kahramanlıklar gösterdi. Ancak onun şiddetli müdafasına rağmen Şahbudak, kendisine yardım için canını ortaya koyan İskender'i savaş meydanında yalnız bırakıp kaçtı. Muharrem 895/Aralık 1489'da Mısır'a gelip yaptıklarından dolayı Kayıtbay'dan özür diledi. Kayıtbay bunun üzerine onu Asyut bölgesine sürmekle yetindi.³¹⁸

Bu arada İskender Bey, yanında Osmanlı ümerâsından bir grupla birlikte savaş meydanında esir alınarak Şaban 894/Temmuz 1489 'da Kahire'ye gönderildi. Orada

³¹⁴ R. Yinanç, *age*, 85.

³¹⁵ İbn İyas, III, 266.

³¹⁶ Hoca Sadettin, III, 265.

³¹⁷ Tansel, II. Bayezit'in Siyasi Hayatı, 130.

³¹⁸ İbni Hımsi, I, 321. Ragıp et-Tabbâh, Şahbudak'ın Menfalût'a sürgün edildiğini söylemektedir. *age*, III, 84.

halka teşhir edildikten sonra Kayıtbay'ın emriyle hapsedildi. Onun oğlu ise savaş meydanında ölmüştü.³¹⁹

Alaüddevle Bey, iki devlet arasındaki gerginlikten faydalanmak istiyordu. Rebîülevvel 895/Şubat 1490'da Kahire'ye haber yollayarak Osmanlı Devleti'nin Çukurova'da yeni bir saldırıda bulunmak için Gülek bölgesi yakınlarına geldiğini haber verdi. Aynı zamanda Şahbudak ile İskender Bey'e karşı kazanılan zafer dolayısıyla Osmanlı üzerine gitmenin tam zamanı olduğunu bildirerek Kayıtbay'ı, II. Bayezid üzerine gitmesi için tahrik etmeye başladı.³²⁰

Kayıtbay, Alaüddevle Bey'in vermiş olduğu bu haberi istişare için meclis-i ceyşi toplantıya çağırdı. Toplantıya ileri gelen emirler ve kâdılar iştirak etti. Bu durumu onlarla müzakere ettikten sonra, ülkenin ekonomik şartlarını da zorlayarak Osmanlı Devleti üzerine yollamak üzere büyük bir ordu oluşturulmasına karar verildi.

Memlûk Sultanı, Osmanlı Devleti'ne karşı hazırlanacak orduya çok önem verdi. Bizzât kendisi de ordu düzenlenme işleriyle ilgilendi. Bu arada Memlûk askeri sınıflarından olan cülban savaşa iştirak etmek istemeyerek isyana kalkışmışlardı. Kayıtbay, asker başına 30 dinar verilmesini hâzindâr'a³²¹ emrederek cülbanın da savaşa katılmasını sağladı. Ülkenin ekonomik durumunun çok kötü olmasına rağmen mali durumu zorlayarak büyük bir ordu hazırladı. Daha önceden İspanyollar'a karşı kullanılan tüfekler Osmanlı Devleti'ne karşı ilk defa bu seferde kullanılacaktı. Atabeg Özbek komutasındaki bu orduya 50'den fazla tablhâne emiri, 4.000 memlûk ve evlâdû'n-nâs³²² katıldı.³²³ Ordu Rebîülâhîr 895/Şubat 1490'da Kahire'den Çukurova üzerine harekete geçti. Alaüddevle Beyde orduya iltihak ederek Atabeg Özbek'i Kayseri üzerine yürümeye teşvik etti.³²⁴

³¹⁹ İbn İyas III, 266; Yinanç, İskender Bey'in oğlunun da esir düştüğünü söylemektedir. *age*, s. 86.

³²⁰ R. Yinanç, *age*, s. 86.

³²¹ Sultanın ve emirlerin hazinesine bakan memurdur. Üç sınıftır biri sultanın nakit bir diğeri ona ait mücevherat, üçüncüsü ise sultanının kumaşlarını muhafaza eden görevlilerdir. Dehmân, *Mu'cemü'l-Elfâz*, s. 68; Yiğit, *İslâm Tarihi*, VII, 191.

³²² Evlâdû'n-nâs memlûklerin ordusunu oluşturan üç sınıfın dışında memlûk emirlerinin oğullarından oluşan bir ihtiyat grubudur. Yiğit, *İslâm Tarihi*, VII, 217. bk. Dehmân, *Mücemü'l-Elfâz*, 26.

³²³ İbn İyas, III, 269.

³²⁴ Dehmân, *el-'Irak*, 194.

Kayıtbay orduya daha yakın olmak için Kahire'den Haleb'e gitti. Bu sırada II. Bayezid, Memlûk kuvvetlerinin harekete geçtiğini öğrenince Hersek oğlu Ahmed Paşa'ya Memlûk kuvvetlerini Karahisar mevkiinde durdurmasını emreden bir ferman gönderdi.³²⁵ Ortaya çıkan bu yeni durum üzerine Sultan Kayıtbay, Osmanlı Devleti'ne aralarında barış gerçekleştirebilmek için Recep 895/Haziran 1490 tarihinde bir elçi gönderdi.³²⁶ Bu arada II. Bayezid, Edirne'den İstanbul'a dönmüştü. Memlûk elçisi Mamay el-Hâseki, Alaüdevle ile birlikte savaşa dahil olan Memlûk askerlerinin, sultanını emri olmaksızın kendi başlarına hareket ettiğini bildirerek, Kayıtbay adına ondan özür diledi. Ancak buna rağmen II. Bayezid, onu hapsedirdi. Elçinin hapsedilmesi, Memlûk-Osmanlı savaşını kaçınılmaz duruma getirmişti.³²⁷

Atabeg Özbek komutasındaki Memlûk ordusu Kayseri'ye ulaşarak orayı muhasaranın ardından ele geçirdi. Daha sonra Memlûk birlikleri ikiye ayrıldı. Bunlardan Cânolat el-Gavri'nin komutasındaki birlik Darende'ye yönelip orayı aldı. Atabeg Özbek komutasındaki Memlûk kuvvetleri Ahmed Paşa komutasında büyük bir Osmanlı ordusunun üzerine geldiğini haber alması üzerine Niğde, Ereğli, Larende (Karaman), ve Aksaray'ı yağmaladıktan sonra güney'e doğru çekilerek Gülek kalesi yakınlarına geldi. Alaüddevle Bey bu sırada Memlûk birliklerinden ayrılarak ülkesine geri döndü.³²⁸ Bundan sonra iki taraf kuvvetleri arasında sıcak bir savaş meydana gelmeden Memlûk birlikleri Kahire'ye döndüler.³²⁹ Netice olarak bu hareket Memlûk kuvvetlerinin şehirleri tahripten öteye geçmemişti.

Tekindağ'ın bildirdiğine göre, Kayıtbay askerlerinin yapmış olduğu bu yağma hareketinden rahatsız olmuş ve Haleb'e dönen askerlerini azarlamıştır. Girişmiş oldukları bu yağmanın kendileri için hiçbir faydasının olmadığını hatta bunun II. Bayezid ile aralarının daha çok açılmasına sebep olduğunu söylemiştir. Diğer yandan Memlûk kuvvetlerinin bu yağma hareketinde, müslüman kadınlara reva gördükleri

³²⁵ Hoca Sadettin, III, 266.

³²⁶ İbn İyas, III, 273.

³²⁷ İbn Kemal, VIII. Defter, 122; Yiğit, "Kayıtbay", DİA, XV, 80.

³²⁸ R. Yinanç, age, 87.

³²⁹ İbnü'l Hımsî, I, 323; Sobenheim, Kayseri'de Atabeg Özbek ile Hersek oğlu Ahmed Paşa arasında bir savaşın cerayen ettiğini Ahmed Paşanın ağır bir yenilgiye uğradığını bildirir. İA, VI, 463. Fakat biz araştırmamız esnasında ulaşabildiğimiz Memlûk ve Osmanlı kaynaklarında böyle bir savaşın cerayan ettiğine rastlayamadık.

muamelelerden dolayı Kayıtbay, muâsır müerrihler tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir.³³⁰

IV) BARIŞ

II, Bayezid, Memlûk birliklerinin Çukurova'yı yağmalaması üzerine sefere çıkmaya karar verdi ve sefer için hazırlıklar yapılmasını emretti. Yapılacak sefere bizzât kendisi komuta edecekti. Bu hazırlıklar çerçevesinde II. Bayezid'in otağı Üsküdar'a geçmesi için Beşiktaş'a nakledildi.³³¹

Diğer yandan Memlûk birliklerinin yaptığı yağmalar dolayısıyla son derece üzülen Halepli alimlerden Bursa kâdılığı yapmış Molla Arab diye tanınan Alâeddin Ali el-Arabî³³² daha önceden Ebu Bekir adındaki talebesini Mısır'a göndererek başta Atabeg Özbek olmak üzere ileri gelen Memlûk ümerası nezdinde iki Müslüman devlet arasında barışı gündeme getirmişti. Ebu Bekir'le konuşan Atabeg Özbek ona “biz barış istiyoruz sen de git sultanını razı et” demişti. Bununla yetinmeyen Molla Arab, Memlûk Devleti ile Osmanlı arasını yumuşatmaya ve iki tarafı barışa razı etmeye çalışıyor bunun için Kahire'de tanıdığı alimler ve emirlere mektuplar gönderiyordu.³³³ Bu sırada Osmanlı üleması ve devlet erkânı ise Memlûk Devleti'nden intikam alması için Osmanlı sultanını savaşa teşvik ediyorlardı. Molla Arab, ayrıca onlarla da tartışmak, meseleyi müzakere etmek suretiyle iki Müslüman devletin savaşmasının uygun olmayacağını bildiriyor ve savaşa fetva veren ülemayı şiddetle kınıyordu.³³⁴ Ayrıca Çukurova'nın Haremeyn'e vâkıf olduğunu belirtiyor ve vakfedilen yerin ne için vakfedildiyse onun için kullanılması gerektiğini belirtiyordu.³³⁵

³³⁰ İbn Tolun, 130.

³³¹ Hoca Sadettin, III, 267.

³³² Alâeddin Ali el-Arabî (Molla Arab), Halep'te doğdu. Halep'de tahsilini ikmal ettikten sonra Bursa'da Molla Gürânî'den ders aldı. Göreve Edirne'de Dârülhadis müderrisi Fahreddîn-i Acemî'ye muîd olarak göreve başladı. Daha sonra Bursa Kaplıca medresesine müderris olarak atandı. Bir ara Halveti şeyhi Alâeddin Ali'yi savuduğu için onunla beraber Manisa'ya sürüldü. Fatih'in İstanbul'u fethinden sonra Sahn-ı Seman medresesine müderris olarak atandı. Şaban 901/Nisan 1496'de vefât etti. Eyüb'e Mevkiine defnedildi. Taşköprüzâde, s. 92; bk. Mehmet İpşirli, “Alâeddin Arabî Efendi”, *DİA*, II, 319.

³³³ Hoca Sadettin, III, 269; Hammer, I, 320.

³³⁴ Solakzâde, 303; Kopruman, *agm*, 481.

³³⁵ Hoca Sadettin, III, 269.

Bu sırada II. Bayezid, Memlûk Devleti üzerine sefer için Üsküdar'a geçtiğinde İstanbul'da şiddetli bir yağmur başladı ve şehri sel bastı. Bir çok ev yıkıldı. Güngörmez mahallesinde bir tophaneye yıldırım düştü. Tophane ve yanındaki kilise tutuştu ve yangında bir çok mahalle yandı. Bu olayın vukûundan sonra yaşanan sel ve yangın felaketini bir ilahi ikaz olarak değerlendiren alimler II. Bayezid'in sefere çıkmasını istemediler.³³⁶

Diğer yandan İstanbul'a gemilerle gelip Kur'an-ı Kerim ve bazı hadis kitaplarından ibaret hediyelerini II. Bayezid'a takdim eden Tunus Emiri el-Mütevekkil Alellah Osman'ın (839-893/1435-1488)³³⁷ elçisi de barışın sağlanması için, iki müslüman devlet arasında tavassutta bulunuyordu.³³⁸ Bu dönemde Aragon ve Kastilya'nın birleşmesinden sonra Endülüs'te müslümanlara karşı girişilen katliam Cebel-i Târik Boğaz'ının karşı yakasında bulunan Tunus'u da tehdit ediyordu. Tunus sultanının elçisi, İslam dünyasının karşı karşıya kaldığı bu zor durumu dile getirerek II. Bayezid'a müslümanlar birbirleriyle savaşmasını vakti olmadığını söylemişti.³³⁹

Molla Arab'ın ve Tunus elçisinin gayretleri bir tarafa Tansel'in bildirdiğine göre Papa İnnocent VIII.'in Osmanlıya karşı düzenlenecek haçlı seferine Kayıtbay'ın da katılmasını sağlama gayretlerinin duyulması üzerine II. Bayezid barışa razı oldu.³⁴⁰

Diğer taraftan Osmanlı Devleti'ne karşı kazanmış oldukları başarılarla rağmen Memlûk Devleti uzun süren mücadeleler neticesinde ekonomik zorluklarla yüz yüze gelmişti. Anlattığımız gibi özellikle de savaşlara giderken ilave olarak konan vergiler halkla idareyi sık sık karşı karşıya getiriyordu. İki devletin de içinde bulundukları bu şartlar altında barışa yanaşmaktan başka çareleri yoktu.

A) Barışın Şartları

II. Bayezid, bütün bunlardan sonra tutuklattığı Memlûk elçisi Mamay el-Haseki'yi serbest bıraktı. Ayrıca Memlûk Devleti ile anlaşmak için bir heyet yollamaya

³³⁶ Solakzâde, 303; Aktaş, *age*, s. 55.

³³⁷ Allouche, *age*, 28..

³³⁸ Hoca Sadettin, III, 269.

³³⁹ Kopruman, *agm*, 481.

³⁴⁰ Sydney Netteton Fisher, *The Foreign Relations of Turkey 1481-1517*, s. 40. (Tansel, *II. Bayezit'in Siyasi Hayatı*, s. 115'den naklen)

karar verdi. Bu heyette barışın sağlanmasında büyük katkısı olan Bursa Kâdısı Molla Ali el-Halebi ile meşhur alimlerden Hatîb-Zâde el-İznîkî'de bulunuyordu.³⁴¹ Heyet Adana ve Tarsus kalelerinin anahtarlarını da beraberlerinde götürdü.

Kayıtbay, Osmanlı Devleti'nden gelen elçilik heyetini çok iyi bir şekilde karşıladı. Osmanlı elçisi müzakerelerden sonra yanında getirmiş olduğu Adana ve Tarsus kalelerinin anahtarlarını ona takdim etti.³⁴² Bunun üzerine Sultan Kayıtbay esir olan Mihâl oğlu İskender Bey'i ve diğer Osmanlı askerlerini yeni elbiseler giydirerek serbest bıraktı. Emir Cânpolat b. Yaşbek'i Recep 896/Mayıs 1491 tarihinde elçi olarak II. Bayezid'a gönderdi.³⁴³ İstanbul'da güzel bir şekilde karşılanan Cânpolat ve peşinden gelen Mamay el-Haseki ve Şeyh Bedrettin b. Cum'a³⁴⁴ ile Osmanlı Devleti yetkilileri arasında müzakereler yapıldı. Memlûk elçisi Cânpolat Rebîülevvel 897/Ocak 1492 tarihinde Kayıtbay'ın yanına Şam'a döndü.³⁴⁵ II. Bayezid, Kayıtbay'a çeşitli kumaşlar, elbiseler, altın ve bazı hediyelerde göndermişti. Bu antlaşma sonucunda

- a) İki Devlet arasında Gülek Kalesi sınır olarak kabul edilmesi,
- b) Çukurova'nın eskiden olduğu gibi Memlûk Devleti'nin Şam Eyâletine ilhakı ve
- c) Çukurova'dan elde edilen gelirin Haremeyn'e vakıf olarak bırakılması³⁴⁶ şartlarıyla iki devlet arasında 15 yıl sürecek bir huzur ortamı sağlandı. Yavuz Sultan Selim (918-926/1512-1520) tahta çıkıp Safevîler ve Memlûkler üzerine sefere çıkmaya karara verinceye kadar 15 yıllık bir huzur ortamı sağlandı.³⁴⁷

Görüldüğü gibi iki devlet arasında beş yılı aşkın bir süre devam eden savaşlarda Memlûk devleti daha başarılı olmakla birlikte bu savaşlardan hiç biri kesin bir netice elde edememişti. Barış antlaşmasından sonra iki devlet arasında tekrar elçiler ve

³⁴¹ İbnü'l-Hımsî, I, 325.

³⁴² İbn İyas, III, 282; Dehmân, *el-İrak*, s. 199.

³⁴³ İbn İyas, III, 282; Tokkuş, *age*, 491.

³⁴⁴ Tekindağ, "II. Bayezid Dönemi Çukur-Ova'da Nufûz Mücadelesi", s. 372.

³⁴⁵ İbnü'l-Hımsî, I, 331; Mütevellî antlaşmanın Cemâziyelâhîr 896/Nisan 1491'de olduğunu belirtmiştir. *age*, s. 51.

³⁴⁶ İbn Kemal, *VIII. Defter*, 123; Kenan İnan, "II. Bayezid Dönemi", *Türkler*, IX, 387.

³⁴⁷ Yavuz Sultan Selim 4 Cemâziyevvel 922/5 Haziran 1516'da Safevîler ve Memlûkler üzerine sefer için İstanbul'dan harekete geçti. Neticede 25 Recep 922/24 Ağustos 1516'da Merc-i Dâbık'da iki ordu arasında vuku bulan savaşta Memlûk ordusu başta Memlûk Sultanı Kansu olmak üzere ağır kayıplar vererek mağlup olmuştur. Kopruman, *agm*, s. 482

hediyeler başlamıştır. Memlûk Devleti'ne bu huzur ortamı içinde yaşamış olduğu ekonomik sıkıntılara eğilmesine fırsat vermiştir. Osmanlı Devleti'nde ise batıya yönelerek tekrar “gazâ” ruhunu canlandırmışlardır. Hatta bu barış süreci doğuda Safevilerin Dulkadır topraklarına saldırması ve güçlenmeye başlaması, sınırlarında güçlü bir devlet istemeyen iki devleti birbirine yakınlaştırmıştır.³⁴⁸



³⁴⁸ Tansel, *II. Bayezit'in Siyasi Hayatı*, 116; Safeviler'in doğudaki faaliyetleri için ayrıca bk. Allouche, *age*, s. 70.

SONUÇ

İki devlet arasındaki siyasi ilişkiler I. Murad (763-791/1362-1389)'ın oğlu Bayezid'ı Germiyanoglu Bey'inin kızı Sultan Hatun ile evlendirirken yapılan düğüne el-Melikü'z-Zâhir Berkuk'u davet etmesiyle iyi bir şekilde başalmıştı. Yıldırım Bayezid döneminde Osmanlı Devleti'nin güçlenmesi ve iki ülke arasındaki bölgede Memlûkler bünyesinde kurulmuş olan beyliklerin iç işlerine karışması ile iki devletin arası zaman zaman açıldı. Osmanlı Devleti'nin Bizans'a karşı elde ettiği başarılar Memlûkler tarafından sevinçle karşılanıyordu. Osmanlı Devleti fethettiği yerleri Memlûk Devleti'ne müjdeliyor, Memlûk Devleti de Osmanlı Devleti'ni tebrik için elçiler gönderiyordu. Sultanlar karşılıklı olarak culus tebriki için elçilik teatisinde bulunuyordu.

Ancak Fatih'in İstanbul'un fethinden sonra Anadolu'ya yönelmesi ile Anadolu'da mevcut beylikleri kendi himayesinde gören Memlûk Devleti ile arasını açtı. Osmanlı Devleti'nin bunlarla da yetinmeyip tüm İslam dünyası üzerinde söz sahibi olmaya çalışması iki devletin arasındaki ilişkileri daha da gerginleştirdi.

Fatih Sultan Mehmed'in Hicaz yolu üzerindeki su havuzlarının tamirini üstlenme talebi, Memlûkler'in himâyesinde kurulan Dulkadıroğulları Beyliği ve Ramazanoğulları Beyliği üzerinde tahakküm kurmaya çalışması, İki devlet arasında meydana gelen diplomatik krizler ve Osmanlı yönetiminin Memlûk ülkesinden geçen Doğu-Batı ticaret yollarına hakim olma arzusu, Fatih döneminde iki devleti savaşın eşiğine getirmişti. Neticede Fatih, Memlûkler üzerine sefere çıkmış ancak daha Gebze civarında yer alan Tekfur çayırında iken vefat etmesi dolayısıyla bu sefer sonuçsuz kaldı.

II. Bayezid zamanında Kayıtbay'ın ülkesine sığınan Cem Sultan'ı himaye etmesi ve taht mücadelesinde desteklemesi iki ülkeyi tekrar savaşın eşiğine getirdi. Bu arada Dulkadıroğulları, Ramazanoğulları ve Karamanoğulları Beyliği üzerindeki nüfuz mücadelesi bu düşmanlığı körükledi. Neticede iki Müslüman devlet beş yılı aşkın bir süre savaştılar.

Bu savaşlar genelde Çukurova ve Halep civarında cereyan etti. Savaşlarda iki devlet de kesin bir üstünlük sağlayamadı. Neticede iki ülke arasında 14 yıl süreli barış imzalandı.



BİBLİYOGRAFYA

Tokkapı Sarayı Müzesi Arşivi, E, 5592, 11356, 6201, 5848, 735/21.

ABDÜLBASÎT b. Halil b. Şahin el-Malatî, (ö. 920/1514), *Nüzhetü'l -esâtîn fî men veliye Mısır mine 's-selâtin* (nşr. Muhammed Kemaleddin İzeddin Ali), Kahire: Mektebü's -Sekâfeti'd-dîniyye, 1407/1987.

AHMED Fuâd Mütevellî, *el- Fethü'l Osmani li'ş-Şami ve Mısır ve Mukaddimatihi*, Kahire: ez-Zehra li'l-İlami'l-Arabi 1995.

AKTAŞ, Kudret, *Fatih ve 2. Bayezid Dönmeinde Osmanlı-Memlûklü Münasebetleri*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans tezi, 1993.

ALÎ Pâşâ Mübarek (ö. 1311-1893), *el-Hıtatü't-tevfikıyyeti'l-cedîde li-Mısri'l-Kahire*, I-VIII, Kahire: el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Amme li'l-Kitab 1980.

ALLOUCHE, Adel, *Osmanlı-Safevî İlişkileri Kökenleri ve Gelişimi* (çev. Ahmed Emin Dağ), İstanbul: Anka Yayınları, 2001.

ALPTEKİN, Çoşkun, “Atabeg”, *DİA*, IV, s. 434-435.

ÂŞIKPAŞAZÂDE, Ahmed b. Yahya (ö. 908/1502), *Osmanoğulları'nın Tarihi* (nşr. Kemal Yavuz ve M. A. Yekta Saraç), İstanbul: K Kitablığı, 2003.

ATEŞ, Ahmet, “Molla Gürânî”, *İA*, VIII, s. 406-408.

AYAZ, Fatih Yahya, *Bahri Memlukler Döneminde Haremeyn Hizmetleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans tezi, 1998.

BABİNGER, Franz, *Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı* (çev. Dost Körpe), İstanbul: Oğlak Yayınları 2003.

BEHRENS, Doris, “Kayıtbay Külliyesi”, *DİA*, XXV, s. 81-82.

ÇELEBİOĞLU, Âmil-ERASLAN, Kemal, “Yazıcı-oğlu”, *İA*, XIII, s.365-368.

ÇUBUKÇU, Asri, “Emir-i Meclis”, *DİA*, XI, s. 141-142.

..... “Devâdâr”, *DİA*, IX, s. 221-222.

DANIŞMEND, İsmail Hâmi, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, I-IV, İstanbul:Türkiye Yayınevi,1953.

DURSUN BEY (ö. 905/1500), *Fatih'in Tarihi* (nşr. Ahmet Tezbaşar), İstanbul: Tercüman Gazetesi, t.y.

ERŞAHİN, Seyfettin, *Akkoyunlular (Siyasal, Kültürel, Ekonomik ve Sosyal Tarih)*, Ankara 2002.

ERTAYLAN, İsmail Hikmet, Sultan Cem, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1951.

GÖĞEBAKAN, Göknur, “Doğu Anadolu’nun Osmanlı Hakimiyetine Girişi”, *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları 2002, IX, s. 459-467.

HADİDİ, Çelebi, (ö. 940/1533), *Tevarih-i Al-i Osman: 1299-1523* (nşr. Necdet Öztürk), İstanbul: Marmara Üniversitesi Fen-EdebiyatFakültesi, 1991.

HAMMER, Joseph Von, *Osmanlı Tarihi* (cilt. II)(çev. Mehmet Ata. Bugünkü Dile Özetleyen Yeniden Yazan: Abdülkadir Karahan), İstanbul: M.E.B, 1990.

HİTTİ, Philip K., *Siyasî ve Kültürel İslam Tarihi* (çev. Salih Tuğ), I-IV (II Mücellet), İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1980.

HOCA SADETTİN, Muhammed b. Hasan (ö. 1008/1599), *Tacü't-tevârih* (nşr. İsmet Parmaksızoglu), I-V, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları,1992.

İBNÜ'L-CEY'ÂN, Eb 'l Bekâ Şehâbeddin b. Şâkir ( . 902/1496), *el-Kavlü'l-müstazraf fi seferi Mevlâna 'l-Meliki 'i-Eşref* (n r. Ömer Abdüsselâm Tedm r ), Trablus am, 1984.

İBNÜ'L-HİMS , Şehabeddin Ahmed b. Muhammed b. Ömer ( . 934/1527), *Havâdisü'z-zem n ve vef y ti ' -      ve 'l-ekr n* (n r. Ömer Abdüsselâm Tedm r ), I- III, Beyrut: el-Mektebetü'l -Asriyye, 1419/1999.

İBNÜ'L- MAD, Abdülhay b. Ahmed el-Akr  ( . 1089/1679), * ez ret 'z-Zeheb fi Ahb ri men zeheb* (n r. Abdülkadir Arnavut ve Muhammed Arnavut), I-X, Beyrut: Darü İbn-i Kesir, 1991.

İBN HACER, Eb 'l Fazl Şihabeddin Ahmed b. Ali el-Askal n  ( . 852/1449), *İnb  'l-gumr bi-enb i 'l-umr* (n r. Hasan Habe  ), I-IV, Kahire 1998.

İBN HALDUN, Ebu Zeyd Veliyüddin Abdurrahman b. Muhammed ( . 808/1406), *Mukaddime* (haz. Süleyman Uludağ), I-II, İstanbul: Dergah Yayınları, 1982.

İBN İYAS, Eb 'l-Berekât Zeynüddin Muhammed b. Ahmed ( . 930/1524), *Bed 'i 'u'z-z h r fi vak 'i 'd-d h r* (n r. Muhammed Mustafa), I-IV, Kahire: El-Hey'et 'l-M sriyyeti'l-Amme, 1402/1982.

İBN KEMAL, Ahmed Şemseddin Kemalpa az de ( . 940/1534), *Tevârih-i  li Osman: VII. Defter* (n r. Şerafettin Turan/Tenkildi Transkripsiyon), Ankara: TTK, 1957.

..... *Tevârih-i  li Osman: VIII. Defter* (n r. Ahmet U ur/ Transkripsiyon), Ankara: TTK, 1997.

İBN TA R BERD , Eb 'l Mehâsin Cemaleddin Yusuf ( . 874/1469), *Mevâridü'l - letafe fi men veliye 's- saltana ve 'l-hilâfe* (n r. Nebil Muhammed Abdülaziz Ahmed), I-III, Kahire, 1997.

- İBN TOLUN, Ebü'l-Fazl Şemseddin Muhammed b. Ali b. Ahmed Salihî (ö. 953/1546), *Müfâkehetü'l-hillân fi havadi'si-zaman* (nşr. Halil el-Mansur), Beyrut: Darü'l-Kütübü'l-ilmîyye, 1418/1998.
- İNALCIK, Halil M., "II. Mehmed", *İA*, VIII, s. 506-535.
- İNAN, Kenan, " II. Bayezid Dönemi", *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, IX, s. 383-392.
- İPŞİRLİ, Mehmet, "Alâeddin Arabî Efendi", *DİA*, II, s. 319.
- KARAMÂNÎ, Ahmed b. Yûsuf (ö. 1019/1610), *Ahbâru'd-düvel ve âsâru'l-üvel fi't-târih* (nşr. Ahmed Hatit ve Fehmi Sa'd), I-III, Beyrut: Alemü'l- Kütübü,1992.
- KAZICI, Ziya, *Siyasî-Dînî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi (Osmanlılar Böl. C. XI)*, İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1997.
-, *İslâm Müesseseleri Tarihi*, İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1991.
- KOCA, Salim, "Anadolu Türk Beylikleri", *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, VI., s. 703-755.
- KOPRAMAN, Kâzım Yaşar, *Mısır Memlûkleri Tarihi (Sultan el-Mu'ayyad Şeyh el-Mahmudi Devri:1412-1421)*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989.
- "Memlûkler" *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, İstanbul: Çağ Yayınları, 1992, c. V
-"Osmanlı-Memlûk Münâsebetleri", *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, IX, s. 470-485.
- KURT, Yılmaz, "Ramazan Oğulları", *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, IX, s. 816-820.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat, "Osmanlı İktisadî Yapısı", *Osmanlı Devleti Tarihi I-II* (editör.Ekmeleddin İhsanoğlu), İstanbul 1999.

LUGAL, NECÂTİ ve ERZİ, Adnan, *Fatih Devrine Âit Münşeât Mecmuası*, İstanbul: İstanbul Matbaası, 1956.

LUTFİ PAŞA, *Tevârih-i Âli Osman* (ö. 970/1563), İstanbul 1341.

MORDTMANN, J.H (İkmal. Mükramin H. Yinanç), “Dulkadırlılar”, *İA*, III, s. 654-662.

MUHAMMED Ahmed Dehmân, *Mu'cemü'l-elfaz 'it-tarihiyye fî'l-Asri'l-Memlûkî*, Dımaşk: Darü'l-Fikr, 1990.

.....*el- 'Irak beyne'l-Memalik ve'l-Osmaniyyîn el-Etrâk mağa rihleti 'l-emir Yeşbek min Mehdî'd-Devâdâr (İbn Ecâ)*, Dımaşk: Darü'l-Fikr, 1986.

MUHAMMED Harb, , *I. Selim'in Suriye ve Mısır Seferi Hakkında İbn İyas'da Mevcut Haberlerin Selimnâmelerle Mukayesesi(XVI. Asır Osmanlı-Memlûklü Kaynakları Hakkında Bir Tetkik)*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, 1980.

MUHAMMED Ragıp et-Tabbâh el-Halebî,, *İ'lâmü'n Nubelâ Tarihu Halebi 'ş-Şahbâ* (nşr. Muhammed Kemal), I-III, Halep: Dâru'l Kalemî'l-Arabî, h.1408.

MUSTAFA NÜRİ PAŞA, (ö. 1307/1890), *Netâyicü'l-vukûât: Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi* (sdl. Neşet Çağatay), I-V, Ankara: TTK, 1979.

MUHAMMED Süheyl Takkuş, *Tarihü'l-Memâlik fî Mısır ve Bilâdi 'ş-Şâm: 648-923/1250-1517*, Beyrut: Darü'n-Nefâis, 1999.

MÜNECCİMBAŞI, Ahmed b. Lütfullah (ö. 1113/1702), *Sahâifü'l-Ahbâr*, I-III, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1868.

NECMÜDDİN Muhammed b. Muhammed el-Gazzî, (ö. 1061/1651), *el-Kevâkib fî a'yân 'il-miet 'il-âşira* (nşr. Cebail Süleyman Cebbur), I-III, Beyrut: Darü'l-âfakü'l Cedide, 1979, 2. Baskı.

NEŞRÎ, Mehmed (ö. 927/1520), *Kitab-ı Cihannüma (Neşri Tarihi)* (nşr. Faik Reşit Unat ve Mehmet Altan Köymen), Ankara: TTK, 1957.

NİŞANCI, Küçük Mehmed Paşa (ö. 979/1571), *Tarih-i Nişancı Mehmed Paşa*, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1290/1873.

OKUR, Münevver, Cem Sultan Hayatı ve Şiir Dünyası, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.

ORUÇ b. ÂDİL, *Oruç Beğ Tarihi* (nşr. Hüseyin Nihal Atsız), İstanbul 1972.

ÖDEN, Zerrin Günel, “Karamanoğulları Beyliği”, *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 756-762.

ÖZCAN, Abdülkadir, “Haseki”, *DİA*, XVI, s. 368-369

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I-III, İstanbul: M.E.B., 1993.

SAİD Abdülfettah el-Âşur, *el-Eyyuübiyyûn ve 'l Memâlik fi Mısır ve 'ş Şam*, Kahire: Darun Nehdati'l Arabiyye, 1992.

SEHÂVÎ, Ebü'l Hayr Şemseddin Muhammed b. Abdurrahman (ö. 902/1497), *ed-Davü 'l-Lâmî*, Beyrut: Darü'l Mektebetü'l Hayat, ty, I-VI (III Mücellet).

SEVİM, Ali ve YAŞAR, Yücel, *Türkiye Tarihi Fetih Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, Ankara: TTK, 1989.

SEYYİD Muhammed, “Hasekiyye es-Seyyid,” *DİA*, XVI, s. 373-374.

SOBERNHEİM, M., “Kayıtbay”, *İA*, VI, s. 462-464.

.....”Memlukler”, *İA*, VII, s. 689-693.

SOLAK-ZÂDE, Mehmed Hemdemi Çelebi (ö. 1069/1658), *Solak-zâde Tarihi*, İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1879.

SÜMER, Faruk, “Karamanoğulları”, *DİA*, XXIV, s. 454-460.

.....”Ramazan-Oğulları”, *İA*, IX, s. 612-620.

ŞAKİROĞLU, Mahmut H., “Cem Sultan”, *DİA*, VII, s. 283-284

ŞİKÂRÎ, *Karamanoğulları Tarihi* (nşr. M. Mesud Koman), Konya: Halk Evi Güzel Sanatlar Kitapevi, 1946.

TANERİ, Aydın, Emir-i Silah”, *DİA*, XI, s. 145.

TANSEL, Selahattin, *Sultan II. Bayezit'in Siyasi Hayatı*, Ankara: M.E.B., 1966.

.....*Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri*, Ankara: TTK, 1953.

.....”Yeni Vesikalar Karşısında Sultan İkinci Bayezit Hakkında Bazı Mütalâalar”, *Belleten*, 1963, XXVII, 105-108 s. 185-236.

TAŞKÖPRÜ-ZÂDE, Ebü'l-Hayr İsamüddin Ahmed Efendi (ö. 968/1561), *eş-Şekâiku'n-Nu'maniyye fî Ülemâi'd-Devleti'l-Osmaniyye*, İstanbul: Dersâdet, ty.

TEKİNDAĞ. M. C. Şehabettin, *Berkuk Devrinde Memlûk Sultanlığı: XIV. Yüzyıl Mısır Tarihine Dair Araştırmalar*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1961.

.....“Fâtih Devrinde Osmanlı-Memlûk Münasebetleri”, *İ.Ü.E.F.T.D.*, sayı:30 (Mart 1976), s.73-98.

..... “Karamanlılar”, *İA*, VI, s. 320-324.

..... “II. Bayezid Devrinde Çukur-Ova'da Nufüz Mücadelesi” TTK *Belleten*, XXXI/123 (1967) s. 345-380.

-“Son Osmanlı-Karaman Münasebetleri Hakkında Araştırmalar”,
İ.Ü.E.F.T.D., XIII/17-18 (Mart 1962-Eylül 1963), s. 43-76.
-“Fatih ile Çağdaş bir Memluklu Sultanı Aynal el-Ecrûd” *İ.Ü.E.F.T.D.*,
Sayı:25 (1971), s. 35-50.
- TURAN, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye (Siyâsi Tarih Alp Arslan’dan
Osman Gazi’ye 1071-1328)*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları (7.Baskı), Ağustos
2002.
- TURAN, Şerafettin, “Dâvud Paşa, Koca”, *DİA*, IX, s. 36-37.
- “Hersekzâde Ahmed Paşa”, *DİA*, XVII, s. 235-238.
- UNAT, Faik Reşit, *Hicri Tarihleri Miladi Tarihe Çevirme Kılavuzu*, Ankara: TTK,
1959.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi: İstanbul’un Fethinden Kanuni Sultan
Süleyman’ın Ölümüne Kadar (c.II)*, Ankara: TTK, 1949.
-*Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal*, Ankara: TTK, 1984.
-*Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri*, Ankara:
TTK, 1984.
-, “Fatih Sultan Mehmed’in Ölümü”, *Bellekten*, Nisan 1970 Sayı:134,
XXXIV, s. 231-234.
- VATİN, Nicolos, *Rodos Şövalyeleri ve Osmanlılar (Doğu Akdeniz’de Savaş,
Diplomasi ve Korsanlık 1480-1522)* (çev. Tülin Altınova), İstanbul: Tarih Vakfı
Yurt Yayınları, 2004.
- YİĞİT, İsmail, *Siyasî-Dînî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi Memlukler böl. VII. Cilt*,
İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1991.
- “Kayıtbay”, *DİA*, XV, s. 80-81.

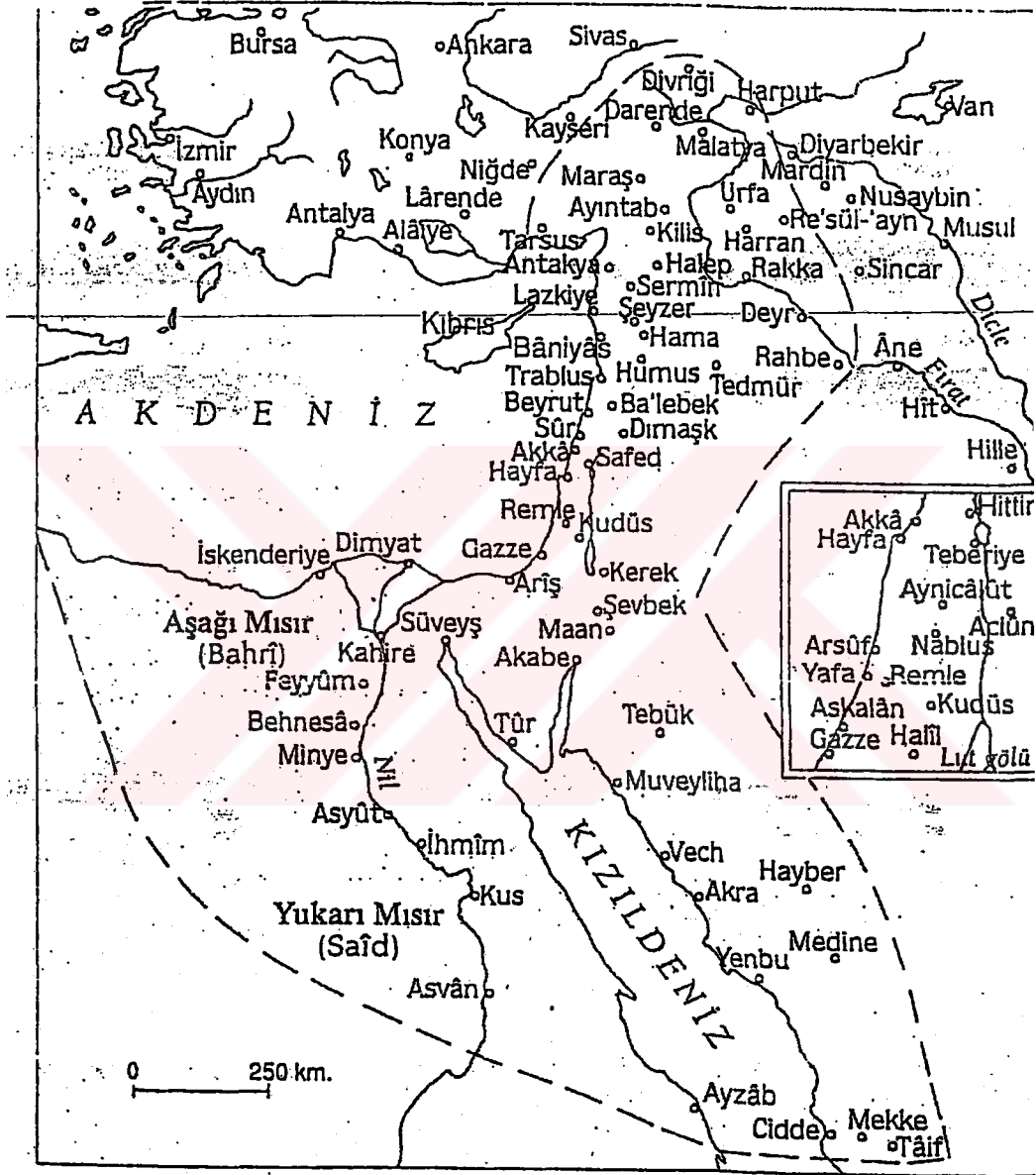
..... "Memlûkler", *DİA*, XXIX, s. 90-97.

.....“Aynî”yi Yetiştiren Memlukler Dönemi İlmî Hareketine Genel Bir Bakış”, *M.Ü.İ.F.D.*, Sayı: 11-12(1993-1994), s. 27-45.

YİNANÇ, Refet, “Dulkadıroğulları Beyliği”, *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, IX, s. 809-815.

.....“Dulkadıroğulları” *DİA*, IX, s. 553-557.

.....*Dulkadir Beyliği*, Ankara: TTK, 1989.



Mamlûk Devleti'nin en geniş sınırları

* "Mamlûkler", *DİA*, XXIX. 92'den alınmıştır.